

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ**

КАФЕДРА АНАЛІЗУ ТА АУДИТУ

БІЛІЧЕНКО Галина Анатоліївна

**АНАЛІЗ БУХГАЛТЕРСЬКОГО БАЛАНСУ
ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ
ЕКОНОМІКИ**

Дипломна робота на здобуття освітнього ступеня «Магістр»

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»

Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»

Науковий керівник:

кандидат економічних наук,

доцент кафедри аналізу та аудиту

Мулик Тетяна Олексіївна

ВІННИЦЯ – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО БАЛАНУ

- 1.1. Суть та становлення балансу підприємства
- 1.2. Зміни балансу в результаті господарських операцій
- 1.3. Види балансу як основної форми фінансової звітності
- 1.4. Нормативно-правове та інструктивне регулювання складання балансу

РОЗДІЛ 2. ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА СКЛАДАННЯ БАЛАНСУ В ПІДПРИЄМСТВІ

- 2.1. Формат і зміст бухгалтерського балансу в сучасній обліково-економічній моделі
- 2.2. Структура балансу (звіту про фінансовий стан) та вимоги до нього
- 2.3. Порядок формування Балансу (Звіту про фінансовий стан) в ТОВ «Курланд»

РОЗДІЛ 3. АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ІНФОРМАЦІЇ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ БАЛАНСІ

- 3.1. Аналітичне забезпечення управлінських рішень, що приймаються на основі балансу
- 3.2. Методичні засади аналізу Балансу (Звіту про фінансовий стан)
- 3.3. Аналіз показників фінансового стану на основі балансу ТОВ «Курланд»

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

ВСТУП

Актуальність теми. Для кожного без виключення суб'єкта діяльності комерційного чи державного сектору економіки узагальнення інформації про його фінансовий та майновий стан є логічною завершальною стадією облікового процесу. Бухгалтерський баланс є відображенням підсумкового обліку, який генерує інформацію, сформовану за результатами діяльності економічного суб'єкта впродовж певного звітного періоду. Враховуючи свою унікальність, баланс підприємств є незамінним інструментом у системі управління, котрий дозволяє не лише узагальнювати дані про активи підприємства та джерела їх формування, а й черпати економічні дані для ідентифікації фінансового стану, здійснення економічного контролю, прогнозування та прийняття управлінських рішень.

За час свого історичного розвитку бухгалтерський баланс як елемент методу бухгалтерського обліку еволюціонував, змінивши при цьому свою глибинну сутність та обліково-економічне значення. Відповідно до трансформаційних процесів, які відбуваються у сучасному суспільстві, до бухгалтерського балансу ставляться особливі вимоги як до форми фінансової звітності щодо розкриття її елементів. Проте на практиці існують різні підходи до систематизації й узагальнення облікової інформації у бухгалтерському балансі, застосовуються різні формати його складання, а, отже, і розуміння та «економічне читання» його показників. Незважаючи на багатовекторність використання балансу, необхідною стає розробка єдиних методологічних підходів до будови та змісту його елементів.

Саме тому наукові дослідження даного напрямку повинні спрямовуватись на подолання зазначених проблем. Очікуваним результатом удосконалення бухгалтерського балансу за форматом і змістом є поліпшення якості фінансової звітності суб'єктів економічної діяльності.

Аналіз досліджень і публікацій по темі роботи. Проблематикою щодо будови та змісту бухгалтерського балансу займалися науковці Бутинець Ф. ,

Довбуш І., Зюкова М.М., Кулик В.А., Кухта К.О., Кучеренко Т.Є., Лемішовська О.С., Даньків Й., Дубінін О., Кужельний М., Кузьмінський Ю., Остап'юк М., Сопко В., Солдатов В., Чижевська Л., Погорелова Т., Мулик Т., Томчук О. та ін. Разом з тим зміни суспільних очікувань про результати діяльності та інформаційну наповненість окремих звітних форм потребують постійного їх перегляду, враховуючи особливості розвитку суспільно-економічних відносин та інформаційні потреби зацікавлених осіб.

Мета і завдання дослідження Метою дипломної магістерської роботи є розгляд теоретичних, методологічних та практичних аспектів аналізу бухгалтерського балансу та обґрунтування шляхів його удосконалення. Для досягнення поставленої мети в процесі дослідження вирішувались такі основні завдання:

- 1) уточнити суть та становлення балансу підприємства як основної форми фінансової звітності;
- 2) дослідити зміни балансу в результаті господарських операцій;
- 3) охарактеризувати види балансу;
- 4) провести огляд нормативно-правового та інструктивного регулювання складання балансу;
- 5) дослідити формат і зміст бухгалтерського балансу в сучасній обліково-економічній моделі;
- 6) проаналізувати структуру балансу (звіту про фінансовий стан) та вимоги до нього;
- 7) дослідити Порядок формування Балансу (Звіту про фінансовий стан) в ТОВ «Курланд»;
- 8) розглянути порядок аналітичного забезпечення управлінських рішень, що приймаються на основі балансу;
- 9) розглянути методичні засади аналізу Балансу (Звіту про фінансовий стан);
- 10) провести аналіз показників фінансового стану на основі балансу ТОВ «Курланд».

Об'єктом дослідження є система аналізу бухгалтерського балансу підприємства на прикладі ТОВ «Курланд», с. Телелинці, Жмеринського району, Вінницької області.

Предметом дослідження є сукупність комплексу теоретичних, методичних і практичних питань бухгалтерського балансу підприємства в умовах розвитку інформаційної економіки.

Методи дослідження. Для вирішення поставлених завдань дослідження застосовано діалектичний підхід при опрацюванні порядку формування й аналізу балансу (звіту про фінансовий стан) підприємств та системний і логічний підходи - при узагальненні результатів інноваційних розробок з проблем складання та аналізу фінансової звітності підприємств в інформаційній економіці. Методи індукції та дедукції, аналізу та синтезу використано при встановленні причинно-наслідкових зв'язків між господарськими фактами, явищами і процесами. Балансовий метод покладено в основу дослідження взаємоузгодженості показників звіту про фінансовий стан. Методи економічного моделювання, порівняння, групування, вертикального, горизонтального, коефіцієнтного, експрес-аналізу та факторного аналізу використані при дослідженні фінансового стану підприємства за даними бухгалтерського балансу.

Інформаційною основою дослідження є нормативно-правові та законодавчі положення, що регламентують процеси складання й аналізу фінансової звітності підприємств, монографії, підручники, публікації вітчизняних та зарубіжних науковців і практиків з питань розвитку інформаційної економіки, теорії, методики й організації формування балансу (звіту про фінансовий стан) підприємств та його аналізу.

Наукова новизна полягає у науково-теоретичному обґрунтуванні напрямів удосконалення методики й організації аналізу балансу (звіту про фінансовий стан) підприємств з орієнтацією отриманої інформації на задоволення запитів учасників економічних відносин в інформаційній економіці. Система розроблених заходів може використовуватись у

практичній діяльності підприємств. Зокрема, набули подальшого розвитку питання щодо використання аналітичних показників для забезпечення економічних рішень, що приймаються на основі бухгалтерського балансу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в обґрунтуванні конкретних рекомендацій з удосконалення методичних засад формування та подальшого розвитку інструментарію аналізу балансу (звіту про фінансовий стан) підприємств в умовах інформаційної економіки, придатних для використання в управлінні.

Апробація результатів магістерської роботи. Основні положення магістерської роботи обговорювались та були позитивно оцінені на XXVIII Міжнародній науковій конференції студентів, аспірантів та молодих учених: «Актуальні проблеми функціонування господарської системи України», що відбулась у м. Львів, 14-15 травня 2021 року, де студентка представила доповідь на тему: «Звітність як джерело інформації про управління довгостроковою дебіторською заборгованістю».

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО БАЛАНУ

1.1. Суть та становлення балансу підприємства

Матеріальною основою операційної діяльності підприємств є економічні ресурси установ і організацій. Їх раціональне використання є запорукою ефективної діяльності всіх структурних підрозділів підприємства. Узагальнену та згруповану інформацію про економічні ресурси підприємств у відповідному порядку отримують за допомогою фінансової звітності підприємств.

Згідно із законодавством, усі установи, що є юридичними особами (крім банків та бюджетних установ), зобов'язані подавати фінансову звітність. Форми фінансової звітності визначені Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затвердженим Наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 року № 73. Фінансова звітність підприємства складається з: балансу (звіту про фінансовий стан), звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід), звіту про рух грошових коштів, звіту про власний капітал і приміток до фінансової звітності [70].

Історія виникнення бухгалтерського балансу є й історією виникнення подвійного запису. Поява бухгалтерського балансу одночасно з подвійним записом у початковий період диктувалася насамперед вузьким практицизмом, намаганням звести облік до форми. Характерними ознаками цього періоду в історії бухгалтерського обліку були брак теоретичних узагальнень, розроблених практикою, економічним життям, невміння авторів розібратися в сутності явищ, що відбуваються, в ув'язці з процесами в тій чи іншій державі. З часом під складанням балансу почали розуміти не просто вузько формальний процес перенесення сальдо рахунків за статтями балансу, а засіб відображення справжнього матеріального та фінансового стану підприємства і результатів його діяльності [12].

Формування балансу як форми звітності можна поділити на декілька етапів, які дадуть змогу зрозуміти розвиток цієї категорії та набуття нею властивих ознак і характеристик [17, с. 172; 19, с. 227; 34, с. 105–108].

Перший етап – зародження бухгалтерського балансу як економічної категорії. Баланс вперше згадується в Стародавньому Світі, де він використовувався виключно як система показників, що відображала кількісне співвідношення двох елементів або сторін будь-якої діяльності (доходів і видатків держави, вхідних і вихідних грошових потоків). При цьому використання балансу в облікових процедурах ще не відбувалося [12].

Другий етап розвитку балансу «зародження бухгалтерського балансу як облікової категорії» розпочався з моменту появи подвійної бухгалтерії в містах Італії та з двома іменами – Б. Котрульї та Л. Пачолі. Термін «баланс» з'явився в працях В. Котрульї «Про торгівлю і досконалого купця» (1458 р.) і Л. Пачолі «Трактат про рахунки та записи» (1494 р.), в якому зазначалося, що рахунки активів, включаючи особисте майно купця, повинні розміщуватися ліворуч, а джерела їх утворення – праворуч. Так, у балансі з'явилися дві сторони – актив і пасив. У трактаті вперше йдеться про перевірений баланс і баланс як таблицю, що відображає стан майна та його зв'язок з інвентарем [12].

Третій етап пов'язаний із розвитком балансу у межах різних наукових напрямів, а саме поява новоіталійської форми, засновником якої у 1688 році став Ф. Гаратті. Він запровадив розмежування рахунків на синтетичні й аналітичні, причому аналітичні рахунки велись в окремих допоміжних книгах. Операції з первинних документів відображалися в журналі хронологічних записів, потім інформація розносилася за рахунками головної книги, узагальнювалася в оборотній відомості, на підставі якої складали баланс [90, с. 153].

Четвертий етап розвитку балансу пов'язаний з формуванням шкіл бухгалтерського обліку, які мали свій погляд на поняття «баланс», «рахунки» і «подвійний запис» і характеризує розвиток балансу в межах облікових теорій

(юридична, економічна, математична, процедурна, статична, позитивістська, динамічна, еволюційна, органічна, теорія абсолютного балансу) [34, с.106].

П'ятий етап – відбувається уніфікація бухгалтерського балансу, розвиток теорії балансознавства та становлення сучасних вимог до складання балансу. Представник німецької школи бухгалтерського обліку І.Ф. Шер у 1890 році визначив, що баланс є рівністю активу і пасиву та побудований у формі рахунків у заключний день операційного періоду. Сьогодні, як і у ті часи, основою балансу є постулат Шера, що характеризує економічну сутність підприємства: $A = P$, де A – актив, P – пасив [12].

За цією теорією з бухгалтерського балансу виводяться всі облікові положення – дві частини балансу актив і пасив визначають побудову активних та пасивних рахунків, які доповнюють баланс, утворюючи пов'язаний з ним подвійний запис – єдину бухгалтерську систему. Двостороннє поєднання рахунків, визначене балансом, використовується для групування змін у вигляді збільшення та зменшення, які відбуваються з активними та пасивними об'єктами бухгалтерського обліку [34, с. 108].

Метою складання балансу є узагальнення даних поточного обліку та надання користувачам повної і правдивої інформації про наявність активів, стан і розміщення власного капіталу й зобов'язань.

Отже, бухгалтерський баланс – це не просто складова методу бухгалтерського обліку, це найважливіший документ бухгалтерської звітності, суттєве джерело інформації для управління, планування, організації виробництва, нормування, аналізу, контролю. Він є обліковою категорією, синтезом облікових записів, а тому його треба вміти читати і критично оцінювати з погляду змісту, будови, раціонального використання даних [89, с. 172].

НП(С)БО 1 на відміну від раніше діючих національних стандартів жорстко не регулює формат складання цього звіту, а лише містить ряд мінімальних вимог до статей, які обов'язково повинні бути включені до його складу.

За формою бухгалтерський баланс – це таблиця (рис 1.1), у лівій стороні якої відображаються склад і розміщення господарських засобів і яка називається активом, а у правій стороні, що називається пасивом, відображаються джерела формування господарських засобів.

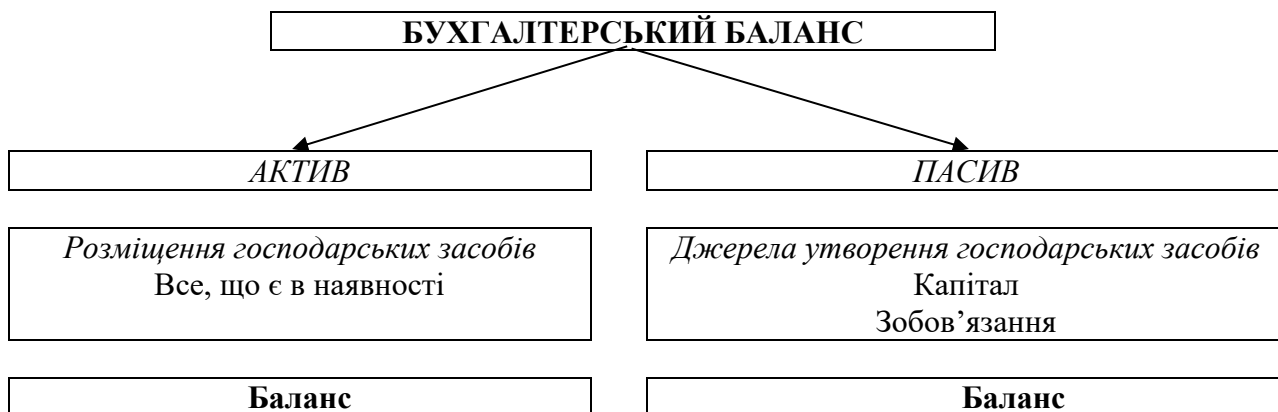

Рис. 1.1. Структура бухгалтерського балансу

Елементами балансу є активи, зобов'язання і власний капітал. У результаті можна сформулювати основне балансове рівняння: Актив = Зобов'язання + Власний капітал.

Актив балансу – це система показників, які відображають склад і розміщення засобів господарства, згрупованих у якісно однорідні групи [70].

Пасив балансу – це система показників, що відображають джерела формування та цільове призначення засобів господарства, згрупованих у якісно однорідні групи [70].

Актив і пасив балансу складається з окремих статей.

Стаття балансу – це складова балансу (активу або пасиву), що характеризує групу економічно однорідного майна або джерел його утворення.

В активі балансу підприємств України майно наведено з урахуванням ступеня ліквідності. Найменш ліквідні статті розміщені на початку, а легко реалізовані активи – наприкінці балансу. Тому у діючій формі балансу групування балансових статей активу дозволяє виділити три розділи:

необоротні активи; оборотні активи; необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття. Пасив балансу розкриває втримування власного капіталу й зобов'язань як довгострокового, так і короткострокового характеру [12].

Форма сучасного балансу побудована за принципом балансу – нетто, в якому основні засоби і нематеріальні активи відображаються за залишковою вартістю. Структура та зміст балансу змінюються залежно від форм власності, рівня продуктивних сил і розвитку виробничих відносин суспільства.

До кожної статті балансу включаються однакові за економічним змістом засоби підприємства чи джерела їх утворення. Статті балансу мають загальну назву, окремий код, їх записують окремими сумами. Статті бухгалтерського балансу поділяють на активні (ті, що розміщені в активі балансу) і пасивні (знаходяться в пасиві балансу).

Статті активу завжди характеризують господарські засоби: основні засоби, запаси, кошти, дебіторську заборгованість та ін.

До активу балансу входять статті, які відображають: нематеріальні активи, незавершені капітальні інвестиції, основні засоби, інвестиційну нерухомість, довгострокові біологічні активи, довгострокові фінансові інвестиції, довгострокову дебіторську заборгованість, відстрочені податкові активи, інші необоротні активи, запаси, поточні біологічні активи, дебіторську заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги, дебіторську заборгованість за розрахунками, іншу поточну дебіторську заборгованість, поточні фінансові інвестиції, гроші та їхні еквіваленти, витрати майбутніх періодів, інші оборотні активи [70].

Статті пасиву завжди характеризують джерела власних і залучених коштів: зареєстрований капітал, прибуток, кредити банків, розрахунки з постачальниками тощо. Статті дають можливість усебічно оцінити діяльність підприємства, а щоб така оцінка була об'єктивною, треба дотримуватись єдності в оцінці самих статей балансу [12].

До пасиву входять статті, що відображають зареєстрований (пайовий)

капітал, капітал у дооцінках, додатковий капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток (непокритий збиток), неоплачений капітал, вилучений капітал, відстрочені податкові зобов'язання, довгострокові кредити банків, інші довгострокові зобов'язання, довгострокові забезпечення, цільове фінансування, короткострокові кредити банків, поточну кредиторську заборгованість, поточні забезпечення, доходи майбутніх періодів, інші поточні зобов'язання, зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття [70].

Терміни «актив балансу» і «пасив балансу» володіють економічним та юридичним змістом (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Економічний та юридичний зміст активу і пасиву балансу

Зміст	Актив	Пасив
Економічний	Конкретні форми існування обсягу вартостей (матеріали, продукція, кошти та інші) на конкретну звітну дату	Сума вартостей, одержаних з різних джерел (держави, банківських установ, різних організацій, осіб) для певної мети
Юридичний	Майно, матеріальні цінності та інші активи, якими користується і розпоряджається підприємство	Ступінь відповідальності підприємства перед державою, банком, організаціями і особами за довірене йому майно

Загальні підсумки активу і пасиву балансу завжди повинні бути рівними між собою. Це обов'язкова умова правильності його складання. У цьому виявляється балансове рівняння. Рівність підсумків активу і пасиву балансу зумовлена тим, що в обох його частинах відображено у вартісній оцінці одні й ті ж господарські засоби, тільки згуртовані за різними ознаками: в активі — за складом і розміщенням, у пасиві – за джерелами їх формування. Кожна група господарських засобів, розміщених в активі, має відповідне джерело їх формування, відображене в пасиві балансу. Відсутність рівності підсумків активу і пасиву балансу свідчить про наявність помилок, допущених при його складанні [12].

Таким чином, баланс – це фіксування на певну дату активів і пасивів, які складаються з окремих статей, а також рівність активів і пасивів у грошовій

оцінці [59, с. 48].

Отже, баланс як одна із центральних економічних категорій використовується в економічному житті з давніх часів. Загалом балансові теорії, обґрунтовуючи в різний спосіб метод подвійного запису, суттєво вплинули на теорію обліку загалом. Константою в різних теоріях було те, що ці зміни не можуть порушити балансового рівняння між активом і пасивом. Значення балансу полягає в тому, що він є інформаційною базою фінансового аналізу, основною метою якого є вчасне виявлення й усунення недоліків у фінансовій діяльності та знаходження резервів для поліпшення фінансового стану і платоспроможності підприємства.

1.2. Зміни балансу в результаті господарських операцій

Бухгалтерський баланс відображає в узагальненому грошовому вимірюванні стан майна підприємства та джерел його формування на певну дату. У процесі господарської діяльності відбувається безперервний рух майна, що призводить до зміни його складу, розміщення та зміни у джерелах його формування. Майно та його джерела під впливом господарських операцій збільшуються або зменшуються, внаслідок чого змінюються і окремі статті балансу [70].

Всі господарські операції за характером змін, які вони викликають у складі засобів та джерел їх формування (тобто в активі та пасиві балансу), поділяються на чотири типи.

Перший і другий типи господарських операцій не призводять до зміни суми балансу. Третій і четвертий мають наслідком зміну суми балансу.

Операції першого типу характеризують зміну у складі майна, зумовлюють зміни в активі балансу: як правило, одна стаття активу збільшується, а друга зменшується на рівновелику суму [70].

Загальний підсумок балансу при цьому залишається незмінний і рівний (рис. 1.2).

Операції, пов'язані з активом, займають одне з провідних місць у системі

господарських операцій. На бухгалтерський баланс господарські операції впливають за двома чи більше статтями як одного, так і кількох розділів активу балансу [70].

До операцій першого типу належать:

- відпуск матеріалів у виробництво;
- надходження грошових коштів із розрахункового рахунку в касу;
- надходження заборгованості від дебіторів у касу або на розрахунковий рахунок підприємства;
- видача коштів із каси підзвітним особам;
- оприбуткування готової продукції з виробництва тощо [70].

Баланс	
Актив	Пасив
Збільшення статті активу (+) Зменшення статті активу (-)	Пасив залишається без змін
<i>Підсумок балансу не змінюється</i>	

Рис. 1.2. Схема змін в активі балансу після першого типу операцій

Операції другого типу викликають зміни у джерелах формування майна, призводять до змін, як мінімум, двох статей пасиву балансу: одна стаття пасиву збільшується, а друга – зменшується на рівновелику суму. Загальний підсумок балансу при цьому залишається незмінний і рівний (рис. 1.3).

Впливають на бухгалтерський баланс господарські операції за двома чи більше статтями і одного, і кількох розділів пасиву балансу.

До другого типу операцій належать [70]:

- збільшення за рахунок прибутку зареєстрованого (пайового), резервного, додаткового капіталів;
- погашення заборгованості постачальникам за рахунок отриманих кредитів банку;
- утримання прибуткового податку зі заробітної плати робітників і службовців, по перерахуванню до бюджету тощо.

Баланс	
Актив	Пасив
Актив залишається без змін	Збільшення статті пасиву (+) Зменшення статті пасиву (-)
<i>Підсумок балансу не змінюється</i>	

Рис. 1.3. Схема змін в пасиві балансу після другого типу операцій

Операції третього типу характеризують надходження майна на підприємство, зумовлюють збільшення залишків на ту саму суму на відповідних статтях активу і пасиву балансу. Загальний підсумок балансу разом збільшується, але рівність підсумків активу і пасиву не порушується (оскільки збільшення відбувається на ту саму суму в активі та пасиві) [70] (рис. 1.4).

Баланс	
Актив	Пасив
Збільшення статей активу (+)	Збільшення статей пасиву (+)
<i>Підсумок балансу збільшується (+)</i>	

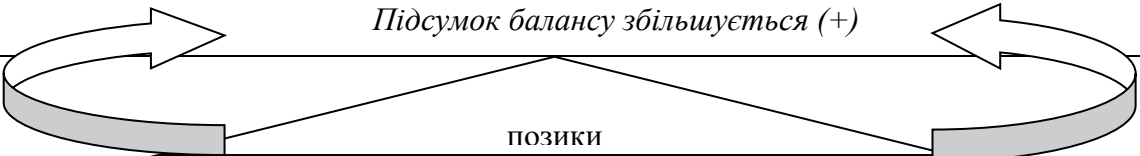

Рис. 1.4. Схема змін балансу в напрямку збільшення після третього типу операцій

Операції третього типу проводяться доволі часто. Вони охоплюють різноманітні ситуації і процеси виробничої та фінансово-господарської діяльності підприємства і завжди перебувають у динаміці.

До операцій третього типу можна віднести [70]:

- зарахування позики, наданої банком, на розрахунковий рахунок підприємства;
- оприбуткування виробничих запасів, товарів від постачальників з одночасним відображенням кредиторської заборгованості по них;

– нарахування заробітної плати робітникам з одночасним збільшенням затрат виробництва тощо.

Операції четвертого типу характеризують вибуття засобів із господарства, призводять до зменшення на однакову суму залишків відповідних статей активу і пасиву балансу. Загальний підсумок балансу одночасно теж зменшується, але рівність підсумків активу і пасиву зберігається (оскільки зменшення відбувається на однакову суму в активі та пасиві) [70] (рис. 1.5).

На відміну від господарських операцій першого й третього типів, операцій четвертого типу проводиться значно менше.

До операцій четвертого типу належать:

- погашення кредитів банків;
- погашення заборгованості (з розрахункового або іншого рахунку) постачальникам за матеріали, підрядчикам за надані послуги;
- перерахування до бюджету податків та інших платежів тощо [70].

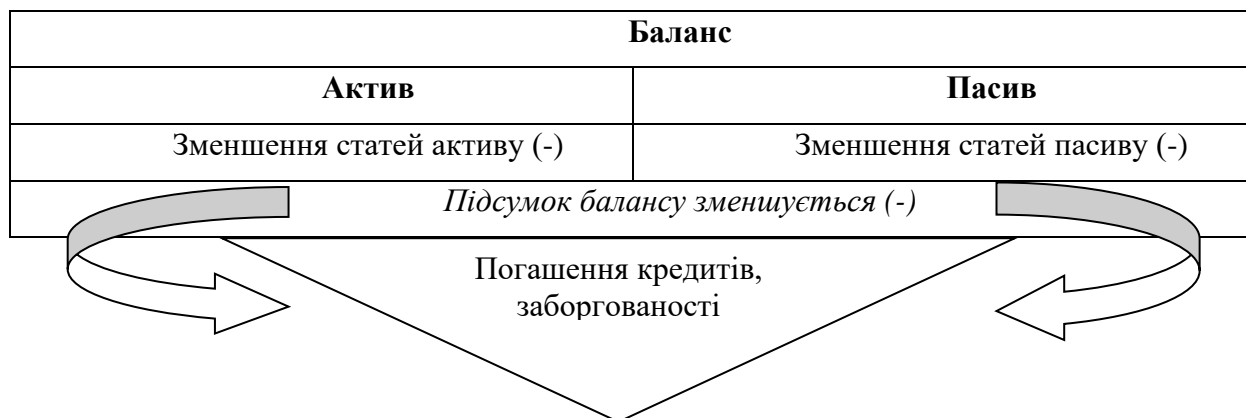

Рис. 1.5. Схема активно-пасивних змін балансу в напрямку зменшення після четвертого типу операцій

Підсумки активу і пасиву балансу змінюються тільки в тому разі, коли господарська операція стосується одночасно і засобів господарства, і джерел їхнього формування, тобто при надходженні засобів або їх вибутті (операції III та IV типів господарських операцій) [70].

Операції ж, що зумовлюють тільки перебування засобів в активі (I тип)

або зміни їх джерел у пасиві балансу (II тип), на підсумок балансу не впливають.

Рівність підсумків активу і пасиву балансу зберігається після будь-якої операції.

Ця рівність зумовлена тим, що здійснювані операції викликають або перегрупування залишків у статтях активу та пасиву, або одночасне збільшення (чи зменшення) на однакову суму статей активу і пасиву.

Застосування в бухгалтерському обліку балансового узагальнення, при якому кожна господарська операція відображається в постійному порівнянні наявних засобів та їхніх джерел, забезпечує можливість здійснення контролю за правильністю використання засобів [70].

На кожному підприємстві, залежно від його галузевих особливостей та обсягів виробництва, щоденно здійснюється велика кількість господарських операцій. Якщо їх розглядати назагал по Погашення кредитів, заборгованості - 46 - підприємству, то операцій першого і третього типу відбувається близько 70%, причому кількість операцій обох цих типів є майже однаковою. Кількість операцій другого і четвертого типу теж майже однакова, і загалом на них припадає близько 30% усіх операцій.

Усі господарські операції незалежно від типу відображаються на рахунках бухгалтерського обліку.

1.3. Види балансу, як основної форми фінансової звітності

Багатовимірність поняття «бухгалтерський баланс», що зустрічається у науковій літературі та різноманітність бухгалтерських балансів, що використовуються у практичній діяльності зумовлюють необхідність його класифікації.

Проблемами класифікації бухгалтерського балансу на різних етапах його еволюції займалися різні вчені. Дослідження наукових праць вчених, присвячених класифікації бухгалтерського балансу дали можливість узагальнити класифікаційні ознаки, характерні для бухгалтерського балансу

на сучасному етапі його розвитку (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Класифікація видів бухгалтерського балансу

Класифікаційна ознака	Види бухгалтерського балансу
Стадія життєвого циклу підприємства	вступний поточний (квартальний, річний) реорганізаційний (злиття, приєднання, поділу, виділення) ліквідаційний (проміжний ліквідаційний, передліквідаційний, заключний ліквідаційний)
Відображення у балансі регулюючих статей	баланс-брутто баланс-нетто змішана форма балансу
Спосіб оцінки статей	динамічний статичний
Формат представлення даних	горизонтальний вертикальний
Сфера діяльності підприємства	баланс підприємства (повний, спрощений) баланс банку баланс бюджетної установи
Часова спрямованість	звітний прогнозний (провізорний, плановий, нормативний, перспективний)
Запити користувачів інформації бухгалтерського балансу	бухгалтерський баланс, призначений для зовнішніх користувачів бухгалтерський баланс, призначений для внутрішніх користувачів

Залежно від стадії життєвого циклу підприємства виділяють вступний, поточний, реорганізаційний та ліквідаційний баланс.

Вступний, або як його іще називають, початковий баланс складається при відкритті рахунків у Головній книзі і, є початковим етапом облікового циклу. У вступному балансі вартість активів підприємства, дорівнює вартості, вкладеного у нього власниками капіталу, зобов'язання у вступному балансі рівні нулю.

Поточний баланс складається через рівні, чітко визначені

законодавством, проміжки часу. Відповідно до ст. 14 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», підприємства зобов'язані подавати бухгалтерський баланс у складі квартальної та річної фінансової звітності, тому поточний баланс може бути квартальним та річним. Реорганізаційний баланс складається у випадку реорганізації підприємства, що може здійснюватися у наступних формах: злиття, приєднання, поділ, виділення [9].

У разі злиття суб'єктів господарювання усі майнові права та обов'язки кожного з них переходять до суб'єкта господарювання, що утворений внаслідок злиття. У разі приєднання одного або кількох суб'єктів господарювання до іншого суб'єкта господарювання до останнього переходять усі майнові права та обов'язки приєднаних суб'єктів господарювання.

У разі поділу суб'єкта господарювання усі його майнові права і обов'язки переходять за роздільним актом (балансом) у відповідних частках 25 до кожного з нових суб'єктів господарювання, що утворені внаслідок цього поділу.

У разі виділення одного або кількох нових суб'єктів господарювання до кожного з них переходять за роздільним актом (балансом) у відповідних частках майнові права та обов'язки реорганізованого суб'єкта.

Ліквідаційний баланс складається у процесі ліквідації підприємства. Відповідно до п. 5 ст. 60 Господарського Кодексу України, ліквідаційний баланс складається ліквідаційною комісією, яка оцінює наявне майно суб'єкта господарювання, що ліквідується. У межах наявних активів, ліквідаційна комісія розраховується з кредиторами, складає ліквідаційний баланс та подає його власнику або органу, який призначив ліквідаційну комісію [9].

Враховуючи, що ліквідаційний процес може тривати до 12 місяців, і передбачає значні зміни у структурі майна підприємства, протягом цього терміну не можливо обмежитися складанням лише одного виду ліквідаційного балансу. Тому, погоджуємось з О. М. Глушук, яка доводить необхідність складання кількох видів ліквідаційного балансу під час провадження справи

про банкрутство, зокрема: проміжного ліквідаційного балансу, передліквідаційного балансу, заключного ліквідаційного балансу [8, с.181-184].

Проміжний ліквідаційний баланс – це баланс, складений на підставі господарських операцій, що уточнюють реальний фінансовий стан підприємства та здійснюються, починаючи з відкриття ліквідаційної процедури до затвердження реєстру вимог кредиторів [8, с.16]. Метою складання проміжного ліквідаційного балансу є відображення майна та зобов'язань підприємства, підтверджених результатами проведеної інвентаризації, за ринковими цінами.

Передліквідаційний баланс складається після стягнення дебіторської заборгованості та погашення за її допомогою та за допомогою коштів, отриманих від реалізації частини майна, кредиторської заборгованості (крім 26 заборгованості перед власниками і засновниками). Метою складання передліквідаційного балансу є виявлення можливості підприємства продовжувати свою діяльність, використовуючи активи, що залишилися після сплати зобов'язань.

Заклучний ліквідаційний баланс складається після погашення заборгованості перед власниками та засновниками. Заклучний ліквідаційний баланс складається лише у тому випадку, якщо після задоволення вимог кредиторів у підприємства не залишилося коштів для подальшого продовження діяльності – внаслідок цього валюта балансу буде дорівнювати нулю [8, с.184].

Залежно від включення у валюту балансу підсумків за регулюючими статтями виділяють баланси-брутто та баланси-нетто. Хоча, у Німеччині на початку XIX ст. під балансом-брутто розуміли баланс, у якому відображався чистий прибуток до моменту розподілу, а під балансом-нетто – баланс із зазначенням величини нерозподіленого прибутку. За радянських часів, до підсумку бухгалтерського балансу включалися регулюючі статті. При цьому регулюючі статті до активу балансу відображались в пасиві балансу

(наприклад, знос основних засобів), а регулюючі статті пасиву балансу – в активі (наприклад, непокриті збитки). У такому випадку бухгалтерський баланс вважався балансом-брутто. У балансі-нетто регулюючі статті до активних рахунків відображалися в активі, а регулюючі статті до пасивних рахунків – у пасиві балансу. Із підсумку активу та пасиву регулюючі статті виключалися. Ще у 30-і рр. ХХ ст. М. О. Блатов зазначав, що баланс-нетто більш точно відображає майновий стан, а баланс-брутто – поточний стан внутрішніх відносин підприємства [74, с.408].

Сьогодні, розповсюдженою є думка про те, що у балансі-брутто відображається інформація про регулюючі статті до окремих видів активів та власного капіталу. Так, у балансі-брутто наводиться інформація про первісну вартість та суми накопиченої амортизації нематеріальних активів, основних засобів, довгострокових біологічних активів; поточної дебіторської заборгованості, суми резерву сумнівних боргів, на основі яких проводяться розрахунки і визначається залишкова вартість за окремими видами активів. Також вказується вартість зареєстрованого статутного капіталу та регулюючі до нього статті, зокрема, неоплачений і вилучений капітал. У Португалії, наприклад, використовується баланс-брутто, у якому цифрові дані подаються у трьох окремих графах: первісна вартість, нарахована амортизація, залишкова вартість [74].

На противагу балансу-брутто, у балансі-нетто нематеріальні активи, довгострокові біологічні активи, основні засоби відображаються лише за залишковою вартістю, поточна дебіторська заборгованість – за чистою реалізаційною вартістю, вартість реально вкладеного капіталу, інша інформація за наведеними показниками не надається. Використання балансу-нетто запропоновано Міжнародними стандартами фінансової звітності.

Вітчизняна форма бухгалтерського балансу є взірцем змішаної форми балансу і має деякі особливості.

Інформація щодо нематеріальних активів, основних засобів, довгострокових біологічних активів, інвестиційної нерухомості

відображається в балансі із зазначенням залишкової (справедливої) вартості, первісної вартості, зносу (амортизації), хоча до підсумку балансу включається лише їх залишкова (справедлива) вартість.

У балансах торговельних підприємств, що ведуть облік товарів за продажними цінами, вартість товарів у балансі відображається без урахування торгової націнки, при цьому продажна вартість товарів та величина торгової націнки у балансі не відображаються.

Іншою класифікаційною ознакою балансу є формат представлення даних. Водночас, у вітчизняному бухгалтерському балансі передбачено відображення розміру зареєстрованого статутного капіталу та розміру неоплаченого та вилученого капіталу. Проте рядка, у якому б зазначалася сума реально внесених коштів у першому розділі пасиву балансу, не передбачено.

Схожа ситуація виникла із відображенням резерву сумнівних боргів, що відноситься до іншої поточної заборгованості. Згідно із Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» такий резерв нараховується і включається до первісної вартості такої заборгованості із знаком «мінус», проте відображення у балансі ці статті не знаходять.

Розрізняють горизонтальний та вертикальний формати балансу.

Горизонтальний формат представлення даних у балансі передбачає відображення активу балансу ліворуч, а пасиву – праворуч. При цьому підсумки активу і пасиву мають бути рівними. У горизонтальній формі баланс подається у Італії, Німеччині, Португалії, США, Франції [5, с. 452].

Вертикальний формат балансу передбачає спочатку відображення усіх статей активу балансу, а під ними – статті пасиву. Рівність активу і пасиву зберігається. Вертикальний формат балансу використовується у Великобританії. У Нідерландах законодавчо закріплені дві форми балансу, що можуть використовуватися – вертикальна і горизонтальна, а у Швейцарії – формат представлення даних у балансі взагалі не регламентується державою, підприємство обирає його на власний розсуд [5, с. 452].

Залежно від сфери діяльності підприємства в Україні розрізняють баланс

підприємства, баланс бюджетної установи та баланс банку. При цьому, Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку передбачено складання звичайної та скороченої форми бухгалтерського балансу підприємствами (форма № 1 «Баланс» та форма № 1-м «Баланс»), що відрізняються між собою ступенем аналітичності інформації щодо активів, власного капіталу та зобов'язань (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

**Порівняльна характеристика
форм № 1 «Баланс» і форми № 1-м «Баланс»**

Форма № 1 «Баланс»		Форма № 1-м «Баланс»	
Назви розділів	Кількість статей у розділі	Назви розділів	Кількість статей у розділі
Актив балансу			
I. Необоротні активи	10	I. Необоротні активи	5
II. Оборотні активи	9	II. Оборотні активи	9
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	-	III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	-
Пасив балансу			
I. Власний капітал	7	I. Власний капітал	5
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення	5	II. Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування	-
III. Поточні зобов'язання і забезпечення	10	III. Поточні зобов'язання	8
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	-	IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття	-

Зазначимо, що скорочена форма балансу (форма № 1-м) подібна до форми №1«Баланс», проте деякі показники у ній агреговані. Наприклад, у формі «Баланс» 1-м у I розділі активу «Необоротні активи» інформація щодо нематеріальних активів, довгострокової дебіторської заборгованості, відстрочених податкових активів відображається за статтею «Інші необоротні активи», а у II розділі активу «Оборотні активи» у складі запасів відображаються виробничі запаси, поточні біологічні активи та готова

продукція. У I розділі пасиву «Власний капітал» не зайшли відображення пайовий та вилучений капітал; забезпечення наступних витрат та платежів та довгострокові зобов'язання відображаються загальними сумами; IV розділ 30 пасиву «Поточні зобов'язання та забезпечення» не вміщує інформації щодо векселів виданих та поточних зобов'язань за розрахунками: з одержаних авансів, позабюджетних платежів, з учасниками із внутрішніх розрахунків.

Баланс банку складається із трьох розділів – «Активи», «Зобов'язання» і «Власний капітал». Склад активів банку підпорядкований специфіці діяльності, зокрема, у восьми із дванадцяти статей відображаються грошові кошти, інвестиції та цінні папери. Прибуток банку, на відміну від звичайних підприємств, відображається за двома статтями «Нерозподілений прибуток (непокритий збиток) минулих років» та «Прибуток/збиток звітного року, що очікує затвердження».

Особливості балансу бюджетних установ також підпорядковані діяльності зазначених суб'єктів економіки. Враховуючи, що бюджетні установи є неприбутковими організаціями, у балансі не передбачено статей для відображення прибутку. Також у активі балансу відсутня інформація щодо інвестицій, адже такий вид діяльності, як інвестування, не передбачений для бюджетних установ. Особливістю балансу бюджетної установи, на відміну від балансу підприємства та балансу банку, є відображення витрат і доходів за їх видами в активі та пасиві балансу відповідно (табл.1.4).

Наступною класифікаційною ознакою бухгалтерського балансу є часова спрямованість, відповідно до цієї класифікаційної ознаки розрізняють звітний та прогнозний баланси.

Звітний баланс відображає стан майна підприємства на конкретний момент часу, є констатацією результату завершеного облікового циклу і складається на підставі фактичних даних за рахунками бухгалтерського обліку.

Прогнозний баланс відображає майбутні показники балансу, розраховані за допомогою економіко-математичних та статистичних методів.

До прогнозного балансу можна віднести провізорний, плановий, нормативний і перспективний.

Таблиця 1.4

Типова структура балансу виробничого підприємства

АКТИВ	ПАСИВ
I. НЕОБОРОТНІ АКТИВИ	I. ВЛАСНИЙ КАПІТАЛ
Нематеріальні активи Незавершені капітальні інвестиції Основні засоби Інвестиційна нерухомість Довгострокові біологічні активи Довгострокові фінансові інвестиції: які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств інші фінансові інвестиції Довгострокова дебіторська заборгованість Відстрочені податкові активи Інші необоротні активи	Зареєстрований (пайовий) капітал Капітал у дооцінках Додатковий капітал Резервний капітал Нерозподілений прибуток (непокритий збиток) Неоплачений капітал Вилучений капітал
II. ОБОРОТНІ АКТИВИ	II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення
Запаси Поточні біологічні активи Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги Дебіторська заборгованість за розрахунками: за виданими авансами з бюджетом у тому числі з податку на прибуток Інша поточна дебіторська заборгованість Поточні фінансові інвестиції Гроші та їх еквіваленти Витрати майбутніх періодів Інші оборотні активи	Відстрочені податкові зобов'язання Довгострокові кредити банків Інші довгострокові зобов'язання Довгострокові забезпечення Цільове фінансування
	III. Поточні зобов'язання і забезпечення
	Короткострокові кредити банків Поточна кредиторська заборгованість за: довгостроковими зобов'язаннями товари, роботи, послуги розрахунками з бюджетом у тому числі з податку на прибуток розрахунками зі страхування розрахунками з оплати праці Поточні забезпечення Доходи майбутніх періодів Інші поточні зобов'язання
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття

Провізорний баланс включає орієнтовні дані за останні дні звітного періоду. Наприклад, якщо необхідно скласти баланс станом на 30 вересня 25 вересня, для цього будуть використані реальні дані з 1 по 25 вересня та орієнтовні з 26 по 30 вересня.

Плановий баланс складається на підприємстві відповідно до заданих напрямів розвитку і включає бажані показники, яких має досягти підприємство за умови виконання плану.

Нормативний баланс складається для конкретних галузей у відносних показниках відповідними міністерствами і є орієнтирами під час здійснення діяльності підприємствами заданої галузі.

Під час складання перспективного балансу враховують не лише бажаний стан розвитку підприємства, а й вплив об'єктивних та суб'єктивних факторів на його діяльність.

Необхідно відзначити, що розглянуті класифікаційні ознаки бухгалтерського балансу є типовими, обґрунтовуються у працях багатьох вчених та дозволяють охарактеризувати бухгалтерський баланс залежно від його змісту, структури, періодичності складання, підходів до оцінки статей, проте жодна із виділених ознак не враховує особливостей запитів користувачів, що висувуються ними до інформації бухгалтерського балансу.

Залежно від запитів користувачів інформації бухгалтерського балансу, пропонується виділяти бухгалтерський баланс, призначений для внутрішніх користувачів та бухгалтерський баланс, призначений для зовнішніх користувачів [31, с. 67].

Інформація бухгалтерського балансу, призначеного для внутрішніх користувачів зумовлена запитом менеджерів підприємства, тому особливостями цього балансу є залежність його змісту і структури від специфіки управлінських рішень, що приймаються на його основі. Метою бухгалтерського балансу, призначеного для внутрішніх користувачів є надання користувачам інформації щодо дійсного та прогнозного фінансового стану підприємства задля здійснення контролю за досягненням запланованих показників. Особливістю бухгалтерського балансу, призначеного для внутрішніх користувачів є ступінь точності інформації. При складанні бухгалтерського балансу внутрішнього спрямування часто використовуються приблизні дані та орієнтовні показники.

Основними характеристиками балансу, призначеного для внутрішніх користувачів є: 3

- перелік показників, підпорядкований конкретному рішенню, що буде прийматися на його основі;
- структура балансу та порядок групування його статей;
- ступінь аналітичності відображуваних у ньому показників;
- періодичність складання;
- підходи до оцінки статей балансу [31, с. 67].

Враховуючи, що бухгалтерський баланс, призначений для внутрішніх користувачів є частиною внутрішньої звітності, для його складання можуть використовуватися дані, накопичені у системі управлінського обліку. Його зміст, структура, строки подання, порядок оцінки та перелік статей балансу внутрішнього спрямування не регламентуються чинним законодавством та є конфіденційними [31, с. 67].

Бухгалтерський баланс, призначений для зовнішніх користувачів складається відповідно до вимог чинного законодавства, є однією із форм фінансової звітності та підлягає обов'язковому оприлюдненню.

За джерелами складання розрізняють [7]:

➤ Інвентарні баланси складають тільки на підставі повного опису інвентарю та є його скороченим і спрощеним викладом. Такі баланси виконуються або при зміні господарством форми власності, або при створенні нового господарства на певній майновій основі, або при впровадженні в господарстві нової, більш раціональної системи обліку.

➤ Книжні баланси складають на підставі записів у книгах, попередня перевірка яких з допомогою інвентаризації не проводилась. Такі баланси ще називають пробними, попередніми.

➤ Генеральний баланс, що його як виняток заміняють інвентарні та книжні баланси, є синтезом того й іншого. Він складається за рік та тільки на підставі пробного балансу і опису інвентарю.

Залежно від обсягу інформації баланси поділяють на консолідовані,

прості і зведені [7].

➤ Консолідований баланс – складається на підставі балансів підприємств, юридично самостійних та дочірніх підприємств, як єдиної економічної одиниці. Консолідований баланс потребують складні господарства, які мають відділи, філії або підприємства, що самостійно ведуть облік та складають прості баланси. Простих балансів у цих структурах складається стільки, скільки було окремих самостійних систем обліку.

➤ У простому балансі відображають майновий стан (а інколи й динаміку) простого господарства, тобто господарства, в якому немає структурних підрозділів, допоміжних виробництв і допоміжних підприємств із самостійним обліком. У таких господарствах провадиться єдине самостійне рахівництво і єдиний, простий баланс.

➤ Зведений баланс – складається шляхом об'єднання сум, відображених на окремих статтях простих балансів. Його отримують за допомогою механічного постатейного підсумовування даних з простих балансів та підбиття в особливій колонці загальних підсумків активу та пасиву. У такому балансі окремі колонки характеризують стан окремих самостійних одиниць господарства, а колонка «Усього» відображає загальний стан господарства в цілому. Якщо окремих одиниць забагато, їх можна згрупувати – «Філії», «Виробничі підприємства» і т.п. [7].

За змістом баланси поділяють на оборотні, сальдові, результатні, шахові, проміжні і порівняльні.

➤ Сальдові баланси включають тільки сальдо рахунків, які характеризують майновий стан господарства на відповідний момент.

➤ Оборотні баланси включають, крім сальдо, та обороти за рахунками. Відтак за формою вони є оборотними відомостями за певний період, а за змістом – дають уявлення не тільки про стан господарства, а й певною мірою і про динаміку його господарських оборотів.

➤ Результатний баланс – це баланс прибутків та збитків чи доходів та витрат господарства, який визначає своїм сальдо чистий прибуток або чистий

збиток.

➤ Проміжні баланси складають тільки за потреби. Це особливої форми пробні баланси, що за змістом, формою і структурою наближаються до кінцевого балансу.

➤ Шаховий баланс, який отримав свою назву від своєї форми, що нагадує шахову дошку, можна називати й динамічним балансом, бо він відображає як стан господарства на початок і кінець звітної періоду, так і рух майна. При цьому обороти в шаховому балансі подаються в розрізі кореспондуючих рахунків, що уможливорює визначення його економічного змісту, оскільки зрозуміло, звідки надійшла сума на рахунок і на що саме її було витрачено. А тому шаховий баланс, складений за звітний період після річного звіту, можна вважати і результатним і сальдовим, і оборотним балансом.

➤ Шахові баланси є дуже наочними. Але їх доцільно застосовувати тільки на невеликих підприємствах, бо збільшення кількості використовуваних рахунків бухгалтерського обліку робить ці баланси громіздкими і незручними для практичної роботи.

➤ Порівняльний баланс має на меті порівняти статті звітної балансу з минулими періодами. Ці порівняння даються в абсолютних та відносних величинах, тобто статті активу й пасиву балансу показуються у відповідних сумах та відсотках на початок і кінець звітної періоду.

Крім шахових, за формою розрізняють ще й баланси односторонні і двосторонні. Найбільш поширеними є двосторонні баланси, що в них ліворуч розміщувалися активи, а праворуч – пасиви. Односторонні баланси відрізняються від двосторонніх за зовнішнім виглядом – у них пасив розміщується не поряд з активом, а після нього, під ним. Отже, ця форма балансу менш наочна, бо вона ніби приховує ідею протиставлення активу і пасиву, яка характерна для самої природи балансу.

Всі перелічені види балансу називаються бухгалтерськими, бо складаються на підставі даних бухгалтерського обліку. Але кожному виду

балансів притаманні специфічні особливості, які безпосередньо пов'язані з 36 джерелами, строками, способами, методами та технікою складання, підпорядкуванням підприємств, використанням даних балансів в управлінні.

Кожний сучасний баланс можна також назвати порівняльним, бо в ньому всі показники наводяться в абсолютних величинах на початок року та на кінець звітного періоду. Це дає змогу протягом календарного року оцінювати показники балансу в динаміці, осмислювати їхні зміни.

Необхідність в складанні проміжних балансів визначається тільки внутрішніми потребами самого підприємства. Причиною для складання таких балансів можуть бути процеси ефективнішого використання матеріальних, фінансових та трудових ресурсів, реструктуризації, реорганізації, забезпечення збереження майна, зміцнення фінансового стану підприємства. Притаманною особливістю проміжних балансів є їхній спрощений вигляд: нематеріальних активів, інвентаризації основних та оборотних засобів, розрахунків з дебіторами і кредиторами не проводяться; необхідні обчислення виконуються наближено; записи на розподільних і порівняльних рахунках роблять оперативним способом [7].

Проаналізувавши види балансів, необхідно відмітити, що діючий в Україні бухгалтерський баланс призначається не тільки для відображення стану господарських засобів і джерел їх формування на певну дату, а й для одержання інформації, необхідної для управління діяльністю підприємства, а також для задоволення потреб зовнішніх користувачів – статистичних, податкових, фінансових органів, банків, інвесторів та ін. [13].

1.4. Нормативно-правове та інструктивне регулювання складання балансу

Діяльність будь-якого суб'єкта господарювання залежить від нормативної бази, яка регулює правові та економічні відносини підприємства з державою, з іншими підприємствами та організаціями, з персоналом тощо. Тому одним із важливих питань є огляд нормативно-правової бази

регулювання складання бухгалтерського балансу.

Нормативна інформація щодо балансу підприємства за напрямками використання має на меті, перш за все, забезпечення таких функцій управління, як аналіз, контроль та прогнозування доходів.

Особливої уваги заслуговує відповідне нормативне забезпечення аналізу бухгалтерського балансу підприємств, оскільки «Обліково-аналітична інформація також формується в процесі розкриття інформації, яка міститься у фінансовій звітності. Економічний аналіз забезпечує якісне і кількісне розкриття такої інформації» [29].

Слід відмітити, що сьогодні, нормативно-правове забезпечення діяльності підприємств у сфері бухгалтерського обліку направлено на запозичення міжнародної облікової практики, яка враховується при вдосконаленні та розробці вітчизняних нормативно-правових документів з питань бухгалтерського обліку та складання звітності.

Законодавчі основи регулювання бухгалтерського обліку визначені Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (далі – Закон), який визначає правові принципи регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності та поширюється на всіх юридичних осіб незалежно від організаційно-правових форм і форм власності, а також на представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності, які зобов'язані вести бухгалтерський облік і подавати фінансову звітність відповідно до чинного законодавства. Законом передбачено:

1) державне регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності з метою захисту інтересів користувачів й удосконалення бухгалтерського обліку та звітності;

2) застосування принципів і методів ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, які визначаються національними Положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку (П(С)БО) та не суперечать міжнародним стандартам;

3) розробку галузевими міністерствами та іншими органами виконавчої влади методичних рекомендацій щодо застосування національних П(С)БО відповідно до галузевих особливостей;

4) напрями діяльності Методологічної ради з бухгалтерського обліку [66].

Державне регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні здійснюється з метою:

- створення єдиних правил ведення бухгалтерською обліку та складання фінансової звітності, які є обов'язковими для всіх підприємств, гарантують і захищають інтереси користувачів;

- удосконалення бухгалтерського обліку та фінансової звітності [4].

Особливості періоду становлення ринкових відносин виявляються у поєднанні змісту міжнародно-правових норм, Податкового кодексу України, Положень (стандартів) бухгалтерського обліку (П(С)БО), чинними в Україні законами, іншими нормативними документами з проблем формування бухгалтерського балансу. Отже, система нормативного регулювання бухгалтерського обліку в Україні представлена п'ятьма рівнями, кожен з яких охоплює ряд документів (див. рис. 1.6).

Бухгалтерський облік в Україні ґрунтується на визначених на міжнародному рівні нормах ведення обліку та складання звітності, основні вимоги яких встановлені Законом, та ведеться на підприємстві безпосередньо з дня його реєстрації до моменту ліквідації.

Стандарти бухгалтерського обліку базуються на трьох елементах: прецеденти; державні процедури-інструкції, що регулюють порядок встановлення стандартів; вплив з боку недержавних (громадських) бухгалтерських організацій.

Основою стандартів будь-якої країни та головною вимогою до фінансової звітності є правдиве відображення фінансового стану підприємства та його фінансових результатів у реальному часі.

РІВНІ РЕГУЛЮВАННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО БАЛАНСУ

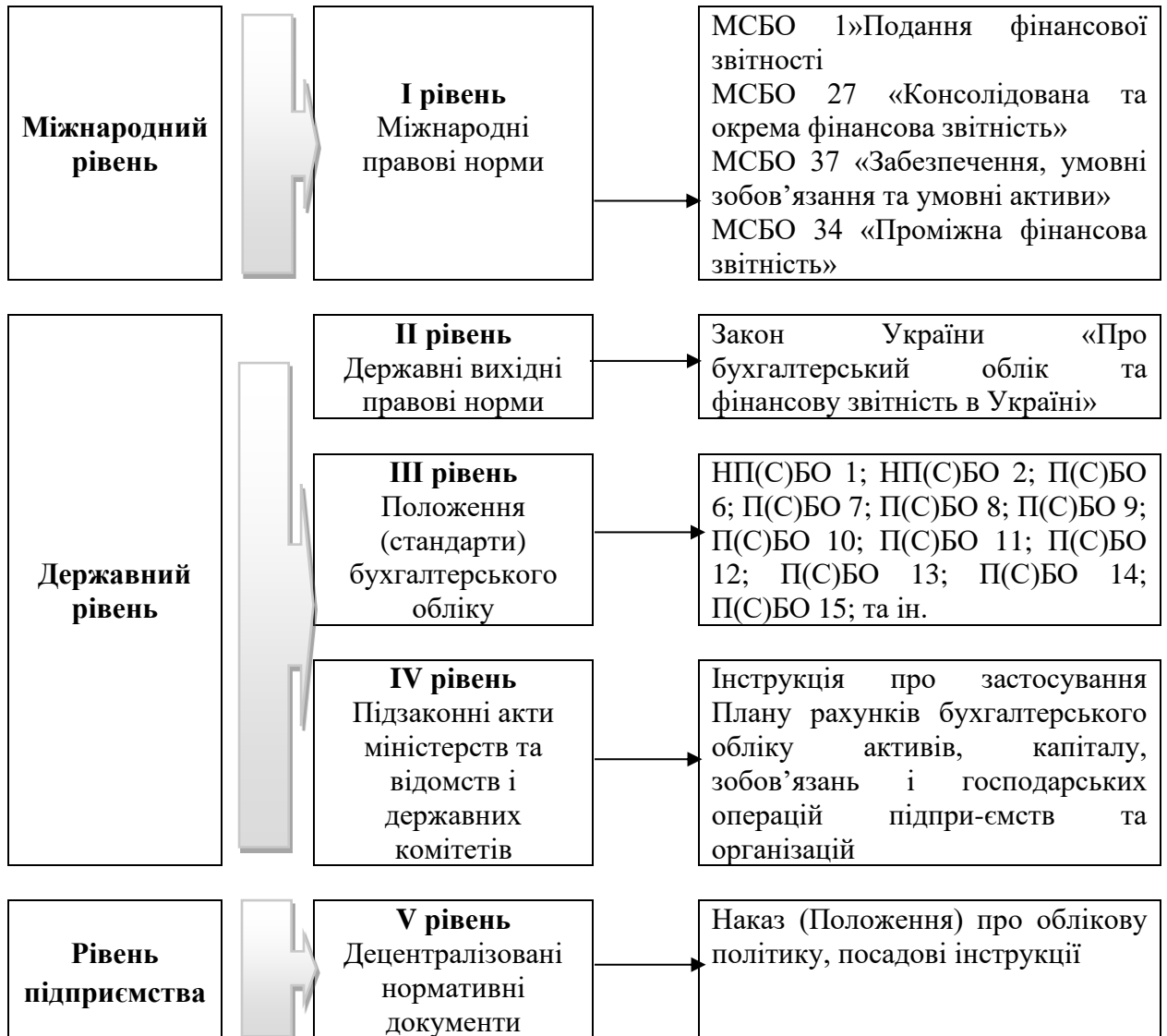

Рис.1.6. Рівні нормативно-правового регулювання складання бухгалтерського балансу

Міжнародні стандарти – це документи, які мають повністю рекомендаційний характер. Існують країни, які застосовують міжнародні стандарти як національні. В Україні, як і в багатьох інших країнах світу, прийняті національні правила обліку – Положення (стандарти) бухгалтерського обліку.

Стандарт звітності – облікові правила та процедури, що стосуються

виміру, оцінки й надання облікової інформації, розроблені відповідними професійними організаціями, наприклад, Комісією зі стандартів фінансового обліку (США), Комітетом з міжнародних стандартів фінансової звітності, що знаходиться у Великобританії, Методологічною Радою при Міністерстві фінансів України.

Бухгалтерський стандарт – це стандартні вимоги до методів і процедур ведення бухгалтерського обліку. Бухгалтерські стандарти, як правило, співпадають з бухгалтерськими принципами.

На сьогодні в Україні 32 Положення (стандарти) бухгалтерського обліку, які охоплюють всі чинні Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ), регламентують порядок ведення бухгалтерського обліку.

Деякі національні стандарти об'єднують положення декількох МСФЗ, а в окремих випадках розробляються стандарти, зміст яких не має аналогу в міжнародних стандартах. Але всі національні стандарти базуються на МСФЗ та не суперечать їх положенням.

Стандарти надають свободу вибору відповідних методів обліку, у зв'язку з чим бухгалтерські записи часто залежать від обраного методу. Вони описують можливі методи, надають рекомендації щодо вибору найбільш вдалого методу для підприємств залежно від специфіки їх діяльності. А бухгалтер обирає необхідні йому проводки відповідно до облікової політики.

Таким чином, сьогодні немає чіткого шаблону, до якого бухгалтер міг би підставляти потрібні суми. Відображаючи ту чи іншу операцію, бухгалтер аналізує її економічний зміст, від чого залежить визнання і відображення результату цієї операції у звітності.

Нормативно-правова база щодо бухгалтерського балансу включає наступні нормативні акти (табл. 1.5).

Як зазначалося вище, основним нормативним актом, що регулює бухгалтерський облік та фінансову звітність є Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-ХІV.

**Нормативно-правові та інструктивні документи, що регулюють
методику складання бухгалтерського балансу**

№ з/п	Нормативне джерело	Питання, що регулює
1.	Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності»	Призначення фінансових звітів, інформація про поточні та непоточні зобов'язання, інформація, яку потрібно подавати у звіті про фінансовий стан та у звіті про зміни у власному капіталі, інформація стосовно управління капіталом.
2.	Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 27 «Консолідована та окрема фінансова звітність»	Подання консолідованих фінансових звітів, сфера застосування консолідованих фінансових звітів, облік інвестицій у дочірні, спільно контрольовані та асоційовані підприємства в окремих фінансових звітах
3.	Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 34 «Проміжна фінансова звітність»	Зміст та форма проміжного фінансового звіту, мінімальні компоненти проміжного фінансового звіту, розкриття інформації у річних фінансових звітах
4.	Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 37 «Забезпечення, умовні зобов'язання та умовні активи»	Визначення забезпечення, зобов'язання: юридичного та конструктивного, непередбачених зобов'язань, взаємозв'язок забезпечень та непередбачених зобов'язань оцінка зобов'язання, використання забезпечень
5.	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996	Визначає правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні.
6.	Порядок подання фінансової звітності (Постанова Кабінету Міністрів України № 419 від 28.02.2000 р.)	Фінансова звітність подається органам, до сфери управління яких належать підприємства, трудовим колективам на їх вимогу, власникам (засновникам) відповідно до установчих документів, а також згідно із законодавством - іншим органам та користувачам, зокрема органам державної статистики. складаються за національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку або міжнародними стандартами фінансової звітності відповідно до законодавства. Фінансова звітність може подаватися органам державної статистики разом з довідкою про наявність згоди надання органам державної влади даних з фінансової звітності підприємства, форму якої наведено у додатку (п. 2). Датою подання фінансової звітності для підприємства вважається день фактичної її передачі за належністю, а у разі надсилання її поштою - дата одержання адресатом звітності, зазначена на штампелі підприємства зв'язку, що обслуговує адресата (п. 4). 43 Квартальна

		фінансова звітність (крім зведеної та консолідованої) подається підприємствами органам, не пізніше 25 числа місяця, що настає за звітним кварталом, а річна – не пізніше 28 лютого наступного за звітним року (п. 5).
7.	Перелік видів діяльності, щодо яких складається зведена фінансова звітність (Наказ Міністерства фінансів України № 37 від 24.02.2000 р.)	Встановлює перелік видів діяльності щодо яких складається зведена фінансова звітність.
8.	НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» (Наказ Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013 р.)	Визначаються мета, склад, форми і принципи підготовки фінансової звітності та вимоги до визнання і розкриття її елементів.
9.	НП(С)БО 2 «Консолідована фінансова звітність» (Наказ Міністерства фінансів України від 27.06.2013р. № 628)	Визначається порядок складання консолідованої фінансової звітності та загальні вимоги до розкриття інформації щодо складання консолідованої фінансової звітності.
10.	П(С)БО 6 «Виправлення помилок і зміни у фінансових звітах» (Наказ Міністерства фінансів України від 28.05.1999 р. № 137)	Визначається порядок виправлення помилок, внесення та розкриття інших змін у фінансовій звітності.
11.	П(С)БО 7 «Основні засоби» (Наказ Міністерства фінансів України від 27.04.2000 р. № 92)	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про основні засоби, інші необоротні матеріальні активи та незавершені капітальні інвестиції в необоротні матеріальні активи (далі - основні засоби), а також розкриття інформації про них у фінансовій звітності.
12.	П(С)БО 8 «Нематеріальні активи» (Наказ Міністерства фінансів України від 18.10.1999 р. № 242)	Визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про нематеріальні активи і незавершені капітальні інвестиції в нематеріальні активи (далі - нематеріальні активи) та розкриття інформації про них у фінансовій звітності.
13.	П(С)БО 9 «Запаси» (Наказ Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. № 246)	Визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про запаси і розкриття її у фінансовій звітності
14.	П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» (Наказ Міністерства фінансів України від 08.10.1999 р. № 237)	Визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття у фінансовій звітності.
15.	П(С)БО 11 «Зобов'язання» (Наказ Міністерства фінансів України від	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про зобов'язання та її розкриття у фінансовій

	31.01.2000 р. № 20)	звітності.
16.	П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції» (Наказ Міністерства фінансів України від 26.04.2000 р. № 91)	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про фінансові інвестиції, операції із спільної діяльності та її розкриття у фінансовій звітності.
17.	П(С)БО 13 «Фінансові інструменти» (Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.2001 р. № 559)	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про фінансові інструменти та її розкриття у фінансовій звітності.
18.	23 П(С)БО 14 «Оренда» (Наказ Міністерства фінансів України від 28.07.2000 р. № 181)	Визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про оренду необоротних активів та її розкриття у фінансовій звітності.
19.	П(С)БО 15 «Дохід» (Наказ Міністерства фінансів України від 29.11.1999 р. № 290)	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про доходи підприємства та її розкриття у фінансовій звітності.
20.	П(С)БО 16 «Витрати» (Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318)	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати підприємства та її розкриття в фінансовій звітності.
21.	П(С)БО 17 «Податок на прибуток» (Наказ Міністерства фінансів України від 28.12.2000 р. № 353)	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати, доходи, активи і зобов'язання з податку на прибуток та її розкриття у фінансовій звітності.
22.	П(С)БО 18 «Будівельні контракти» (Наказ Міністерства фінансів України від 28.04.2001 р. № 205)	Визначає методологічні засади формування підрядниками у бухгалтерському обліку інформації про доходи та витрати, пов'язані з виконанням будівельних контрактів, та її розкриття у фінансовій звітності.
23.	П(С)БО 19 «Об'єднання підприємств» (Наказ Міністерства фінансів України від 07.07.1999 р. № 163)	Визначає порядок відображення в обліку і звітності придбання інших підприємств та/або об'єднання видів їх діяльності, гудвілу, який виник при придбанні, а також розкриття інформації про об'єднання підприємств та/або видів їх діяльності.
24.	П(С)БО 20 «Консолідована фінансова звітність» (Наказ Міністерства фінансів України від 30.07.1999 р. № 176)	Визначає порядок складання консолідованої фінансової звітності та загальні вимоги до розкриття інформації щодо складання консолідованої фінансової звітності.
25.	П(С)БО 23 «Розкриття інформації щодо пов'язаних сторін» (Наказ Міністерства фінансів України № 303 від 18.06.2001 р.)	Визначає методологічні засади формування інформації про операції пов'язаних сторін та її розкриття у фінансовій звітності.
26.	НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність» (Наказ Міністерства фінансів	Установлює зміст і форму Фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва в складі Балансу (форма N 1-м) і Звіту про фінансові результати

	України від 25.02.2000 р. № 39)	(форма N 2-м) та порядок заповнення його статей, а також зміст і форму Спрощеного фінансового звіту суб'єкта малого підприємництва в складі Балансу (форма N 1-мс) і Звіту про фінансові результати (форма N 2-мс) та порядок заповнення його статей.
27.	П(С)БО 26 «Виплати працівникам» (Наказ Міністерства фінансів України від 28.10.2003 р. № 601)	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про виплати (у грошовій і не грошовій формах) за роботи, виконані працівниками, та її розкриття у фінансовій звітності
28.	П(С)БО 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність» (Наказ Міністерства фінансів України від 07.11.2003 р. № 617)	Визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про необоротні активи, утримувані для продажу, та групу активів, що належить до вибуття в результаті операції продажу, а також припинену діяльність та розкриття такої інформації у фінансовій звітності
29.	П(С)БО 29 «Фінансова звітність за сегментами» (Наказ Міністерства фінансів України від 19.05.2005 р. № 412)	Визначає методологічні засади формування інформації про доходи, витрати, фінансові результати, активи і зобов'язання звітних сегментів та її розкриття у фінансовій звітності.
30.	П(С)БО 30 «Біологічні активи» (Наказ Міністерства фінансів України від 18.11.2005 р. № 790)	Визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про біологічні активи і про одержані в процесі їх біологічних перетворень додаткові біологічні активи й сільськогосподарську продукцію та розкриття інформації про них у фінансовій звітності.
31.	П(С)БО 31 «Фінансові витрати» (Наказ Міністерства фінансів України від 28.04.2006 р. № 415)	Визначає методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про фінансові витрати та її розкриття у фінансовій звітності.
32.	П(С)БО 32 «Інвестиційна нерухомість» (Наказ Міністерства фінансів України від 02.07.2007 р. № 779)	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про інвестиційну нерухомість та її розкриття у фінансовій звітності.
33.	Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку (Наказ Міністерства фінансів України від 24.05.1995 р. № 88)	Встановлює порядок створення, прийняття і відображення у бухгалтерському обліку, а також зберігання первинних документів, облікових регістрів, бухгалтерської звітності підприємствами, їх об'єднаннями та госпрозрахунковими організаціями (крім банків) незалежно від форм власності (надалі - підприємства), установ та організацій, основна діяльність яких фінансується за рахунок коштів бюджету (надалі - установи).
34.	План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу,	План рахунків бухгалтерського обліку застосовується підприємствами, організаціями та іншими юридичними особами (крім банків і

	зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 р. № 291)	бюджетних установ) незалежно від форм власності, організаційно-правових форм і видів діяльності, а також виділених на окремий баланс філій, відділень та інших відособлених підрозділів юридичних осіб (далі - підприємства).
35.	Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій (Наказ Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 р. № 291)	Встановлює призначення і порядок ведення рахунків бухгалтерського обліку для узагальнення методом подвійного запису інформації про наявність і рух активів, капіталу, зобов'язань та факти фінансово-господарської діяльності підприємств, організацій та інших юридичних осіб (крім банків, бюджетних установ та підприємств, які відповідно до законодавства складають фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності) незалежно від форм власності, організаційно-правових форм і видів діяльності, а також виділених на окремий баланс філій, відділень та інших відособлених підрозділів юридичних осіб (далі - підприємства).
36.	Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності (Наказ Міністерства фінансів України від 28.03.2013 р. № 433)	Розглядається питання розкриття інформації за статтями балансу (звіту про фінансовий стан) (далі — баланс), звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід) (далі — звіт про фінансові результати), звіту про рух грошових коштів, звіту про власний капітал.

З табл. 1.8 видно, що нормативно-правове забезпечення формування та складання бухгалтерського балансу є досить великим. Проте для правильного складання форми №1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан) важливим є упорядкування змісту економічної інформації про господарські засоби та джерела їх утворення, господарські процеси, які відображаються на відповідних рахунках бухгалтерського обліку. Тому важливим є знання характеристики кожного рахунку. Виконання даної процедури є важливим завданням Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій та Інструкції про застосування Плану рахунків, яка спрямована на забезпечення єдності відображення однорідних за змістом господарських операцій на відповідних синтетичних рахунках та їх субрахунках. В Інструкції наведено коротку характеристику та призначення синтетичних рахунків і субрахунків, а також типові схеми реєстрації та групування інформації про господарські операції

(кореспонденції рахунків першого порядку).

Порядок ведення аналітичного обліку та кореспонденції рахунків, що не наведені в Інструкції, встановлюється підприємством, виходячи з норм Інструкції, Положень (стандартів) бухгалтерського обліку, інших нормативно-правових актів з бухгалтерського обліку, а також потреб управління.

Структура рахунків пристосована до складання форм фінансової звітності. Балансові рахунки побудовано таким чином, щоб їх сальдо відповідало сумам, які відображаються у статтях Балансу (ф. № 1). При цьому такі рахунки об'єднані в класи згідно з розділами активу й пасиву Балансу (ф. № 1). Показники розділів I-III активу Балансу (ф. № 1) заповнюються на підставі даних рахунків класів 1-3, показники розділів I-IV пасиву Балансу (ф. № 1) – на підставі даних рахунків класів 4-6. Обороти рахунків, які застосовуються для обліку витрат, доходів і фінансових результатів діяльності, тобто рахунків класів 7-9, використовуються для заповнення показників Звіту про фінансові результати (ф. № 2).

Слід зазначити, що відображення залишків по рахунках бухгалтерського обліку залежить від якості первинних даних, відображених в документах та безпосередньо правильного відображення відповідних операцій на рахунках бухгалтерського обліку. В свою чергу, якість відображених даних в бухгалтерському обліку буде більш високою за дотримання законів України, Положень (стандартів) бухгалтерського обліку, Інструкції із застосування Плану рахунків тощо. Отже, нормативно-правове забезпечення формування та складання бухгалтерського балансу є п'ятирівневим. Воно регулюється як законами та кодексами, положення яких є обов'язковими до виконання усіма підприємствами України, так і спеціально розробленими на підприємстві положеннями, що враховують специфіку його діяльності.

РОЗДІЛ 2

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА СКЛАДАННЯ БАЛАНСУ В ПІДПРИЄМСТВІ

2.1. Формат і зміст бухгалтерського балансу в сучасній обліково-економічній моделі

Роль і значення бухгалтерського балансу змінювалось протягом усіх суспільно-економічних формацій, кожна з яких вносила свій зміст у розуміння сутності балансу, порядку його складання та використання. Упродовж усього свого розвитку траєкторія даного процесу була спрямована [33]:

- від встановлення факту вірності записів до контролю за збереженням та використанням матеріальних цінностей (багатства);
- від макрорівневого до мікрорівневого погляду на баланс;
- від врівноваження та співвідношення різних елементів (облікових об'єктів) та досягнення рівностей між ними до формування балансових формул (рис. 2.1);
- від таємничості до повного оприлюднення даних балансу.

Незважаючи на наявність у різні історичні епохи множини поглядів дослідників та тлумачень терміну «баланс», появу нових об'єктів обліку, постійного удосконалення економічних відносин єдиним, що об'єднує усі балансові теорії, є дотримання та постійний пошук балансових формул, які б описували об'єктів та елементів бухгалтерського обліку. Вивчення розвитку бухгалтерського балансу дозволяють встановити закономірності цього процесу та окреслити наступні перспективи [33].

Розвиток численних балансових теорій лягли в основу сучасного бухгалтерського обліку, який трактує бухгалтерський баланс як спосіб узагальнення та активів за джерелами їх утворення на відповідний момент та як форму звітності. Його цінність полягає у відображенні кількісних та якісних параметрах господарської діяльності конкретного економічного суб'єкта, які використовуються для економічного аналізу та управління.

Балансова формула

Вхідний залишок + Надходження = Відпущене майно + Кінцевий залишок
Надходження – Видаток = Залишок кінцевий – Залишок початковий
Співвідношення двох елементів чи сторін будь-якої діяльності (доходів і видатків держави, вхідних і вихідних грошових потоків)
Сума сторінки «Дати» (усі вірителі) = Сума сторінки «Мати» (всі боржники)
Актив – Капітал = Борги власника
Майно + Дебіторська заборгованість = Капітал власника + зобов’язання або Майно + Дебіторська заборгованість – Капітал власника – Зобов’язання = 0
Активи – Зобов’язання – Капітал = 0
Капітал = Активи – Зобов’язання
Активи = Капітал + Зобов’язання

Історична ротація соціально-економічних формацій

Рис. 2.1. Еволюція балансової формули [33].

В умовах розбудови інформаційного суспільства відбуваються постійні зміни економічних відносин, за яких підвищуються інформаційні запити на дані про діяльність підприємства із його публічної звітності. У цьому процесі домінуючим фактором впливу на пошук досконалого формату бухгалтерського балансу є потреби користувачів, які і визначають доцільність його структури і змісту статей. У ланцюжку взаємодії «інформаційні потреби» – «економічні дані» баланс відіграє особливу роль, зайнявши місце провідника між інтересами стейкхолдерів та:

- на макрорівні – прийнятої системи бухгалтерського обліку;
- на мезорівні – обліковою моделлю держави;
- на макрорівні – обліковою політикою суб’єкта діяльності [33].

Цей процес інформаційної взаємодії, поданий на рисунку 2.2, відображає складність та системність впливу на формат балансу, та обумовлює необхідність ретельного аналізу чинників взаємодії з врахуванням ієрархії обліково-звітних систем і моделей. У таких умовах зміна формату балансу має циклічний характер і на кожен новий запит, баланс має бути гнучким інформаційним ресурсом.

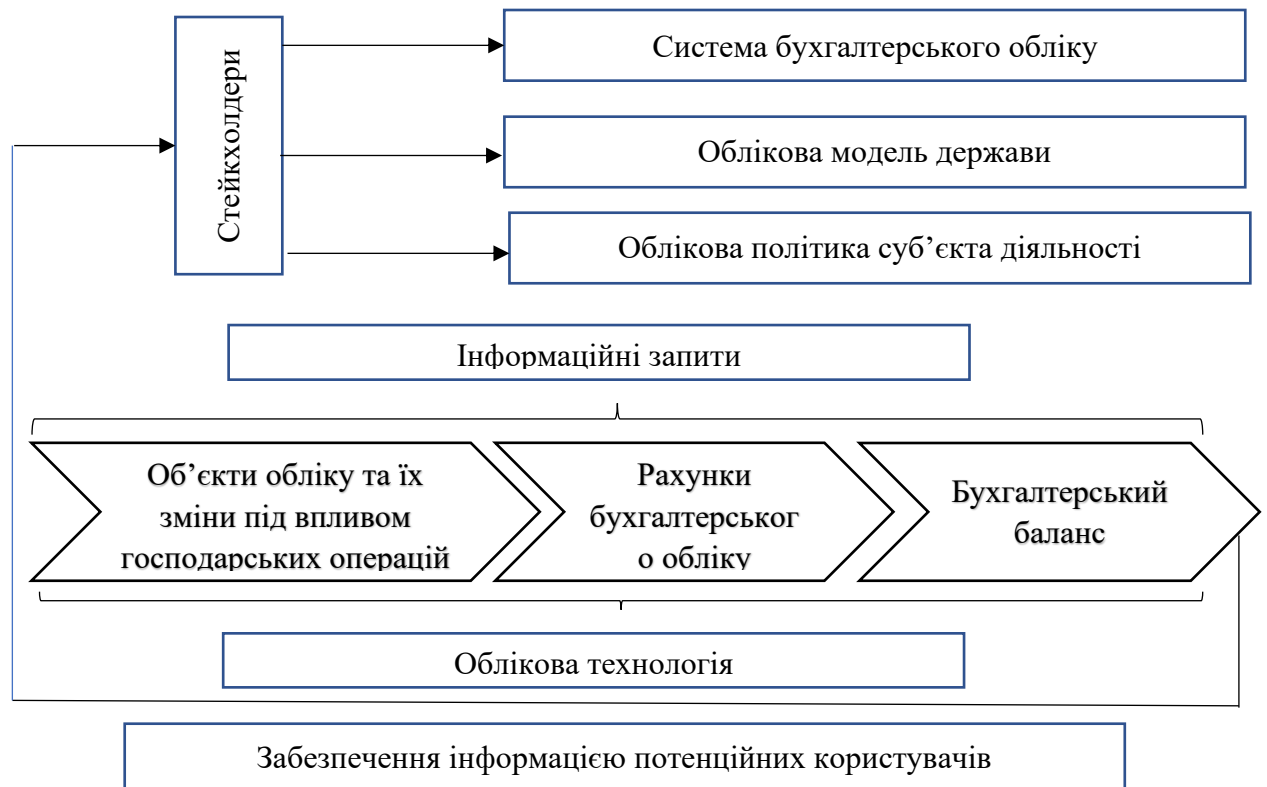

Рис. 2.2. Вплив на розвиток бухгалтерського балансу [33].

Аналіз норм вітчизняного законодавства, які регламентують процес формування балансу, дозволили зафіксувати існування різних підходів для окремих сфер економіки щодо його формату. В обліковій практиці вітчизняних підприємств сформувались свої традиції до будови та складу бухгалтерського балансу. Відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [53] визначено формат балансу (Звіту про фінансовий стан) підприємств комерційного сектору (форма № 1) та його консолідований варіант (форма № 1-к). Для суб'єктів малого підприємства за НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність» [54] передбачено баланс за формами № 1-м та № 1-мс. Згідно НП(С)БОДС 101 «Подання фінансової звітності» [55] суб'єкти державного сектору складають баланс за формою № 1-дс. Правилами організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України [68], встановлено, що для комерційних банків діють щоденні баланси, представлені Даними про залишки на рахунках, щомісячні баланси у формі Даних про обороти та залишками на рахунках, а також інші узагальнені далі,

які входять до комплексу балансової звітності банків. Окрема форма балансу характерна і для Національного банку України. Для некомерційних небюджетних організації можливі два варіанти складання балансу, які залежить від відповідності їх критеріям мікро-/малих підприємств: якщо такі організації відповідають критеріям мікропідприємства, то до них застосовують норми НПСБО 25 «Спрощена фінансова звітність» та складається баланс за формою №1-мс; якщо неприбуткова організація не відповідає даним критеріям, то складається баланс за формою № 1.

Варіанти представлення активів і пасивів за видами різняться, але усі перелічені баланси базуються на єдиній формулі рівності активів з підсумком власного капіталу та зобов'язань. Вважаємо, що на сучасному етапі дана балансова теорія залишатиметься домінуючою, адже вона реально показує не лише вартість активів, а й їх формування, дозволяє оцінити рівень ефективності та доцільності інвестиційного капіталу. Змістове наповнення цих елементів формує власну структуру таких балансів (таблиця 2.1). Головні відмінності між ними полягають у класифікаційних підходах до відображення економічних даних та, як наслідок, читання показників [33].

У цілому подання у балансі інформації про активи для комерційних підприємств незалежно від їх розмірів та обсягів діяльності є спільним, розподіляючи усі активи за економічним змістом. Що стосується джерел формування активів, то розділи пасиву групують статті власного капіталу і зобов'язань, проте останні дещо відрізняються за порядком відображення даних про забезпечення майбутніх витрат і платежів.

У ф. № 1 забезпечення розмежовують на поточні та довгострокові, а фф. № № 1-м та № 1-мс відносять їх до другого розділу пасиву «Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення». На відміну від комерційних підприємств суб'єкти державного сектору застосовують іншу класифікаційну основу поділу активів: не за економічним змістом, а за необхідністю формування даних для національних рахунків з метою відображення національного багатства згідно Методологічних положень з

організації державного статистичного спостереження «Річні національні рахунки», затверджених наказом Державної служби статистики України від 09.07.2020 р. № 204 [68].

Таблиця 2.1

Змістове наповнення балансів за різними їх форматами [33].

Сфера застосування	Структура балансу	
Комерційні підприємства (у т.ч. ті, які складають консолідовану звітність)	Актив: необоротні активи; оборотні активи; необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	Пасив: власний капітал; довгострокові зобов'язання і забезпечення; поточні зобов'язання і забезпечення; зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття
Малі підприємства	Актив: необоротні активи; оборотні активи; необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	Пасив: власний капітал; довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення; поточні зобов'язання; зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття
Мікропідприємства	Актив: необоротні активи; оборотні активи	Пасив: власний капітал; довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення; поточні зобов'язання
Суб'єкти державного сектору	Актив: нефінансові активи; фінансові активи; витрати майбутніх періодів	Пасив: власний капітал та фінансовий результат; зобов'язання; забезпечення; доходи періодів
Комерційні банки	Щоденні та щомісячні баланси	
	Активи (класи 1-2) із деталізацією за класами, розділами, групами та окремими синтетичними рахунками Зобов'язання (класи 3-4) із деталізацією за класами, розділами, групами та окремими синтетичними рахунками Капітал (клас 5) із деталізацією за розділами, групами та окремими синтетичними рахунками Рахунки доходів та витрат (клас 6, клас 7) із деталізацією за класами, розділами, групами та окремими синтетичними рахунками Результат поточного року Позабалансові рахунки (клас 9) із деталізацією за розділами, групами та окремими синтетичними рахунками	
	Річна звітність	
	Активи: грошові кошти та їх еквіваленти та обов'язкові резерви; заборгованість банків; кредити та аванси клієнтам; інвестиційні цінні папери; поточні податкові активи; інвестиції в дочірні та асоційовану компанію / інвестиції в дочірні компанії; інвестиційна нерухомість; активи з права користування; основні засоби та нематеріальні активи; інші фінансові активи; інші активи; майно, що перейшло у власність банку як заставодержателя; активи, утримувані для продажу	Зобов'язання: заборгованість перед НБУ; заборгованість перед банками та іншими фінансовими організаціями; кошти клієнтів; зобов'язання орендаря з лізингу; відстрочене зобов'язання з податку на прибуток; інші фінансові зобов'язання; резерви та не фінансові зобов'язання. Капітал: акціонерний капітал; емісійний дохід; резерв переоцінки будівель; нерезалізований збиток від інвестиційних цінних паперів; результат операцій з акціонером; загальні резерви та інші фонди; накопичений дефіцит

Даний концептуальний підхід розмежування активів пов'язаний із необхідністю оцінки стійкості фінансового стану та фінансової рівноваги державного сектору, який буде досягнутий виключно за умови, якщо власний капітал буде покривати нефінансові активи, а залучений (позиковий) капітал перевищуватиметься фінансовими активами.

Таким чином, формат балансу розширює його аналітичні можливості, доповнюючи існуючу систему оціночних показників фінансового стану ще й показниками фінансової стійкості та можливістю моніторингу досягнення фінансової рівноваги як для окремої бюджетної установи чи відомства, так і для державного сектору у цілому. Вважаємо, що такий підхід доцільно з часом застосувати і для підприємницького сектору. Саме за таких умов засобами звітності можна досягти підвищення транспарентності системи управління суб'єктів бізнесу [33].

На відміну від підприємств комерційного типу бюджетні установи з-поміж активів виділяють в окремий розділ витрати майбутніх періодів та серед джерел – доходи майбутніх періодів, тоді як за своїм економічним змістом вони належать відповідно до оборотних активів і поточних зобов'язань.

Це обумовлено як економічним змістом такої групи активів і джерел їх утворення, так і приналежністю їх до зовсім іншого (майбутнього) звітного періоду, що дуже важливо для оцінки діяльності установ у межах бюджетних років [33].

У першу чергу, наповненість балансу будь-яких серед проаналізованих суб'єктів діяльності визначена потребами формування даних. Незважаючи на множинність форм єдиним для них усіх характерно розміщення статей активів у міру зростання їх ліквідності, а залучених джерел формування активів – за строками погашення зобов'язань. Це забезпечує чітку ідентифікацію платоспроможності суб'єктів та їх фінансової незалежності [33].

Структуру бухгалтерського балансу та рекомендації щодо його заповнення розробляє і затверджує Міністерство фінансів України за погодженням із Державним комітетом статистики України. Очевидно, що

сучасна наповненість бухгалтерських балансів буде змінюватися. Головним при цьому залишиться трансформація формату балансу, який дозволить за умови застосування нових класифікаційних підходів до групування об'єктів обліку значно розширити інформаційне призначення даної форми звітності для оцінки фінансового стану економічних суб'єктів [33].

Важливою у сучасній будові балансу (Звіту про фінансовий стан) є можливість підприємств деталізувати окремі статті відповідно до вимог суттєвості у прийнятій обліковій політиці. Тобто мінімально обов'язковий постатейний склад активів, капіталу і зобов'язань визначений законодавчо, але через існування власного «облікового права» підприємства, яке реалізується через затверджені норми його облікової політики, звітна інформація з балансу постає у більш прийнятній формі для прийняття рішень [33].

Загально рекомендованим є те, що «кожну статтю, яка відповідає кількісним критеріям і якісним ознакам суттєвості, слід наводити у фінансовій звітності окремо. Якщо інформація за статтями, які не відповідають критеріям і ознакам суттєвості, наводиться у статтях, призначених для розкриття інших складових класифікаційної групи активів, зобов'язань чи інших показників, які виділяються у фінансовій звітності» [67]. Для статей балансу характерна наступна база та діапазон визначення кількісних критеріїв і якісних ознак суттєвості: до 5 відсотків від суми підсумку балансу; до 15 відсотків підсумку класу активів, власного капіталу, класу зобов'язань. Таким чином, управління процесом складання балансу залежно від ступеня агрегованості чи деталізації показників за окремими об'єктами бухгалтерського обліку дозволяє відповідно захистити дані підприємства і максимально забезпечити прозорість фінансового стану.

Господарські обороти та рівень фінансового стану різні підприємства можуть їх досягати за рахунок різного майнового забезпечення та фінансування. На сьогодні для різних цілей (організаційно-правових, податкових) розмір підприємства визначається різними критеріями: обсягами виручки від реалізації чи кількістю штатних працівників. Проте ці показниками

не завжди реально відображають розмір підприємства.

Безумовно, що їх доцільно доповнити величиною активів підприємства, що й було зроблено після внесення змін до закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» [66] 05 жовтня 2017 році № 2164-VIII. Такої ж думки дотримуються О.В. Пальчук, В.М. Савченко, І.В. Рузмайкіна, Г.М. Давидова вказавши, що серед кількісних показників, що характеризують розмір підприємства можуть бути підсумки у балансі, величина доходу і кількість працівників, але для аудиту вони не є визначальними [71, с. 79]. Проте, на нашу думку, зі макроекономічними змінами необхідно постійно переглядати кількісні критерії оцінки, адже не завжди еквівалентні умовні одиниці оцінки балансової вартості активів або чистих доходів від реалізації адекватні реальним умовам функціонування. У випадку фінансових криз, зумовлених інфляцією, відбувається завищення числових діапазонів для віднесення підприємств до групи «мікро» (володіють активами до 350 тис. євро), «малі» (до 4 млн євро), «середні» (до 20 млн євро) чи «великі» (понад 20 млн євро). Для оцінки застосовуються «нетто-баланси», які формуються за вирахуванням регулюючих статей (знос та резерв сумнівних боргів) [33].

Крім того, суб'єкти діяльності можуть використовувати не лише активи, які перебувають у власності (на балансі), а й залучати їх на правах операційної оренди (поза балансом). В окремих випадках фінансовий стан підприємств залежить і від непередбачених зобов'язань чи наданих гарантій і забезпечень. У зв'язку з цим ті активи та зобов'язання, які перебувають на позабалансовому обліку, варто виокремити з Приміток до річної фінансової звітності (ф. № 5) та перемістити до Балансу (звіту про фінансовий стан), передбачивши у його будові структурну частину «Позабалансові активи і зобов'язання». Врахування цих об'єктів обліку дозволить підвищити точність економічних оцінок та встановити реальний рівень ресурсозабезпеченості, платоспроможності, фінансової незалежності суб'єктів діяльності [33].

Таким чином, баланс підприємства є потужним і незамінним

інформаційним ресурсом, який дозволяє усесторонньо оцінити фінансовий стан підприємства. Узагальнення існуючих балансових теорій та розвитку балансу як елементу методу бухгалтерського обліку дозволяють встановити наступні чинники впливу, котрі є визначальними та адекватними сучасній обліково-економічній моделі. Розбудова інформаційного суспільства чинить безпосередній вплив на підвищення якості фінансової звітності підприємств. Задовольняючи інформаційні потреби стейкхолдерів, відбувається удосконалення формату балансу під впливом прийнятої системи бухгалтерського обліку, облікової моделі держави та облікової політики підприємства (організації) [33].

Незважаючи на єдність балансової формули, формат та зміст бухгалтерських балансів різних суб'єктів економіки відрізняються за інституційними секторами, а також розмірами підприємств. Діючий порядок відображення даних про активи економічних суб'єктів приватного та державного сектору вказують на те, що бухгалтерський баланс бюджетних установ значно розширив спектр узагальнень, які можна зробити за результатами вивчення показників балансу. З поділом активів на фінансові та нефінансові значно підвищуються аналітичні можливості щодо оцінки фінансової стійкості та фінансової рівноваги. Такий підхід до побудови активу балансу доцільно з часом застосувати і для суб'єктів підприємницького сектору. Незважаючи на визначений законодавчо мінімальний обов'язковий постатейний склад активів, капіталу і зобов'язань, управління процесом складання балансу відбувається під впливом прийнятих на підприємстві норм облікової політики. Через критерію суттєвості підприємства деталізують окремі статті, або залишають їх в агрегованому вигляді, що дозволяє відповідно забезпечити максимальну прозорість фінансового стану, або захистити економічні дані підприємства. Усі активи, зафіксовані у балансі, безпосередньо впливають на розміри підприємства. Включення балансової вартості активів до кількісних критеріїв класифікації підприємств за розмірами потребує періодичного перегляду діапазонів, виражених умовними

одинацями, щоб був забезпечений принцип пропорційності класифікації економічних суб'єктів. Тобто єдиний методичний підхід для складання бухгалтерського балансу, його формату повинен передбачати однозначну єдність правил для усіх суб'єктів економічної діяльності. Це питання знаходиться у юрисдикції Міністерства фінансів України та підпорядковане необхідності макроекономічним зведенням відповідно до прийнятої методології формування річних національних рахунків. Саме під впливом цих змін відбуватиметься процес наступного удосконалення формату та змісту бухгалтерського балансу.

2.2. Структура балансу (звіту про фінансовий стан) та вимоги до нього

Баланс підприємства – це таблиця встановленої форми, в якій розміщуються активи підприємства та пасиви, які включають власний капітал і зобов'язання. З метою отримання узагальненої інформації за видами активів і пасивів, вони в балансі об'єднуються в розділи за їх економічним змістом [3, с. 93].

Відповідно до п. 3 НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», баланс (звіт про фінансовий стан) – це звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов'язання і власний капітал.

Баланс складається з таких частин:

- титульна частина – в якій наводиться інформація про підприємство та дату, на яку складається баланс;
- предметна частина, яка складається з активу і пасиву балансу, в яких наводиться цифрова інформація про майно і джерела його формування;
- заключна частина – де наводяться підписи, прізвище, ім'я та по-батькові осіб, які відповідають за наведену інформацію [3, с. 93].

Активи – це ресурси, контрольовані підприємством в результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до надходження економічних вигод у майбутньому. Наприклад, придбані сировина й

матеріали, використані в процесі виробництва перетворюються в готову продукцію, реалізація якої призведе до отримання вигод у вигляді доходу. При цьому сума одержаного (очікуваного) доходу повинна бути більшою за здійсненні витрати, а саме, на суму непрямих податків і запланованого рівня прибутку [18]

Актив відображається в Балансі (Звіті про фінансовий стан) за умови, що:

- оцінка його статей може бути достовірно визначена;
- інформація є суттєвою [18]

Тому при визнанні та розкритті активів у Балансі (Звіті про фінансовий стан) проводиться їх аналіз, в процесі чого визначається, на основі власного професійного судження, суттєвість інформації і можливість достовірної оцінки активу. Тільки за умов позитивної відповіді на ці запитання, бухгалтерія відображає активи у Балансі (Звіті про фінансовий стан). Для врахування у Балансі (Звіті про фінансовий стан) активів підприємства використовуються дані інвентаризації, представлені уповноваженою службою, яка за розпорядженням власника (керівництва), відповідає за дійснення оцінки активів та зобов'язань на підприємстві [18]

Актив балансу включає три розділи, в яких об'єднане майно за ступенем його ліквідності.

У першому розділі активу балансу «Необоротні активи» відображається вартість необоротних активів, а саме: нематеріальних активів, незавершених капітальних інвестицій, основних засобів, об'єктів інвестиційної нерухомості, довгострокових біологічних активів, довгострокових фінансових інвестицій, довгострокової дебіторської заборгованості, відстрочених податкових активів та інших необоротних активів. Цей розділ об'єднує найменш ліквідні активи [20].

У другому розділі активу балансу «Оборотні активи» відображається вартість оборотних активів, до яких відносяться: запаси, поточні біологічні активи, поточна дебіторська заборгованість, поточні фінансові інвестиції,

гроші та їх еквіваленти, витрати майбутніх періодів, інші оборотні активи. Цей розділ об'єднує середньо- та високоліквідні активи [20].

У третьому розділі активу балансу «Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття» відображається вартість необоротних активів та груп вибуття, утримуваних для продажу, що визначається відповідно до П(С)БО 27 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність» [20].

Активи мають визнаватися і відображатися в Балансі (Звіті про фінансовий стан) у вартісному виразі з використанням певної бази, а саме: історичної собівартості, залишкової (балансової) вартості, чистої вартості реалізації, теперішньої вартості [18].

Історична собівартість. Активи відображуються в Балансі (Звіті про фінансовий стан) за сумою сплачених грошових коштів чи їх еквівалентів або за справедливою вартістю компенсації, виданої, щоб придбати їх, на момент купівлі. Цей метод оцінки переважає над іншими, виходячи з вимоги принципу бухгалтерського обліку та фінансової звітності «історична (фактична) собівартість» [18].

Залишкова (балансова) вартість визначається шляхом вирахування із первісної (фактичної, історичної) вартості суми нарахованого зносу (амортизації) на дату балансу. Застосовується для оцінки і відображення в Балансі (Звіті про фінансовий стан) необоротних матеріальних та нематеріальних активів [18].

Чиста вартість реалізації. Очікувана ціна реалізації запасів в умовах звичайної діяльності за вирахуванням очікуваних витрат на завершення їх виробництва та реалізації. Наприклад, відпускна ціна матеріалів становить 20 грн за одиницю. Витрати пов'язані з їх продажем – 5 грн. Тоді, чиста вартість реалізації матеріалів дорівнюватиме 15 грн (20 грн – 5 грн). Цей метод оцінки застосовується для оцінки і відображення в Балансі (Звіті про фінансовий стан) залишків запасів [18].

Запаси відображуються в Балансі (Звіті про фінансовий стан) за меншою

з двох оцінок: первинною вартістю або чистою вартістю реалізації.

Теперішня (дисконтована) вартість. Довгострокова дебіторська заборгованість, на яку нараховуються проценти, відображається в Балансі (Звіті про фінансовий стан) за їхньою теперішньою вартістю. Визначення теперішньої вартості залежить від виду заборгованості та умов її погашення [18].

Чиста реалізаційна вартість дебіторської заборгованості – сума поточної дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги за вирахуванням резерву сумнівних боргів. Припустимо, що загальна сума дебіторської заборгованості підприємства на дату складання балансу становить 245000 грн, створеного резерву сумнівних боргів – 45000 грн. У цьому разі чиста реалізаційна вартість дебіторської заборгованості дорівнюватиме 200000 грн. [18].

Поточна дебіторська заборгованість за товари (роботи, послуги) відображується у Балансі (Звіті про фінансовий стан) за чистою реалізаційною вартістю.

В пасиві Балансу (Звіту про фінансовий стан) представлена інформація про власний капітал підприємства, його зобов'язання та забезпечення. При цьому основна частина пасивів містить інформацію про стан розрахунків з кредиторами, тобто його зобов'язання [18].

Власний капітал – це частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань. Власний капітал відображається у Балансі (Звіті про фінансовий стан) одночасно з відображенням активів або зобов'язань, які призводять до його змін [18].

Зобов'язання – це заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють в собі економічні вигоди [18].

Забезпечення – це зобов'язання з невизначеними сумою або часом погашення на дату балансу [18].

Пасив балансу включає чотири розділи, у яких згруповано зобов'язання

з урахуванням терміновості їх погашення.

У першому розділі пасиву балансу «Власний капітал» наводиться інформація про власний капітал підприємства – зареєстрований (статутний та пайовий капітал), капітал у дооцінках, додатковий і резервний капітал, нерозподілений прибуток (непокритий збиток), неоплачений та вилучений капітал. Цей розділ об'єднує статті, які погашаються в останню чергу [20].

У другому розділі пасиву балансу «Довгострокові зобов'язання і забезпечення» відображаються зобов'язання, які будуть погашені протягом періоду, що перевищує операційний цикл підприємства або 12 місяців з дати балансу: відстрочені податкові зобов'язання, пенсійні зобов'язання, довгострокові кредити банків, інші довгострокові зобов'язання, довгострокові забезпечення (витрати на оплату майбутніх відпусток, гарантійні зобов'язання тощо), величина яких на дату складання балансу може бути визначена тільки шляхом попередніх (прогнозних) оцінок та цільове фінансування [20].

У третьому розділі пасиву балансу «Поточні зобов'язання і забезпечення» відображаються зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу підприємства або протягом 12 місяців з дати балансу: короткострокові кредити банків, поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями, за товари, роботи, послуги, за розрахунками з бюджетом, зі страхування, з оплати праці, поточні забезпечення, доходи майбутніх періодів, інші поточні зобов'язання. Цей розділ об'єднує статті, які погашаються в першу чергу [20].

У четвертому розділі пасиву балансу «Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття» відображаються зобов'язання, що пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами активів, що належить до вибуття в результаті операції продажу. Інформація, яка міститься в балансі, повинна бути суттєвою, повністю розкритою [20].

Згідно ст. 509 Цивільного кодексу України (далі – ЦКУ), зобов'язаннями є правовідносини, в якому одна сторона (боржник) зобов'язана вчинити на

користь другої сторони (кредитора) певну дію (передати майно, сплатити гроші, виконувати роботу, надати послугу тощо) або утримуватися від певної дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов'язку. Отже, зобов'язання – це обов'язок чи відповідальність однієї сторони правовідносин діяти певним чином [20].

Погашуючи зобов'язання, підприємство віддає ресурси, що втілюють в собі економічні вигоди, з метою задоволення претензії іншої сторони.

Зобов'язання визнається та відображаються в Балансі за умови, що:

- його оцінка може бути достовірно визначена;
- інформація є суттєвою [20].

За правилами, викладеними у НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», виникає необхідність проведення аналізу та розкриття зобов'язань підприємства. При такому аналізі встановлюється, чи існує обов'язок або відповідальність діяльності певним чином, чи виникло зобов'язання внаслідок минулих подій, чи призведе зобов'язання до зменшення економічних вигод у майбутньому – від цього залежить визнання статті суттєвою або ні, чи може бути достовірно визначена сума, що підлягає погашенню. При позитивній відповіді на ці питання зобов'язання підприємства відображаються у Балансі (Звіті про фінансовий стан) [20].

Обов'язки підприємства розглядаються як зобов'язання, якщо вони:

- існують на даний момент часу і є результатом минулих господарських операцій (подій, фактів, явищ, процесів). Наприклад, внаслідок придбання матеріалів, товарів чи послуг; понесених збитків, за які підприємство несе відповідальність тощо;

- пов'язані з необхідністю майбутніх платежів з метою збереження господарських зв'язків підприємства або у зв'язку з веденням звичайної підприємницької діяльності;

- мають визначений термін виконання;

- прийнятті відносно суб'єктів, що можуть бути ідентифіковані, якщо не в момент прийняття зобов'язання, то в момент їх виконання [20].

Для визначення балансової вартості зобов'язань використовують такі види оцінок: історична вартість; поточна вартість; вартість (сума) погашення; теперішня вартість.

Історична (первісна) вартість зобов'язання – це сума надходжень, отриманих в обмін на зобов'язання або за деяких інших обставин, сума грошових коштів або їх еквівалентів, що, як очікується, будуть сплачені для погашення зобов'язання під час звичайної діяльності підприємства [20].

Поточна вартість зобов'язання – недисконтована сума грошових коштів чи їх еквівалентів, яка була б необхідна для погашення зобов'язання на поточний момент [20].

Сума погашення – недисконтована сума грошових коштів чи їх еквівалентів, що, як очікується, буде сплачена для погашення зобов'язань ід час звичайної діяльності підприємства.

За сумою погашення у Балансі (Звіті про фінансовий стан) відображуються поточні зобов'язання.

Теперішня вартість зобов'язання – це дисконтова вартість майбутніх чистих платежів (за вирахуванням суми очікуваного відшкодування), які, як очікується, будуть необхідні для погашення зобов'язань під час звичайної діяльності підприємства [20].

Суттєва інформація – це інформація, відсутність якої може вплинути на рішення користувачів фінансової звітності. Суттєвість інформації визначається П(С)БО, іншими нормативно-правовими актами та керівництвом підприємства. Для кожного з фінансових звітів вибирають окрему базу визначення кількісних критеріїв і якісних ознак суттєвості статей [20].

У п.п. 2.20.3 Методичних рекомендацій щодо облікової політики підприємства (затверджені наказом Міністерства фінансів України від 27 червня 2013 року № 635) запропоновані параметри кількісних критеріїв суттєвості для наведення статей у фінансовій звітності.

Для кожного зі звітів фінансової звітності обирають окрему базу визначення кількісних критеріїв та якісних ознак суттєвості статей фінансової

звітності і діапазон кількісних критеріїв (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Кількісні критерії суттєвості для статей фінансової звітності

Об'єкти суттєвості	Діапазон (у % від бази)	База для визначення кількісного критерію суттєвості
1. Для статей балансу	До 5%	Сума підсумку балансу
	До 15%	Підсумок класу активів, власного капіталу або зобов'язань
2. Для статей звіту про фінансові результати	До 5%	Сума чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)
	До 25%	Сума фінансового результату від операційної діяльності
3. Для статей звіту про рух грошових коштів	До 5%	Сума чистого руху грошових коштів від операційної діяльності
4. Для статей звіту про власний капітал	До 5%	Розмір власного капіталу підприємства

Джерело: [85].

Основним елементом балансу (звіту про фінансовий стан) є балансова стаття, яка є неподільним показником в балансі і характеризує окремих вид активів (активна стаття) або вид зобов'язань чи капіталу (пасивна стаття).

Стаття – це елемент фінансового звіту, який відповідає критеріям, встановленим НП(С)БО 1, тобто визначенню активів, зобов'язань і власного капіталу [3, с. 95].

Стаття наводиться у балансі (звіті про фінансовий стан), якщо відповідає двом критеріям:

- існує ймовірність надходження або вибуття майбутніх економічних вигод, пов'язаних з цією статтею;
- оцінка статті може бути достовірно визначена

2.3. Порядок формування Балансу (Звіту про фінансовий стан) в ТОВ «Курланд»

Форма № 1 наведена в додатку 1 до НП(С)БО 1. У балансі підприємства відображають інформацію про активи, зобов'язання і власний капітал на звітну дату [20].

При складанні балансу потрібно враховувати такі правила (пп. 2.3 – 2.6 Методичних рекомендацій щодо заповнення форм фінансової звітності,

затверджених наказом Міністерства фінансів України від 28.03.2013 р. № 433):

1) активи відображають у балансі за умови, що їх оцінка може бути достовірно визначена й очікується отримання в майбутньому економічних вигод, пов'язаних з їх використанням;

2) витрати на придбання і створення активу, який не може бути відображений у балансі, включають до складу витрат звітного періоду;

3) зобов'язання відображають у балансі, якщо їх оцінка може бути достовірно визначена й існує ймовірність зменшення економічних вигод у майбутньому внаслідок їх погашення;

4) власний капітал показують у балансі одночасно з відображенням активів або зобов'язань, які призводять до його зміни.

В підрахунку підсумків відповідних розділів балансу беруть участь рядки, коди яких закінчуються на «0» і «5».

В активі балансу відображають відомості про активи підприємства в розрізі їх видів, а в пасиві – інформацію про зобов'язання і власний капітал. При цьому підсумок активів балансу має дорівнювати сумі зобов'язань та власного капіталу [20].

Бухгалтерський облік у ТОВ «Курланд» організований відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», Національних та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, а також наказу «Про облікову політику підприємства».

Для відображення зведеної інформації бухгалтерського обліку товариство застосовує журнально – ордерну форму обліку.

Обробка облікової інформації здійснюється автоматизовано за допомогою комп'ютерної техніки та бухгалтерської програми 1С.

Звітність до всіх контролюючих органів складається та подається у встановлені строки в електронному вигляді за допомогою програми «М.Е.Дос».

Для зв'язку з банківською установою, що обслуговує ТОВ «Курланд» застосовують програму «Клієнт-банк».

Стосовно основних положень облікової політики зазначимо що на досліджуваному підприємстві:

- використовується Робочий план рахунків із використанням рахунків першого, другого та третього порядку, розроблений на підставі плану рахунків затвердженого наказом Міністерства Фінансів України № 291 від 21.12.1999 року;

- облік витрат ведеться на рахунках 9 класу «Витрати діяльності»;

- нарахування амортизації основних засобів проводиться прямолінійним методом, амортизація МНМА нараховується у першому місяці використання в розмірі 100 % аналогічно прямолінійним методом;

- оцінка незавершеного виробництва проводиться відповідно до фактичної собівартості сировини, ТМЦ, послуг;

- оцінка запасів при їх вибутті проводиться за методом середньозваженої собівартості, а при складанні фінансової звітності – за первісною вартістю;

- базою розподілу загальноновиробничих, адміністративних та витрат на збут є нарахована заробітна плата основних виробничих робітників;

- зовнішньоекономічна діяльність здійснюється відповідно до складених договорів з контрагентами, з дотриманням норм чинного законодавства.

Зауважимо, що важливою передумовою організації бухгалтерського обліку є розробка та затвердження графіку документообігу, адже він суттєво впливає на своєчасність та обґрунтованість управлінських рішень. У ТОВ «Курланд» відсутнє чітке регламентування порядку руху первинних, зведених та звітних документів. Відсутність графіку документообігу призводить до гальмування часу на обліковий процес та свідчить про нераціональну його організацію.

Рекомендуємо ТОВ «Курланд» впровадити в обліковий процес графік документообігу. Враховуючи те, що у товаристві присутні зовнішньоекономічні операції, вважаємо за доцільне розмежовувати документи за місцями складання та за відношенням до підприємства – на внутрішні, які складаються безпосередньо на підприємстві, і зовнішні, які

складені третіми особами – нерезидентами.

Стосовно форм фінансової звітності, ТОВ «Курланд» складає фінансову звітність за вимогами НСБО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» і подає до контролюючих органів Звітність за формами № 1-5.

Релевантність інформації бухгалтерського Балансу (Звіту про фінансовий стан) в процесі прийняття рішень зумовлюється правильністю обраних підходів до її формування. Особливості створення облікової інформації на конкретноспроможному підприємстві теоретично знаходять своє відображення у Наказі про облікову політику – розпорядчому документі, що містить відомості про обрані елементи облікової політики, які регламентуються відповідними нормативно-правовими актами. Одразу зазначимо, що в Наказі про облікову політику відсутня інформація щодо фінансової звітності товариства. Пропонуємо Наказ про облікову політику ТОВ «Курланд» доповнити інформацією щодо фінансової звітності: форми, за якими складається, методики тощо. Дотримання наведених пропозицій забезпечить формування інформації бухгалтерського балансу (Звіту про фінансовий стан) підпорядковану стратегії розвитку підприємства.

Використання облікової політики при формуванні показників бухгалтерського балансу (Звіту про фінансовий стан) здійснюється шляхом обрання одного із альтернативних способів обліку, запропонованих чинним законодавством та спрямоване на створення інформаційного забезпечення прийняття рішень (рис. 2.3).

Досліджуване товариство - ТОВ «Курланд» складає Звіт про фінансовий стан у комп'ютеризованому середовищі програми М.Е.Дос (Медок) у національній валюті в тисячах без десяткових знаків станом на 31 грудня звітного року.

Складанню фінансової звітності ТОВ «Курланд» передуює проведення річної інвентаризації. Ця вимога встановлена чинним законодавством. Варто зазначити, що товариство провадить зовнішньоекономічну діяльність, має іноземних партнерів, які проводять розрахунки за надані їм послуги в

іноземній валюті – євро. В Балансі (Звіті про фінансовий стан) ці суми відображаються за курсом Національного банку України.

Рис. 2.1. Використання облікової політики у процесі формування інформації бухгалтерського балансу (Звіту про фінансовий стан)

Підготовка та формування Балансу (Звіту про фінансовий стан) має визначені етапи. Найбільше підготовчих робіт проводиться перед складанням звіту (рис. 2.4).

Методика складання Балансу (Звіту про фінансовий стан) ТОВ «Курланд» відповідає нормативним вимогам і викладена у додатку А до дипломної роботи.

Кожний з розділів Звіту про фінансовий стан завершується проміжним підсумком по розділу, сума яких дає відповідно загальний підсумок активу чи пасиву Звіту про фінансовий стан.

Суми активу і пасиву Балансу (Звіту про фінансовий стан) не бувають різними, тому що вартість засобів підприємства має бути рівною вартості джерел їх утворення. Оскільки, сам термін «Баланс» означає «рівновага».

Відсутність рівності підсумків активу і пасиву Звіту про фінансовий стан говорить про наявність помилок, допущених в облікових записах або при

складанні самого Звіту про фінансовий стан. У Балансі порівнюються дані на початок і кінець звітного періоду. Не допускається взаємне погашення активів і пасивів Звіту про фінансовий стан.

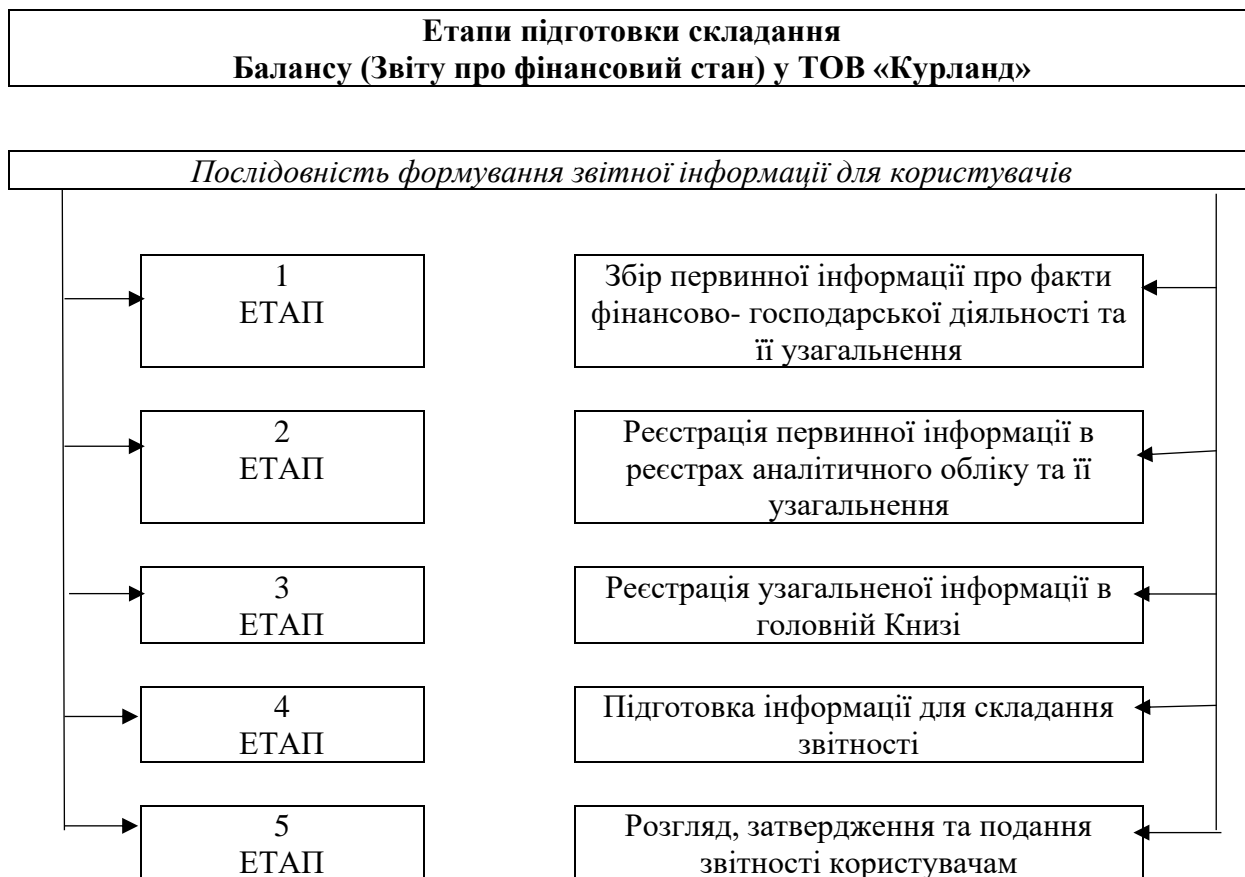

Рис. 2.4. Етапи підготовки складання Балансу

У Балансі кількість обов'язкових рядків є меншою, а вписуваних збільшилась. Досліджуване товариство, в дипломній роботі, складає форму Балансу (Звіту про фінансовий стан) з усіма вписуваними рядками, не враховуючи є чи немає інформації по відповідній статті.

Розглянемо особливості заповнення окремих статей.

Стаття 1100 «Запаси» містить загальну суму запасів. У описуваних рядках 1101, 1102, 1103, 1104 наводиться інформація щодо виробничих запасів, незавершеного виробництва, готової продукції і товарів.

У рядку 1125 зазначається лише нетто величини дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги без розподілу на суму

заборгованості, накопиченого резерву сумнівних боргів і чистої реалізаційної вартості дебіторської заборгованості.

У рядку 1165 відображається вся сума грошей та їх еквівалентів незалежно від валюти й місцезнаходження, а у описуваних рядках 1166 Готівка і 1167 Рахунки в банках, інформація деталізується. Грошові кошти наводяться в національній валюті.

Статутний і пайовий капітал відображається в статті «Зареєстрований капітал», так само і додатковий вкладений капітал та інший додатковий капітал.

Так як ТОВ «Курланд» - товариство з обмеженою відповідальністю, відповідно норм чинного законодавства його фінансова звітність не підпадає під обов'язковий щорічний аудит, проте для того щоб отримати незалежну оцінку його фінансового стану, підприємство може звертатись до послуг аудиторів.

В Аудиторському висновку за 2020 рік вказано, що річна фінансова звітність, підготовлена ТОВ «Курланд» відповідно до стандартів бухгалтерського обліку, що вимагаються згідно із Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», містить достовірне та об'єктивне подання інформації про стан активів, пасивів, фінансовий стан, прибутки та збитки емітента, а також про те, що звіт керівництва включає достовірне та об'єктивне подання інформації про розвиток і здійснення господарської діяльності та стан емітента разом з описом основних ризиків та невизначеностей, з якими вони стикаються у своїй господарській діяльності.

В одному з Аудиторських висновків за попередні роки вказано, що в практиці ТОВ «Курланд» здійснюють згортання статей по дебіторах та кредиторях. Недопустимість цієї дії є важливим при відображенні однорідних зустрічних вимог – контрагент виступає в якості дебітора та кредитора одночасно. Тим більше, що заборгованість дебіторів та кредиторів є різною за терміном погашення, і це є важливою підставою для відображення цих заборгованостей розгорнуто.

Така ж ситуація виникає при відображенні розрахунків з покупцями та замовниками: у випадку наявності товарного боргу перед одним покупцем, а інший покупець є винним підприємству. Відповідно дані по першому покупцю подаються в кредиторській заборгованості, по другому – в складі дебіторської. Такі операції обліковуються з допомогою використання субрахунків по авансах виданих та одержаних (371, 681) та аналітичних даних. Відображення статей по дебіторах та кредиторах в балансі розгорнуто підвищує аналітичність даних для користувачів. Наразі даний недолік усунуто.

На нашу думку, згорання статей балансу не має суттєвого впливу на показники звітності товариства, оскільки у них відсутні дані по певних об'єктах бухгалтерського обліку. Та поряд з цим зменшуються аналітичні можливості даних і їх суттєвих показників (в конкретному прикладі, дані по дебіторській і кредиторській заборгованостям). Це робить неможливим виконання превалюючої функції ведення обліку та складання звітності.

Сутність полягає в неможливості отримати зовнішніми та внутрішніми користувачами повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан підприємства при прийнятті рішень.

Отже, можна впевнено стверджувати, що Баланс (Звіт про фінансовий стан) має досить важливе значення для управління ТОВ «Курланд», скільки надає інформацію різних рівнів, за допомогою якої можна визначити та оцінити фінансовий стан господарства, та провести аналіз, шляхом порівняння його даних з попередніми періодами.

Розглянувши методику формування даного звіту відзначимо, що діючий Звіт про фінансовий стан не повною мірою відповідає правилу, згідно з яким активи підприємства повинні фінансуватися пасивами такої ж терміновості.

Це пов'язано з недостатньо чітким розмежуванням в балансах вітчизняних підприємств поточних і довгострокових активів і зобов'язань. Наприклад, забезпечення витрат персоналу – переважно поточні

зобов'язання. Серед зобов'язань щодо цільового фінансування або інших зобов'язань можуть бути як поточні, так і довгострокові зобов'язання.

Відсутність в балансі чіткого розподілу активів і зобов'язань на поточні і довгострокові створює труднощі користувачам фінансової звітності при оцінці фінансового стану підприємств.

Дослідження облікової політики ТОВ «Курланд» та порядку формування Звіту про фінансовий стан цього товариства дозволили виявити деякі недоліки в обліковому процесі:

- відсутнє чітке регламентування порядку руху первинних, зведених та звітних документів;
- в Наказі про облікову політику відсутня інформація щодо фінансової звітності товариства;
- в практиці ТОВ «Курланд» здійснюють згортання статей по дебіторах та кредиторам.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІТИЧНА ОЦІНКА ІНФОРМАЦІЇ В БУХГАЛТЕРСЬКОМУ БАЛАНСІ

3.1 Аналітичне забезпечення управлінських рішень, що приймаються на основі балансу

Найкращим способом оцінки майбутнього партнера по бізнесу є збір всієї необхідної інформації про нього, включаючи дані про його господарську діяльність за останні роки, її масштаби, фінансовий стан, перспективи подальшого розвитку. Відомості про майбутнього партнера можна зібрати у біржових довідниках, фінансових газетах, інтернет-виданнях. Для великих вітчизняних підприємств АПК останніми роками поширеною практикою є публікації річного звіту, у якому зазначаються стан та результати діяльності, а також майбутні перспективи діяльності.

Необхідною складовою таких публікацій є баланс. Вивчення балансу як складової фінансової звітності є необхідним для вивчення фінансового стану підприємств АПК; обсягу, природи, джерел інвестиційного капіталу; розподілу, створеною ним додаткової вартості [36]. Разом з інформацією звіту про фінансові результати показники балансу дозволяють судити про доходність активів, загальну капіталізацію, доходність капіталу тощо.

Реформування відносин власності, удосконалення організаційно-правових форм господарювання та переорієнтація аграрного сектора економіки на ринок обумовили істотні і неоднозначні зміни у фінансово-господарській діяльності підприємств АПК. Становлення і розвиток фондового ринку в Україні підвищило значимість застосування аналітичних прийомів на основі бухгалтерського балансу для достовірної оцінки коштів, вкладених в акції, облігації, а також у вигляді пайової участі в інших підприємствах. На думку Є.В. Мниха, «інформація балансу дає об'єктивну оцінку не лише фінансового стану, а й ідеології фінансового менеджменту господарюючого суб'єкта» [42].

Враховуючи, що аналіз бухгалтерського балансу виступає окремим етапом процесу прийняття економічних рішень, спрямованим на розробку їх альтернативних варіантів, застосування аналітичних процедур прямо залежить від інтересів користувачів, що прагнуть до прийняття конкретних економічних рішень (рис. 3.1).

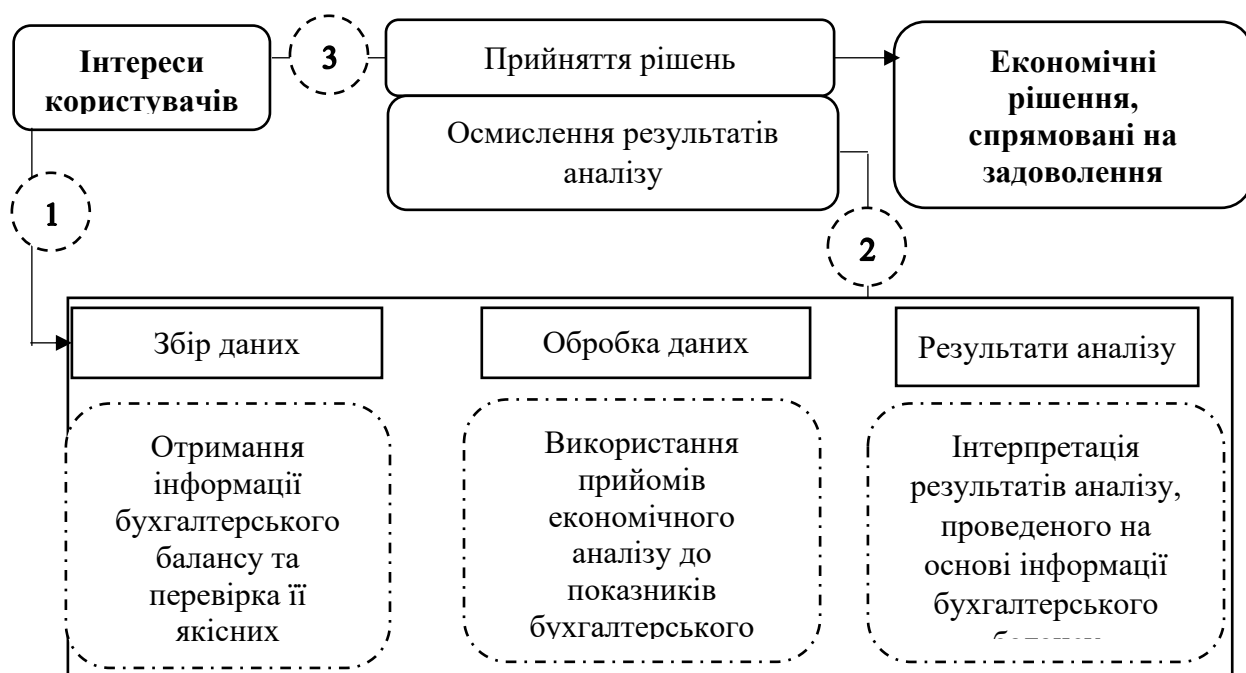

Рис. 3.1. Місце аналізу бухгалтерського балансу підприємств АПК в процесі прийняття економічних рішень

Порядок здійснення процедур при проведенні аналізу бухгалтерського балансу підприємств АПК (1) та необхідність осмислення отриманих результатів аналізу (2) перед прийняттям рішення (3) ілюструє рис. 3.1.

Обробка інформації, наведеної у балансі, здійснюється за допомогою методичних прийомів економічного аналізу, кожен із яких має власне призначення, набір коефіцієнтів (аналітичних показників), їх нормативних значень та правил інтерпретації отриманих результатів. Широкий спектр економічних рішень, що приймаються на основі бухгалтерського балансу підприємств АПК та їх аналітичне забезпечення узагальнено в табл. 3.1.

Використання аналітичних показників для забезпечення економічних рішень, що приймаються на основі бухгалтерського балансу

Економічні рішення, що приймаються на основі балансу	Обґрунтування економічних рішень, що здійснюються на основі аналізу балансу	Аналітичні показники, інтерпретація яких використовуються для обґрунтування економічних рішень
Формування стратегії підприємства (керівництво)	Отримання щодо нарощення економічного потенціалу підприємства, зміцнення його позицій на ринку	Абсолютне і відносне відхилення валюти балансу
Визначення напрямів перспективного розвитку	Отримання інформації щодо стану та стратегії розвитку підприємства, диверсифікації діяльності; наявність інвестицій підвищує імідж підприємства в очах потенційних власників та партнерів	Абсолютне і відносне відхилення довгострокових фінансових інвестицій
Поточне керівництво підприємством та планування (керівництво)	Встановлення доцільності залучення капіталу різних форм та механізму формування коштів для погашення зобов'язань; прискорення оборотності залученого капіталу сприяє приросту фінансових результатів діяльності та зміцненню автономності підприємства; наявність сум довгострокових зобов'язань свідчить про зростання фінансових можливостей підприємства в оперативному маневруванні джерелами покриття його потреб	Абсолютне і відносне відхилення величини залученого капіталу; частка окремих видів зобов'язань у загальній вартості зобов'язань; рентабельність залученого капіталу; рентабельність перманентного капіталу
	Збільшення частки оборотних активів є свідченням зміцнення фінансового стану, зменшує ризик компенсації авансованого капіталу та підвищує його віддачу внаслідок прискорення оборотності коштів; якщо приріст активів забезпечується збільшенням обсягу необоротних активів, то це свідчить про перспективи економічного зростання і підвищення активності на ринку	Абсолютне і відносне відхилення за видами активів; частка окремих видів активів у загальній вартості активів; зміна питомої ваги окремих видів активів у загальній вартості активів; рентабельність активів; віддача активів
	Обґрунтування рішень щодо зростання (зменшення) продуктивної діяльності та ступінь покриття (окупності) основного капіталу	Абсолютне і відносне відхилення необоротних активів та їх видів; частка окремих видів необоротних активів у загальній вартості активів та загальній вартості необоротних активів
	Отримання інформації щодо ступеня зношеності основних засобів підприємства та прийняття рішення про необхідність (за потреби) їх оновлення	Абсолютне і відносне відхилення основних засобів; (за показниками знос, первісна вартість, залишкова вартість); коефіцієнт зношеності; коефіцієнт придатності.
	Стійка структура оборотних активів характерна для добре і стабільно працюючого підприємства	Абсолютне і відносне відхилення оборотних активів та їх видів; частка окремих видів оборотних активів у загальній вартості активів та загальній вартості оборотних активів
	Досягнення оптимальної структури запасів здійснюється за рахунок налагодження стабільних договірних відносин із партнерами,	Абсолютне і відносне відхилення запасів та їх видів; частка окремих видів запасів у загальній вартості активів та загальній вартості запасів

	забезпечення належної організації процесів поставки, виробництва, зберігання та відвантаження	
	Ефективне управління дебіторською заборгованістю здійснюється шляхом контролю розрахунків з клієнтами, розширення кількості клієнтів з метою зменшення ризику неплатежів, контролю за співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованостей	Абсолютне і відносне відхилення дебіторської заборгованості та її видів; частка окремих видів дебіторської заборгованості у загальній вартості активів та загальній вартості дебіторської заборгованості; коефіцієнт простроченої дебіторської заборгованості; середній термін простроченої дебіторської заборгованості; частка резерву сумнівних боргів у загальній сумі дебіторської заборгованості; питома вага вексельних розрахунків у загальній сумі дебіторської заборгованості; оборотність дебіторської заборгованості; коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей
Економічні рішення, що приймаються на основі балансу	Обґрунтування економічних рішень, що здійснюються на основі аналізу балансу	Аналітичні показники, інтерпретація яких використовуються для обґрунтування економічних рішень
Рішення про проведення (не проведення) додаткових перевірок	Постійна наявність грошових коштів є свідченням стабільності діяльності підприємства; відсутність достатньої величини грошових коштів обумовлює можливість несвоєчасної сплати поточних платежів, оплати праці та інших заборгованостей	Абсолютне і відносне відхилення величини грошових коштів та їх еквівалентів; частка окремих видів грошових коштів та їх еквівалентів у загальній вартості активів та загальній вартості високоліквідних активів
Поточне керівництво підприємством та планування; можливість здійснення інвестицій	Наявність нематеріальних активів та зростаюча вартість, свідчать про використання підприємством новітніх розробок та наявності інтелектуальних активів	Абсолютне і відносне відхилення нематеріальних активів (за показниками амортизація, первісна вартість, залишкова вартість); коефіцієнт зношеності; коефіцієнт придатності
Визначення напрямів перспективного розвитку; рішення щодо початку, продовження, припинення подальшої співпраці	Ефективність співвідношення власних і залучених коштів	Абсолютне і відносне відхилення величини власного капіталу та зобов'язань; частка окремих видів власного капіталу та зобов'язань у загальній вартості власного капіталу та зобов'язань; співвідношення власного і залученого капіталу
Визначення напрямів перспективного розвитку (керівництво)	Інформація щодо стану діяльності шляхом довгострокового фінансування, відповідальності та захисту прав кредиторів, компенсація отриманих збитків, фінансове забезпечення ризику, розподіл вигід, оцінка фінансової політики господарюючого суб'єкта	Співвідношення пайового, додаткового капіталу та нерозподіленого прибутку до активів; рентабельність власного капіталу; власний оборотний капітал; коефіцієнт захисту власного капіталу; коефіцієнт ризику власного капіталу; коефіцієнт захисту статутного капіталу
Рішення щодо початку, продовження, припинення подальшої співпраці	Визначення ступеня ризику розрахункових операцій, можливості маневрування капіталом	Абсолютне і відносне відхилення поточних зобов'язань; частка окремих видів поточних зобов'язань у загальній вартості поточних зобов'язань; коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованостей
	Фінансова стійкість досягається при стабільному перевищенні доходів над витратами, вільному	Абсолютні (абсолютна фінансова стійкість, нормальна фінансова стійкість, нестійкий фінансовий стан, кризовий фінансовий

	маневруванні грошовими коштами та стійкому економічному зростанні; фінансова стійкість визначається раціональною забезпеченістю потреб підприємства фінансовими ресурсами для ефективної діяльності у ринкових умовах	стан) Відносні (коефіцієнт автономії, коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт фінансового ризику, коефіцієнт довгострокового залучення капіталу, коефіцієнт маневрування власним капіталом, коефіцієнт нагромаджені амортизації, коефіцієнт реальної вартості основних засобів, коефіцієнт мобільності оборотних активів, коефіцієнт забезпеченості запасів і витрат власного капіталу, коефіцієнт майна виробничого призначення
	Визначення ймовірності банкрутства; прийняття рішень спрямованих на зменшення ризиків при співпраці з підприємством, що має тенденцію до втрати платоспроможності	Зміна чистого оборотного капіталу; коефіцієнт абсолютної платоспроможності; коефіцієнт термінової платоспроможності; коефіцієнт проміжної платоспроможності; коефіцієнт загальної платоспроможності
Рішення щодо надання кредитів (фінансово кредитні установи)	Контроль за погашенням боргу з боку банків та кредиторів; вивчення стимулюючої ролі процентних ставок на залучений капітал; використання застави при отриманні кредиту може стати чинником проведення розрахунків за кредит майном і призвести до банкрутства	Обсяг, структура і динаміка кредитів; зміна частки довгострокових (короткострокових) кредитів; коефіцієнт забезпеченості кредитами

Обґрунтування економічних рішень, що приймаються на основі бухгалтерського балансу здійснюється протягом усіх етапів функціонування підприємств АПК, починаючи з моменту створення та завершуючи його ліквідацією (табл. 3.1). Співвідношення видів управління підприємством з блоками аналізу бухгалтерського балансу та його видами ілюструє рис. 3.2.

У процесі прийняття рішень, що стосуються поточного управління підприємств АПК, зазвичай використовуються поточні, провізорні, нормативні, планові бухгалтерські баланси. Провізорний баланс включає орієнтовні дані за останні дні звітного періоду. Наприклад, якщо 25 вересня необхідно скласти баланс станом на 30 вересня, то для цього будуть використані реальні дані з 1 по 25 вересня та орієнтовні з 26 по 30 вересня [88].

Плановий баланс складається на підприємствах АПК відповідно до заданих напрямів розвитку і включає бажані показники, яких має досягти підприємство за умови виконання плану. Нормативний баланс складається для суб'єктів агропромислового комплексу у відносних показниках Міністерством аграрної політики і є орієнтиром у ході здійснення основної діяльності. Використання бухгалтерських балансів у процесі поточного управління

підприємством АПК здійснюється з метою реагування керівництва на зміни, що відбуваються в процесі поточної діяльності та складання короткострокових планів.

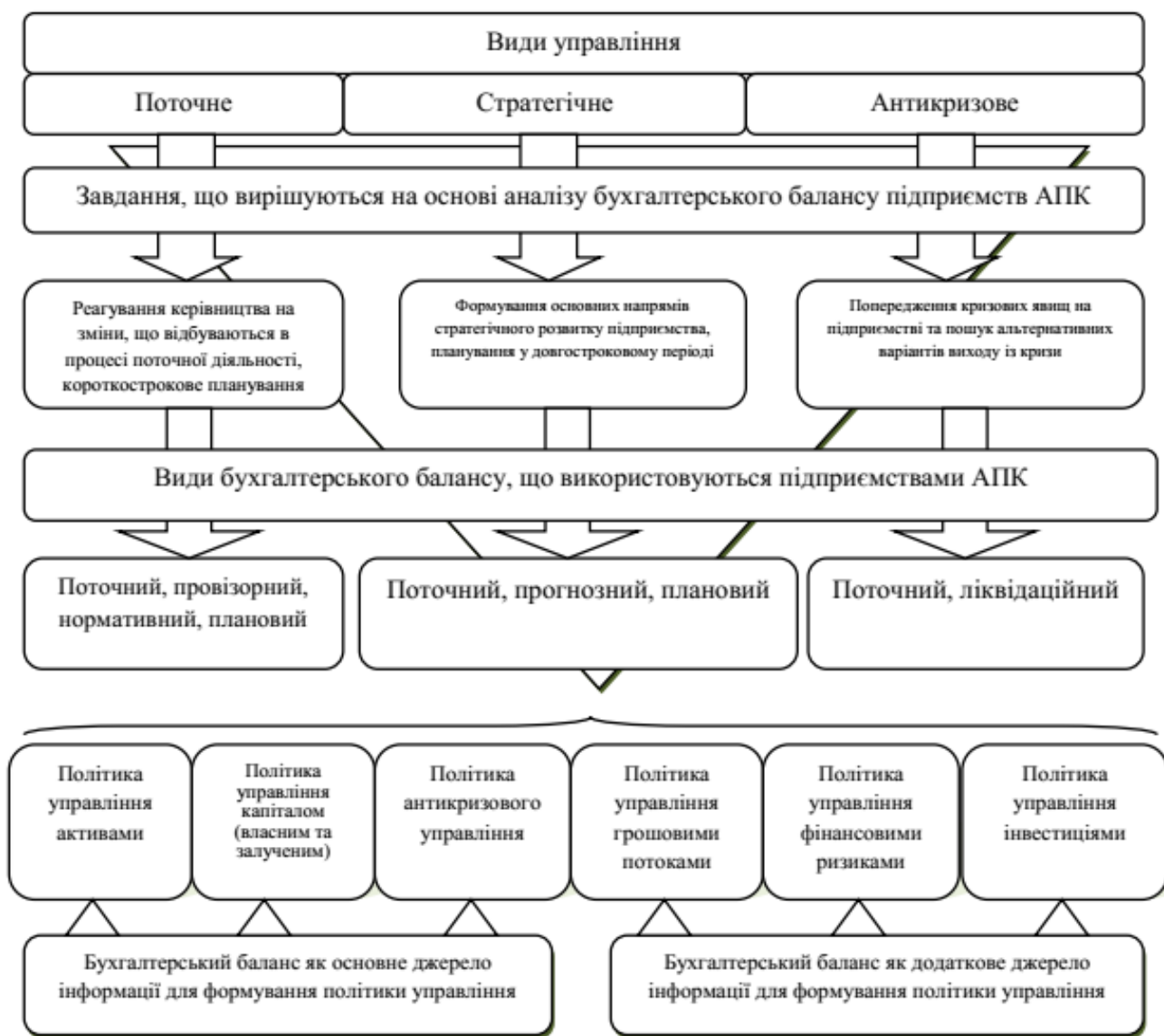

Рис. 3.2. Способи використання бухгалтерського балансу в процесі управління підприємствами

Стратегічне управління здійснюється за допомогою прогнозних та перспективних бухгалтерських балансів. Прогнозний баланс відображає майбутні показники балансу, розраховані за допомогою економіко-математичних та статистичних методів. У процесі складання перспективного балансу враховують не лише бажаний стан розвитку підприємств АПК, а й

вплив об'єктивних та суб'єктивних факторів на його діяльність. На основі зазначених видів бухгалтерського балансу формуються стратегічні плани підприємства [36].

В удосконаленні економічного механізму господарювання, що є одним з найважливіших завдань сучасної аграрної політики, особливої актуальності набувають питання методології вимірювання, аналізу тенденцій, факторів і резервів поліпшення фінансового стану сільськогосподарських підприємств на основі економічних рішень. Критична оцінка організації та змісту аналітичних процедур дозволяє обґрунтувати основні напрями проблем якісного інформаційно-аналітичного забезпечення економічних рішень, що приймаються на основі балансу сільськогосподарських підприємств [12].

До них відносяться:

- 1) неузгодженість понятійного апарату економічного аналізу;
- 2) відсутність загальноприйнятої підпорядкованості між різними поняттями та блоками аналізу на основі бухгалтерського балансу;
- 3) відмінності у методиках обчислення окремих показників діяльності сільськогосподарського підприємства.

Як ключове джерело інформації для прийняття економічних рішень бухгалтерський баланс має низку істотних переваг. Уніфікованість і стандартизація бухгалтерського балансу дозволяють [10]:

- за єдиною методикою (формулами) визначати сукупність аналітичних фінансових показників конкретного підприємства АПК та іноземних підприємств-партнерів;
- за однаковими формулами (тестами) визначати кредитні рейтинги та ймовірність банкрутства вітчизняних й іноземних підприємств;
- використовувати єдиний підхід для розрахунку узагальнюючих показників фінансового стану вітчизняних та іноземних підприємств для подальшого визначення їх інвестиційної (та приватизаційної) привабливості;
- удосконалювати методіку аналізу фінансових показників, спрямованих на прийняття економічних рішень;

- створювати програмні продукти з оцінки фінансового стану підприємств АПК України.

Бухгалтерський баланс характеризується нормативно визначеною регулярністю інформації та високим ступенем її надійності, оскільки інформація балансу зорієнтована на зовнішнього користувача, є публічною та підлягає зовнішньому аудиту.

Водночас, як джерело інформації для прийняття оперативних економічних рішень баланс має певні недоліки. Так, показники наводяться по підприємствам АПК загалом, що унеможливує їх використання для оперативного управління окремими структурними підрозділами або управління виробництвом і реалізацією окремих видів агропромислової продукції; оперативності прийняття рішень заважають великі часові межі надання інформації; наявність у балансі виключно вартісних показників також суттєво обмежує можливості її застосування; сезонність виробництва окремих видів продукції АПК (наприклад, у сільському господарстві) порушує вимогу порівнянності показників проміжних бухгалтерських балансів [11].

Вивчення поглядів науковців у галузі аналізу, дозволяє стверджувати, що при розкритті методики аналізу показників бухгалтерського балансу підприємств АПК окремими науковцями вживається термінологія, яка не відповідає змісту форми балансу, а саме: «товарно-матеріальні цінності», «майно», «пасиви», «засоби», «джерела покриття активів», «залучений капітал», «авансований капітал» тощо. Згадані поняття зустрічаються без їх попереднього визначення і зазначення кодів рядків, інформацію за якими необхідно використати [87, 72, 76, 60].

Крім того, авторами використовуються різні поняття, що мають однакове змістовне навантаження. Зокрема, аналіз активів ототожнено з аналізом майна, аналізом розміщення та використання коштів, аналізом розміщення та використання засобів. Аналіз пасивів називають аналізом джерел покриття засобів, аналізом формування джерел капіталу. Ефект важеля є також ефектом левериджу. Фінансова стійкість є одночасно фінансовою

сталістю або фінансовою стабільністю. Коефіцієнт автономії (автономності) є також коефіцієнтом незалежності або коефіцієнтом концентрації власного капіталу. Показники фінансової стійкості визначають абсолютними і відносними, або узагальнюючими і частковими, інше [51].

Отже, створення науковцями подібного синонімічного ряду постає перешкодою для застосування єдиних методологічних та методичних підходів для обґрунтування економічних рішень на основі балансу. Відмічено випадки, коли один і той же коефіцієнт має різне змістове навантаження і трактується по-різному у рамках одного дослідження, або у роботах одного автора у різні періоди, або у працях різних авторів [51]. Так, наприклад, різняться підходи вчених до показників ліквідності та платоспроможності: одні автори їх ототожнюють [50], інші – розрізняють у два самостійні поняття [57].

Наступною проблемою, що виникає при проведенні аналізу бухгалтерського балансу з метою прийняття економічного рішення, є визначення місця окремих методик аналізу у загальній системі показників фінансового стану. Переважна більшість науковців розглядають аналіз стану та ефективності використання різних видів активів під час аналізу майна підприємства [60], інші – виокремлюють їх окремими розділами [87]. Крім того, існує підхід, коли оцінка стану та ефективності використання основних засобів та запасів включаються до управлінського аналізу і у фінансовому аналізі не розглядаються, проте аналіз грошових коштів є складовою аналізу фінансового стану [60].

Схожа проблема існує і при вивченні фінансової стійкості: одні вчені розглядають її паралельно із оцінкою ліквідності та платоспроможності [51], інші – аналіз ліквідності та платоспроможності включають у процес аналізу фінансової стійкості [63]. Щодо ліквідності, то іноді процес визначення її показників є паралельним із оцінкою платоспроможності, в інших випадках – визначення показників ліквідності є складовою аналізу платоспроможності [31]. На нашу думку, ця проблема, пов'язана із недостатнім теоретичним

обґрунтуванням економічного аналізу та обумовлює відсутність чітких однозначних методик окремих елементів аналізу, в тому числі аналізу бухгалтерського балансу сільськогосподарських підприємств.

Поряд із цим науковцями пропонуються методики розрахунку окремих показників, що різняться між собою. Зокрема, перманентний капітал іноді визначають як суму власного капіталу та довгострокових зобов'язань [13], а в інших випадках як суму власного оборотного капіталу та довгострокових зобов'язань [20]. Зазвичай, поняття коефіцієнт автономності (автономії) ототожнюють із коефіцієнтом незалежності або коефіцієнтом покриття, проте в окремих випадках методика розрахунку коефіцієнта автономії (власний капітал/активи) та коефіцієнта незалежності ((довгострокові зобов'язання + поточні зобов'язання)/власний капітал) відрізняється [22]. Коефіцієнт фінансової стійкості одними авторами тлумачиться як відношення суми зобов'язань до власного капіталу [72], іншими – як відношення довгострокового капіталу до валюти балансу [83]; коефіцієнт фінансової залежності визначається як відношення зобов'язань до валюти балансу [80], або як відношення валюти балансу до власного капіталу [76].

Проблема приведення економічних показників до єдиного змісту частково усувається завдяки методичним рекомендаціям з аналізу показників балансу, регламентованих у нормативних документах (табл. 3.2).

Практика свідчить, що шляхом вирішення проблеми суперечності вимог нормативного документу та реалій розвитку суб'єкта господарювання постає навмисне заважування фактичної інформації звітності на підставі облікової політики та іншими способами. Все це зумовлює недостовірність інформації балансу, а отже, унеможлиблює використання його даних для прийняття економічних рішень.

Інша проблема застосування регламентованих аналітичних показників полягає в недостатній адаптації існуючої методики до особливостей господарювання підприємств АПК. Як правило, класичним підходом до аналізу стану та перспектив розвитку діяльності підприємства на основі

бухгалтерського балансу є розрахунок відносних показників – фінансових коефіцієнтів. Переваги очевидні: коефіцієнтний підхід дозволяє виявити тенденції динаміки показників за ряд періодів, встановити відхилення від рекомендованого рівня та обґрунтувати причини негативних змін, оцінити рейтинг сільськогосподарського підприємства серед інших підприємств агропромислового сектору та по галузі в цілому.

Разом з тим, розрахунок та інтерпретація фінансових коефіцієнтів не завжди враховує економічні умови розвитку АПК [30].

Таблиця 3.2

Регламентация напрямів аналізу показників балансу в нормативних документах України

Напрями економічного аналізу	Нормативні документи
Оцінка кредитоспроможності	Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків
Оцінка фінансового стану	Методичні рекомендації щодо підготовки аудиторського висновку при перевірці відкритих акціонерних товариств та підприємств-емітентів облігацій (крім комерційних банків) Міжнародний стандарт аудиту 520 «Аналітичні процедури»
Виявлення ознак неплатоспроможності	Методика проведення поглибленого аналізу фінансово-господарського стану неплатоспроможних підприємств та організацій Методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності та ознак дій з приховування банкрутства чи доведення до банкрутства
Аналіз діяльності суб'єктів господарювання за галузями економіки	Наказ Міністерства агропромислового комплексу України «Про організацію аналізу агропромислового виробництва» Наказ Державного комітету промислової політики України «Щодо системи моніторингу підприємств і організацій галузей промисловості та оперативного аналізу фінансово-економічних показників»

1. Не завжди загальна динаміка відносного показника однозначно характеризує позитивні чи негативні зрушення у структурі капіталу. Зокрема, високий коефіцієнт поточної ліквідності свідчить про високий рівень платоспроможності діяльності підприємства. Одночасно, якщо в основі формування показника є надлишок грошової маси, який слід розглядати як непродуктивний актив, то такі тенденції позитивно оцінити не можна.

Зростання фондівддачі основних засобів, як правило, вказує на підвищення їх ефективності використання. Але, може свідчити і про нестачу власного оборотного капіталу для оновлення матеріально-технічної бази, що є критичним фактором для діяльності підприємств АПК.

2. Неоднозначність економічної інтерпретації фінансового стану підприємств АПК в умовах позитивного зростання однієї групи фінансових показників та одночасно негативної тенденції динаміки інших. Причинами такої невідповідності виступають мінливість ринку агропромислової продукції, нестійкий фінансовий стан самого підприємства в ринкових умовах. Тому для оцінки ефективності окремих напрямів діяльності підприємства можуть бути використані інші методичні прийоми, зокрема статистичні. Разом з тим, з одного боку, статистичні методи аналізу дозволяють здійснити комплексну оцінку показників балансу для прийняття економічних рішень. З іншого боку, часто, побудована статистична модель не розкриває впливу якісних факторів, що мають істотний вплив на ефективність діяльності сільськогосподарського підприємства.

3. Підприємства агропромислового комплексу, як правило, характеризуються багатоспрямованістю діяльності. Отже, застосування єдиних аналітичних процедур до зведеного бухгалтерського балансу не надає очікуваного економічного ефекту при прийнятті рішень.

4. Економічна інтерпретація фінансових коефіцієнтів повинна враховувати фактори сезонності виробництва та державного кредитування діяльності підприємств АПК.

5. Одночасне застосування різних економічних та бухгалтерських методик під час здійснення аналітичних процедур може призвести до некоректних висновків. Наприклад, самостійний вибір підприємствами АПК відповідно до облікової політики методу оцінки запасів, нарахування амортизації визначає відповідні показники бухгалтерського балансу, а отже, унеможлиблює об'єктивність порівняння однойменних показників різних суб'єктів господарювання.

Недостатність розкриття інформації у Примітках до річної фінансової звітності визначає необґрунтованість загальних висновків. Зокрема, наявність операцій оренди (лізингу) необоротних активів штучно покращує показники управління активами, рівень контролю та регулювання боргових зобов'язань.

6. Порівняння фінансових показників із середніми значеннями по галузі неприйнятне для передових в агропромисловому комплексі підприємств.

7. Внаслідок прийнятої методології бухгалтерський баланс не враховує впливу фактичних інфляційних зрушень, що впливають на результати аналізу та ефективність економічних рішень [30].

Розв'язанню комплексу проблем інформаційно-аналітичного забезпечення прийняття економічних рішень на основі бухгалтерського балансу сприятиме реалізація таких основних напрямів роботи.

1. Удосконаленню методології інформаційно-аналітичного забезпечення прийняття економічних рішень на основі бухгалтерського балансу сприятиме:

- узгодженість понятійного апарату економічного аналізу з іншими сферами економіки (передусім, з бухгалтерським обліком, аудитом, фінансовим менеджментом, економікою підприємства);

- функціональність та підпорядкованість різних понять та блоків аналізу бухгалтерського балансу для прийняття економічних рішень.

2. Удосконалення методики інформаційно-аналітичного забезпечення прийняття економічних рішень на основі бухгалтерського балансу на рівні Міністерства агропромислової політики України визначає:

- розробка методичних рекомендацій з аналізу показників балансу сільськогосподарських підприємств для прийняття економічних рішень;

- обґрунтування та розробка оптимальних та середньогалузевих меж (значень) основних аналітичних показників з урахуванням особливості господарювання підприємств агропромислового комплексу;

- обґрунтування методики оцінки вірогідності банкрутства та перспектив розвитку сільськогосподарського підприємства в умовах

сучасного стану агропромислового комплексу України.

3. Напрямами удосконалення організації інформаційно-аналітичного забезпечення прийняття економічних рішень на основі бухгалтерського балансу на рівні підприємства є:

- обґрунтування та побудова моделі бухгалтерського балансу, що відповідає етапу розвитку діяльності сільськогосподарського підприємства, пріоритетному сегменту на ринку агропромислового комплексу, стратегічним цілям діяльності підприємства, запитам користувачів;

- адаптація існуючої методики аналізу показників бухгалтерського балансу до запитів користувачів для прийняття економічних рішень;

- з метою внутрішньої регламентації аналізу показників балансу для прийняття економічних рішень розробка відповідних документів (Положення про систему внутрішнього контролю, яке визначає основні принципи організації внутрішнього контролю фінансової звітності на підприємстві та способи організації технологічного процесу її функціонування; Регламенту застосування окремих прийомів економічного аналізу бухгалтерського балансу (модель балансу, що виступає джерелом, частота проведення, форма подання результатів аналізу, порядок аналізу відхилень, інше); Посадової інструкції працівника з аналізу показників бухгалтерського балансу для прийняття економічних рішень відповідно до запитів користувачів) [76].

Робота, пов'язана із розробкою Посадової інструкції працівника з аналізу показників бухгалтерського балансу для прийняття економічних рішень відповідно до запитів користувачів є надзвичайно складною, оскільки у ній мають приймати участь вчені різних економічних напрямів: менеджери, для встановлення завдань аналітичних процедур; бухгалтери, для визначення відповідності інформаційного забезпечення для проведення аналізу; аналітики, для визначення найбільш обґрунтованих методик обчислення показників; програмісти, для розробки спеціальних програм для проведення аналізу з допомогою комп'ютерної техніки. На жаль, на даний час така робота не проводиться, тому аналітик, проводячи дослідження вирішує зазначені

проблеми самостійно, що впливає, у свою чергу, на якість представленої ним інформації.

Отже, на кожному етапі життєвого циклу підприємств АПК бухгалтерський баланс виконує функції джерела релевантної інформації для прийняття економічних рішень. Враховуючи, що аналіз бухгалтерського балансу виступає окремим етапом процесу прийняття економічних рішень спрямованим на розробку їх альтернативних варіантів, застосування аналітичних процедур прямо залежить від інтересів користувачів, що їх приймають.

Багатоцільове використання бухгалтерського балансу обумовлене його різновидами, кожен із яких має свої особливості. Використання бухгалтерського балансу як основного джерела прийняття економічних рішень здійснюється у процесі формування та реалізації політики управління активами, власним та залученим капіталом. Як додаткове джерело інформації баланс виступає при реалізації інвестиційної та фінансової політики, політики управління ризиками та грошовими потоками.

Наразі, існують певні недоліки у системі економічного аналізу, здатні вплинути на ефективність економічних рішень, що приймаються на основі бухгалтерського балансу:

- 1) неузгодженість понятійного апарату економічного аналізу;
- 2) відсутність загальноприйнятої підпорядкованості між різними поняттями та блоками аналізу;
- 3) відмінності у методиках обчислення окремих показників. Вирішення цих проблем можливе шляхом реалізації комплексу заходів з удосконалення методики та організації аналізу показників бухгалтерського балансу підприємств АПК з метою прийняття економічних рішень.

3.2. Методичні засади аналізу Балансу (Звіту про фінансовий стан)

Для оцінки поточного та прогнозного фінансового стану, напрямів розвитку підприємства, з'ясування можливості підвищення ефективності

роботи кожне підприємство проводить фінансовий аналіз. Інформація, що виступає основою для прийняття управлінських рішень, відображається у фінансовій звітності. Бухгалтерський баланс (Звіт про фінансовий стан) є найінформаційнішою формою звітності для здійснення аналізу й оцінки фінансового стану підприємства. Саме тому, дослідження Звіту про фінансовий стан як основного джерела інформації для проведення аналізу на підприємстві є важливим та актуальним питанням для дослідження.

Дослідження бухгалтерського балансу дає можливість одержати узагальнену інформацію про активи і їх джерела у вартісному вимірнику на певну дату, визначити ступінь забезпеченості підприємства власними оборотними коштами, встановити, за рахунок яких статей змінився розмір оборотних коштів, оцінити загальний фінансовий стан підприємства навіть без розрахунків аналітичних показників.

Актуальним питанням сьогодення виступає оволодіння методикою, послідовністю аналізу балансу, яка надає можливість об'єктивно оцінити ефективність господарської діяльності та виробити обґрунтовані управлінські рішення для виявлення та використання резервів покращення функціонування виробничих ресурсів підприємства.

Аналіз фінансової звітності – це процес, за допомогою якого порівнюються результати діяльності підприємства та минулий і теперішній фінансовий стан підприємства [87, с. 41].

Як стверджує Тарасенко О. І., основною метою аналізу бухгалтерського балансу є виявлення так званих слабких статей балансу і відстеження їх динаміки. Наявність «вузьких» місць буде свідчити в першу чергу про неефективну роботу підприємства у досліджуваному періоді і про поганий фінансовий стан, який утворився в результаті незадовільної роботи.

Про наявність вказаних проблем будуть свідчити кредиторська заборгованість, прострочені позики, непокриті збитки і т.д.) [76, с. 134].

На основі Звіту про фінансовий стан, фінансові аналітики визначають напрями аналізу підприємства (рис. 3.3) [58, с.66].

Рис. 3.3. Основні напрями аналізу для реальної оцінки фінансового стану

Практикою аналізу вироблено низку основних прийомів для аналізу (читання) фінансової звітності підприємства, серед яких можна виділити такі:

- горизонтальний аналіз;
- вертикальний аналіз;
- трендовий аналіз;
- аналіз відносних показників (фінансових коефіцієнтів);
- порівняльний аналіз;
- факторний аналіз [60, с. 343].

Історично фінансовий стан підприємства визначався рівнем його забезпеченості необхідними грошовими коштами для здійснення звичайної господарської діяльності. В сучасних умовах фінансовий стан ототожнено з фінансовою конкурентоспроможністю, зокрема кредитоспроможністю, платоспроможністю, забезпеченістю фінансовими ресурсами, спроможністю фінансувати свою діяльність.

Вважається, що бухгалтерський баланс підприємства є найбільш інформативною формою звітності для здійснення аналізу та оцінки фінансового стану підприємства. За своєю будовою баланс є двосторонньою таблицею [83, с. 337-341; 80, с. 152-159].

Вітчизняні вчені Т.А. Піхняк і О.А. Піхняк [58, с. 67] в своєму дослідженні узагальнюють послідовність аналізу Звіту про фінансовий стан, що здійснюється в процесі поточної діяльності підприємств табл.3.3.

Таблиця 3.3

Етапи аналізу бухгалтерського балансу на підприємстві

Етап	Назва етапу	Показники, які розраховуються
<i>Аналіз активу балансу</i>		
1 <i>етап</i>	Аналіз валюти бухгалтерського балансу	Розрахунок абсолютного і відносного відхилення валюти балансу
2 <i>етап</i>	Аналіз активу бухгалтерського балансу:	Розрахунок абсолютного і відносного відхилення за видами активів, частки окремих видів активів у загальній їх вартості, зміни питомої ваги окремих видів активів у загальній вартості активів, рентабельності активів
	а) Аналіз необоротних активів: основних засобів; аналіз нематеріальних активів; аналіз довгострокових фінансових інвестицій	Розрахунок абсолютного і відносного відхилення необоротних активів та їх видів, частки окремих видів необоротних активів у загальній вартості активів та загальній вартості необоротних активів
	б) Аналіз оборотних активів: аналіз запасів; аналіз грошових коштів та їх еквівалентів; аналіз дебіторської заборгованості	Розрахунок абсолютного і відносного відхилення оборотних активів та їх видів, частки окремих видів оборотних активів у загальній вартості активів та загальній вартості оборотних активів
<i>Аналіз пасиву балансу</i>		
3 <i>етап</i>	Аналіз пасиву балансу: аналіз власного капіталу; аналіз залученого капіталу; аналіз поточних зобов'язань	Розрахунок абсолютного і відносного відхилення величини власного капіталу та зобов'язань, частки окремих видів власного капіталу та зобов'язань у загальній вартості власного капіталу та зобов'язань, співвідношення власного і залученого капіталу.
<i>Аналіз ліквідності балансу</i>		
4 <i>етап</i>	Аналіз ліквідності балансу	Розрахунок показників ліквідності балансу ($A1 > P1$; $A2 > P2$; $A3 > P3$; $A4 < P4$)
<i>Аналіз платоспроможності</i>		
5 <i>етап</i>	Аналіз платоспроможності	Розрахунок зміни чистого оборотного капіталу, коефіцієнта абсолютної платоспроможності, коефіцієнта термінової платоспроможності, коефіцієнта проміжної платоспроможності, коефіцієнта загальної платоспроможності
<i>Аналіз фінансової стійкості</i>		
6 <i>етап</i>	Аналіз фінансової стійкості	Розрахунок абсолютних (власного оборотного капіталу, капіталу для формування запасів та покриття витрат) та відносних величин (коефіцієнта автономії, фінансової залежності, фінансового ризику, маневрування власним

		капіталом, нагромадження амортизації, майна виробничого призначення)
<i>Аналіз кредитоспроможності</i>		
7 <i>етап</i>	Аналіз кредитоспроможності	Розрахунок обсягу, структури та динаміки кредитів, зміни частки довгострокових та короткострокових кредитів, коефіцієнта забезпеченості кредитами

Діяльність підприємств можна вважати успішною, а фінансовий стан стабільним, якщо виконується низка критеріїв:

- грошові кошти та їх еквіваленти зростають у кінці періоду по відношенню до початку звітнього періоду, швидкість їх зростання більша, ніж рівень інфляції;

- оборотні активи демонструють позитивну динаміку зростання у рівних умовах по відношенню до темпів зростання необоротних активів та поточних зобов'язань;

- обсяг та динаміка зростання довгострокового позикового та власного капіталу вище відповідних показників по необоротним активам;

- частина власного капіталу в грошових коштах балансу не перевищує 50%;

- кредиторська та дебіторська заборгованість відповідає за обсягом одна одній;

- у балансі відсутні непокриті збитки [72, с. 88].

Таким чином, проведене дослідження дозволяє стверджувати, що саме Звіт про фінансовий стан є найінформаційнішою формою звітності для проведення аналізу та оцінки фінансового стану підприємства. Наведено методику аналізу бухгалтерського балансу, що здійснюється в процесі поточної діяльності підприємств та визначено її переваги.

3.3. Аналіз показників фінансового стану на основі балансу ТОВ «Курланд»

Фінансовий стан підприємства формується в процесі всієї його виробничо-господарської діяльності. Тому оцінку фінансового стану можна

об'єктивно здійснити не через один, навіть найважливіший, показник, а тільки за допомогою комплексу, системи показників, що детально й усебічно характеризують господарське становище підприємства.

Інформаційне забезпечення фінансово-господарської діяльності ТОВ «Курланд» має складну структуру і визначається різними чинниками, а саме: рівнем керівництва, цільовим призначенням інформації, складом користувачів тощо. Мова йде про створення якісно нової інформаційної системи управління, що є об'єктивною необхідністю, адже в підприємства виникає потреба накопичувати інформацію (із внутрішніх і зовнішніх джерел) за різноманітними аспектами з метою більш ефективного планування, контролю, аналізу та прийняття управлінських рішень. Одним з самих перспективних напрямків подолання проблеми інформаційного голоду в жорстких конкурентних умовах ринкового середовища є бухгалтерський облік, який у системі інформаційного забезпечення займає особливе значення.

Облікове забезпечення, не лише на досліджуваному підприємстві, а й у сучасному світі давно стало мовою бізнесу і підприємництва. Бухгалтерський облік виступає як системний процес одержання і передачі достовірної інформації про господарську діяльність для прийняття управлінських рішень. Стан бухгалтерського обліку великою мірою визначає і якість аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства.

Для відображення реального фінансово-господарського стану ТОВ «Курланд» будуть розраховані та проаналізовані такі показники: показники майнового стану; оцінка ліквідності та платоспроможності; оцінка фінансової стійкості; оцінка ділової активності.

Для оцінки та аналізу використання фінансових ресурсів, а також пошуку резервів для ефективного використання власного і залученого капіталу необхідно розрахувати показники майнового стану підприємства та проаналізувати отримані дані.

Аналіз балансу розпочинають із проведення горизонтального та вертикального аналізу. Порівняння цих видів аналізу наведено в таблиці 3.4.

**Порівняння горизонтального та вертикального
аналізу**

Основа для порівняння	Горизонтальний аналіз	Вертикальний аналіз
Значення	Горизонтальний аналіз - це порівняльна оцінка фінансової звітності за два або більше періоди для обчислення абсолютних та відносних дисперсій для кожного рядка статті.	Вертикальний аналіз - це пропорційна оцінка фінансового звіту, де кожна стаття у звіті виражається у відсотках від загальної суми у відповідному розділі.
Використовуйте	Він являє собою зростання або спад товару.	Це допомагає прогнозувати та визначати відносну пропорцію статті до загальної статті у фінансовій звітності.
Націлений на	Визначення тенденції та змін у товарі з часом.	Вона спрямована на встановлення частки статей до загальної статті єдиного звітного року.
Висловлює	Стаття попереднього фінансового звіту перераховується до відсоткової суми з базового року.	Кожна стаття фінансової звітності позначається як відсоток від іншої статті.
Порівняння	Корисно для внутрішньо-фірмового порівняння	Корисно як для внутрішньо-фірмового порівняння, так і для міжфірмового порівняння

Проведемо горизонтальний та вертикальний аналіз балансу підприємства ТОВ «Курланд» (табл. 3.5, 3.6).

Результати аналізу активів підприємства засвідчують, що за аналізований період вартість майна зросла на 216907 тис грн.

Збільшення вартості активів відбулось як за рахунок необоротних так і за рахунок оборотних активів.

Необоротні активи в діяльності підприємства займають значно меншу частку і за період дослідження вони зросли на 153294 тис. грн.

Серед необоротних активів найбільша питома вага припадає на основні засоби, які збільшились за період дослідження на 81437 тис. грн.

Серед оборотних активів є запаси, поточні біологічні активи, дебіторська заборгованість, гроші та їх еквіваленти, витрати майбутніх періодів та інші оборотні активи.

Вертикальний і горизонтальний аналіз активів балансу підприємства

ТОВ «Курланд»

Показник	2018	2019	2020	Зміна (+,-)
Всього майна (валюта балансу), тис грн	445105,0	504144,0	662012,0	216907,0
I. Необоротні активи, тис грн	105465,0	180104,0	258759,0	153294,0
в % до майна	23,69	35,72	39,09	15,39
Основні засоби, тис грн	99922,0	100011,0	181359,0	81437,0
в % до необоротних активів	24,2	19,8	27,4	3,2
II. Оборотні активи (оборотний капітал). тис грн	339640,0	324040,0	403200,0	63560,0
в % до майна	76,3	64,3	60,9	-15,4
Запаси, тис грн	166073,0	106878,0	148483,0	-17590,0
в % до оборотного капіталу	48,9	33,0	36,8	-12,1
Дебіторська заборгованість, тис грн	171535,0	168292,0	248199,0	76664,0
в % до оборотного капіталу	50,5	51,9	61,6	11,1
Грошові кошти та їх еквіваленти, тис грн	1990,0	48828,0	6466,0	4476,0
в % до оборотного капіталу	0,6	15,1	1,6	1,0
Витрати майбутніх періодів, тис грн	42,0	42,0	52,0	10,0
в % до майна	0,01	0,01	0,01	-
Інші оборотні активи,	-	-	-	-
в % до оборотного капіталу	-	-	-	-
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття. тис грн	-	-	53,0	53,0
в % до майна	-	-	0,01	0,01

За період дослідження зменшились запаси на 17590 тис грн., витрати майбутніх періодів на 10 тис. грн.

Динаміку змін необоротних та оборотних активів можна також спостерігати на рис. 3.4.

Аналіз пасивів підприємства свідчить, що їх вартість зросла за рахунок збільшення обсягу власного капіталу та залучених коштів.

Так, власний капітал ТОВ «Курланд» має від'ємне значення, що свідчить про значну суму накопиченого непокритого збитку. Це негативно відбивається на фінансовій стійкості підприємства, оскільки свідчить про високу залежність підприємства від позичених та залучених ресурсів.

Залучені кошти за досліджуваний період також зросли на 196368 тис. грн. Ріст залучених коштів спостерігається і по довгострокових зобов'язаннях, і по короткострокових кредитах, кредиторській заборгованості за товари,

роботи, послуги, поточних зобов'язаннях.

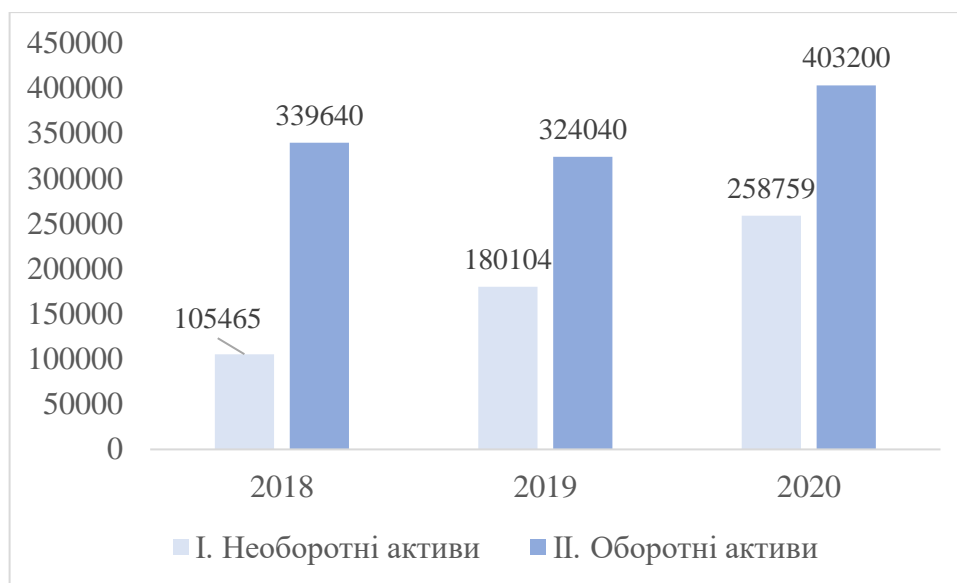

Рис. 3.4. Динаміка змін необоротних та оборотних активів в ТОВ «Курланд» в 2018-2020 роках, тис грн.

Таблиця 3.6

**Вертикальний і горизонтальний аналіз пасивів балансу підприємства
ТОВ «Курланд»**

Показник	2018	2019	2020	Зміна (+,-)
Джерела формування майна, тис грн	445105,0	504144,0	662012,0	216907,0
Власний капітал, тис грн	-99234,0	-116697,0	-78695,0	20539,0
в % до майна	-22,3	-23,1	-11,9	10,4
Залучені кошти, тис грн	544339,0	620841,0	740707,0	196368,0
в % до майна	122,3	123,1	111,9	-10,4
Довгострокові зобов'язання, тис грн		62982,0	99030,0	99030,0
в % до залучених коштів	0,0	10,1	13,4	13,4
Короткострокові позики, тис грн	304121,0	515642,0	500063,0	195942,0
в % до залучених коштів	55,9	83,1	67,5	11,6
Кредиторська заборгованість затовари (роботи, послуги), тис грн	229574,0	34774,0	29986,0	-199588,0
в % до залучених коштів	42,2	5,6	4,0	-38,1
Поточні зобов'язання, тис грн	10644,0	7443,0	111628,0	100984,0
в % до залучених коштів	2,0	1,2	15,1	13,1

Динаміку змін власного та залученого і позиченого капіталу можна також спостерігати на рис. 3.5.

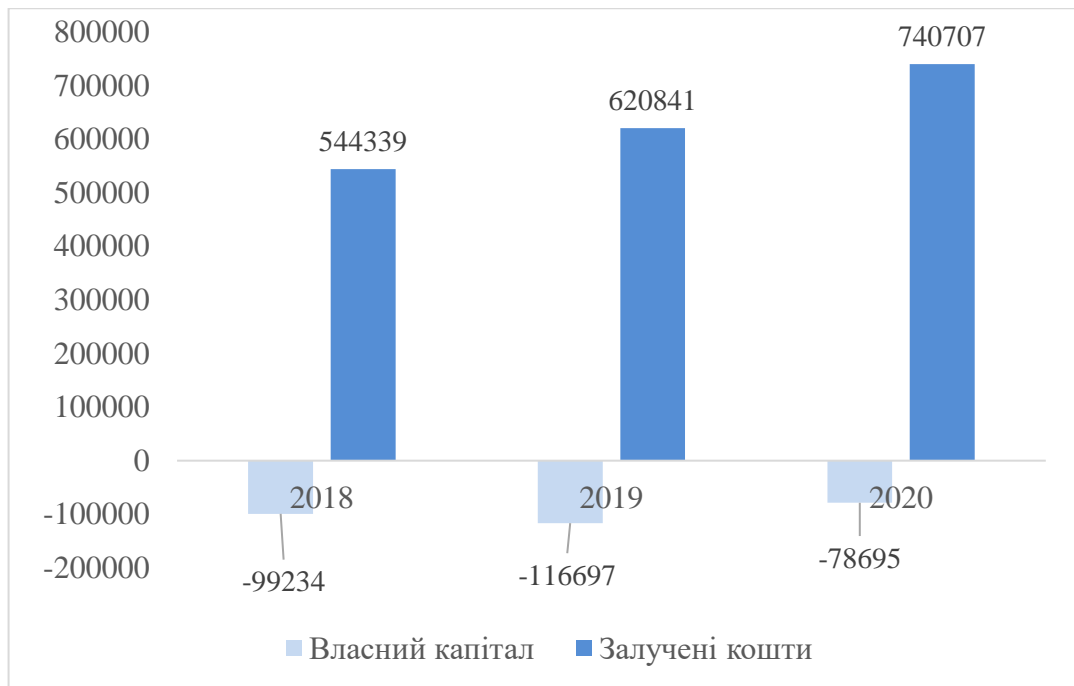

Рис. 3.5. Динаміка змін власного та залученого і позиченого капіталу в ТОВ «Курланд» в 2018-2020 роках, тис грн.

Для визначення спроможності підприємства вчасно погашати заборгованість та зобов'язання необхідно розрахувати показники платоспроможності і ліквідності.

Ліквідність балансу визначається як ступінь покриття боргових платіжних зобов'язань організації її активами, термін оборення яких у грошову форму відповідає терміну погашення платіжних зобов'язань. Ліквідність активів – це час перетворення активів у готівку, чим менше буде потрібно часу, щоб даний вид активів набув грошову форму, тим вища його ліквідність. Ліквідність підприємства – це здатність суб'єкта господарювання нести відповідальність внутрішніми оборотними активами в кількості, достатній для розрахунків роздільно, або в цілому, за своїми платіжними зобов'язаннями, що вимагають негайного погашення у будь-який момент часу поточного і планового періодів згідно з підписаними договорами, при цьому вона може супроводжуватися як приростом активів, так і накопиченням пасивів [2].

Платоспроможність підприємства, безпосередньо залежить від рівня

ліквідності та відповідно від факторів, які визначають дану категорію. Існує перелік специфічних чинників, властивих формуванню власне поняттю платоспроможності підприємства:

- тривалість фінансового та операційного циклів;
- відповідність фінансової діяльності підприємства та його контрагентів платіжній дисципліні;
- належна обґрунтованість стратегічного та фінансового планування, вичерпність й ефективність його виконання;
- швидкість обороту маси грошового капіталу [2].

Стабільний стан підприємства означає його платоспроможність та достатню ліквідність. Процес управління платоспроможністю підприємства представлений у вигляді алгоритму циклічної діяльності, пов'язаної з виявленням факторів, які впливають на ліквідність та платоспроможність, з пошуком і організацією виконання фінансових рішень [2].

Аналіз платоспроможності підприємства включає в себе такі основні пункти: структурний аналіз активних і пасивних статей балансу, тобто аналіз ліквідності балансу підприємства; розрахунок коефіцієнтів фінансової ліквідності; розрахунок коефіцієнта платоспроможності [2].

Отже, для того щоб підтримувати підприємство в платоспроможному стані, фінансова служба повинна дбати про те, щоб його чисті грошові активи відповідали потребам щоденних платежів (постачальникам, у бюджет, робітникам і службовцям, іншим кредиторам). Але наявність постійних значних залишків грошей на розрахунковому рахунку підприємства не є ознакою високого мистецтва управління фінансовими ресурсами, високої ліквідності підприємства. Динаміка залишків коштів на розрахунковому рахунку характеризує не міру ліквідності підприємства, а його поточну платіжну готовність, поточну платоспроможність.

В таблиці 3.7 представлено характеристику факторів, що можуть впливати на платоспроможність.

Таблиця 3.7

Класифікація факторів платоспроможності підприємства

Класифікаційні ознаки	Види факторів	Характеристика
Місце виникнення	внутрішні	залежать від рішень та діяльності працівників підприємства і пов'язані з їх можливими помилками
	зовнішні	обумовлені середовищем, у якому функціонує підприємство
Ступінь впливу	основні	ступінь впливу цих факторів носить переважний характер
	другорядні	вплив даних факторів є несуттєвим
Результати впливу	позитивні	підвищують показники платоспроможності
	негативні	знижують показники платоспроможності
Взаємообумовленість	залежні	фактори пов'язані між собою і виникають одночасно
	незалежні	виникнення цих факторів не пов'язано між собою
Імовірність впливу	фактичні	вже безпосередньо впливають на платоспроможність
	потенційні	лише можливо будуть впливати в майбутньому
Час дії	постійні	діють протягом усього життєвого циклу підприємства, на кожному етапі його функціонування
	тимчасові	діють на платоспроможність підприємства періодично або випадково (одноразові фактори)

Розрахуємо показники платоспроможності в ТОВ «Курланд» на основі його балансу.

Таблиця 3.8

Аналіз показників платоспроможності в ТОВ «Курланд», 2018-2020 рр.

№	Показники	2018	2019	2020	Відхилення (+; -)
1	Коефіцієнт грошової платоспроможності	0,004	0,088	0,010	0,006
2	Коефіцієнт розрахункової платоспроможності	0,624	0,581	0,628	0,004
3	Коефіцієнт ліквідної платоспроможності	0,624	0,522	0,544	-0,080

Аналіз показників платоспроможності підприємства за 2018-2020 рр. має регресивну динаміку та переважно не відповідає нормативному значенню. Динаміку змін показників платоспроможності в ТОВ «Курланд» можна також відстежити на рис. 2.6.

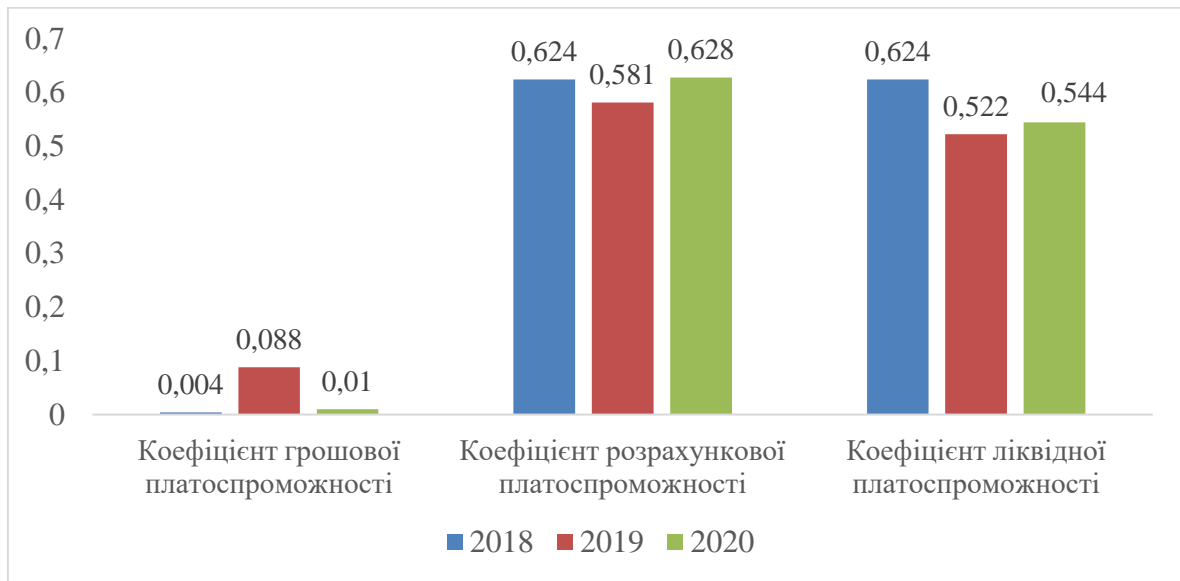

Рис. 3.6. Динаміка показників платоспроможності в ТОВ «Курланд» протягом 2018-20 років.

Для визначення збалансованості поточних зобов'язань та оборотних активів підприємства необхідно розрахувати показники балансу ліквідності та проаналізувати отримані дані (табл. 3.9).

Проаналізувавши дані таблиці слід зазначити, що впродовж 2020 р. сума найбільш термінових боргів перевищувала вартість абсолютно ліквідних активів (на початок року на 48828 тис грн., на кінець року 6466 тис грн.), що свідчить про нездатність підприємства погасити термінову заборгованість на дату складання балансу.

У 2020 р. швидколіквідні активи мали меншу вартість суми відносно термінових боргів на 347350 тис. грн. та 251864 відповідно. Проте у 2020 р. сума відносно термінових боргів значно зросла по відношенню до швидко ліквідних активів, що свідчить про зростання заборгованості та зменшення платоспроможності підприємства.

Вартість середньоліквідних активів впродовж 2020 р. перевищувала суму середньотермінових боргів (на початок року на 43938 тис. грн., на кінець року на 49558 тис. грн.), що вказує на забезпеченість платоспроможності підприємства у середньостроковій перспективі.

Аналіз ліквідності балансу ТОВ «Курланд», 2020 р., тис грн.

Актив	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду	Пасив	На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду	Платіжний надлишок або нестача	
						На початок звітної періоду	На кінець звітної періоду
Найбільш ліквідні активи (А1)	48828	6466	Негайні пасиви (П1)	42217	141614	6611	-135148
Активи, що швидко реалізуються (А2)	168292	248199	Короткострокові пасиви (П2)	515642	500063	-347350	-251864
Активи, що повільно реалізуються (А3)	106920	148588	Довгострокові пасиви (П3)	62982	99030	43938	49558
Активи, що важко реалізуються (А4)	180104	258759	Постійні пасиви (П4)	-116697	-78695	296801	337454
Баланс	504144	662012	Баланс	504144	662012	x	x

Водночас, у 2020 р. прослідковується динаміка збільшення вартості важко ліквідних і неліквідних активів від вартості довгострокових зобов'язань і власного капіталу (на початок року на 296801 тис грн., на кінець року на 337554 тис грн.), що говорить про відсутність можливості забезпечити стійкість підприємства у віддаленій перспективі.

Із чотирьох груп тільки у одній групі виконується встановлена нормативна нерівність – вартість середньоліквідних активів та суми середньотермінових боргів. Це свідчить про те, що впродовж 2020 р. баланс підприємства в цілому є абсолютно неліквідним: 1. ліквідність балансу не є абсолютною; 2. нездатність розрахуватися з кредиторами після отримання грошових коштів від реалізації своєї продукції; 3. відсутність дотримання мінімальних умов фінансової стійкості – наявності власних оборотних коштів.

Отже, проаналізувавши активи і пасиви, можна стверджувати, що підприємство має значну недостачу обсягу активів для забезпечення своїх

поточних зобов'язань, що негативно впливає на фінансовий стан підприємства.

Для визначення фінансової стабільності й незалежності, а також відповідності фінансово-господарської діяльності підприємства цілям його статутної діяльності необхідно розрахувати показники фінансової стійкості (табл. 3.10).

Таблиця 3.10

Аналіз основних показників фінансового стану підприємства

№	Показники	2018	2019	2020	Відхилення, (+,-)
1	Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії)	-0,22	-0,23	-0,12	0,10
2	Коефіцієнт фінансової залежності	-4,49	-4,32	-8,41	-3,93
3	Коефіцієнт фінансового ризику (фінансування, плече фінансового важеля)	-5,49	-4,78	-8,15	-2,67
4	Коефіцієнт довгострокового залучення капіталу	0,00	-0,54	-1,26	-1,26
5	Наявність власних оборотних коштів (чисті оборотні активи), тис. грн.	-204699	-233819	-238477	-33778
6	Коефіцієнт маневрування власним капіталом	2,06	2,00	3,03	0,97
7	Коефіцієнт реальної вартості основних засобів	0,22	0,20	0,27	0,05

В ринкових умовах фінансова стійкість стає якісною характеристикою фінансових можливостей підприємства та його партнерів. Фінансова стійкість підприємства характеризується таким станом фінансових ресурсів, який відповідає потребам розвитку та вимогам ринку. Управління фінансовою стійкістю підприємства є одним з найбільш значимих функціональних напрямів системи фінансового менеджменту, який досить тісно пов'язаний з іншими системами управління. Саме тому достатньо актуальним і своєчасним є завдання дослідження та удосконалення механізму управління фінансовою стійкістю підприємств.

Коефіцієнт фінансової автономії має регресивну динаміку та не

відповідає нормативному значенню: протягом досліджуваного періоду він має від'ємне значення. Це свідчить про те, що підприємство не здатне виконати зовнішні зобов'язання за рахунок власних активів, що вказує на залежність від позикових джерел та високий рівень фінансових ризиків.

Коефіцієнт фінансової залежності є оберненим до коефіцієнта фінансової автономії. В 2020 р. прослідковувалась динаміка зменшення показника, що говорить про високий ступінь залежності від зовнішніх зобов'язань.

Про залежність підприємства від зовнішніх джерел свідчать також коефіцієнти співвідношення позикових та власних коштів та коефіцієнт фінансування. Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів на підприємстві відсутній. Дані таблиці також свідчать про те, що підприємство не має власних оборотних коштів.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу у 2020 р. зріс на 0,97. Отримані дані є негативною тенденцією та значно відхиляються від нормативного значення. Це свідчить про недостатність власних фінансових ресурсів для фінансування необоротних активів та частини оборотних.

Таким чином, проаналізовані коефіцієнти за 2018-2020 р. свідчать про ненадійний фінансовий стан підприємства, наслідком чого є підвищення ризику неплатоспроможності та погіршення фінансового стану підприємства в цілому.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

За результатами дослідження теоретико-методичних положень і економічної сутності балансу отримано наступні результати:

Дослідження особливостей розвитку бухгалтерського балансу на різних історичних етапах дозволило визначити ключові моменти, що зумовили його перехід на нові щаблі еволюції і ставали початком кожного нового етапу його розвитку. До них відносяться: розвиток товарно-грошових і кредитних відносин; розповсюдження подвійного запису в обліковій практиці; виокремлення підприємств як самостійних суб'єктів господарювання; ріст промисловості у межах національних економік; глобалізація суспільства.

Огляд основних історичних аспектів бухгалтерського балансу дозволив виокремити п'ять основних етапів його розвитку, що ілюструють еволюцію даного поняття, набуття ним характерних ознак та властивостей, починаючи з балансу як економічної категорії та, закінчуючи балансом як елементом методу бухгалтерського обліку і формою фінансової звітності. Подальший розвиток бухгалтерського балансу, буде здійснюватися у напрямі підвищення його інформативності, оптимізації структури, удосконалення методів оцінки.

В результаті дослідження було виявлено, що бухгалтерський баланс є багатоаспектним явищем, про що свідчить різноманітність підходів до визначення його сутності та класифікації. Бухгалтерський баланс як звіт про фінансовий стан підприємства, має багато різновидів, що можна узагальнити за допомогою класифікації. Найважливішою класифікаційною ознакою є класифікація бухгалтерського балансу залежно від запитів користувачів інформації на: бухгалтерський баланс зовнішнього спрямування та бухгалтерський баланс внутрішнього спрямування. Кожен із зазначених видів бухгалтерського балансу має власну мету, зміст, структуру, принципи та оцінки, що забезпечують набуття балансами відповідних якісних характеристик, спрямованих на задоволення різних інформаційних потреб та прийняття рішень.

В процесі дослідження нормативно-правового та інструктивного регулювання бухгалтерського балансу було виділено 5-рівневу структуру нормативної бази щодо регулювання методики формування та складання бухгалтерського балансу, що дозволяє зробити висновок про значимість та впливовість кожного правового акту та виділити його сферу використання, а також показує їх взаємозалежність та взаємоузгодженість. Аналіз джерел нормативно-правового спрямування дозволяє зауважити те, що незважаючи на значну кількість нормативно-правових та методично-інструктивних документів, що стосуються методики формування та складання Балансу (Звіту про фінансовий стан) існує ряд невідповідностей, що потребують вирішення з метою недопущення перекручень та неточностей облікової інформації.

Узагальнення існуючих балансових теорій та розвитку балансу як елементу методу бухгалтерського обліку дозволяють встановити чинники впливу, котрі є визначальними та адекватними сучасній обліково-економічній моделі. Розбудова інформаційного суспільства чинить безпосередній вплив на підвищення якості фінансової звітності підприємств. Задовольняючи інформаційні потреби стейкхолдерів, відбувається удосконалення формату балансу під впливом прийнятої системи бухгалтерського обліку, облікової моделі держави та облікової політики підприємства. Встановлено, що незважаючи на єдність балансової формули, формат та зміст бухгалтерських балансів різних суб'єктів економіки відрізняються за інституційними секторами, а також розмірами підприємств.

Баланс підприємства – це таблиця встановленої форми, в якій розміщуються активи підприємства та пасиви, які включають власний капітал і зобов'язання. З метою отримання узагальненої інформації за видами активів і пасивів, вони в балансі об'єднуються в розділи за їх економічним змістом. Баланс складається з таких частин: титульна частина – в якій наводиться інформація про підприємство та дату, на яку складається баланс; предметна частина, яка складається з активу і пасиву балансу, в яких наводиться цифрова інформація про майно і джерела його формування; заключна частина – де

наводяться підписи, прізвище, ім'я та по-батькові осіб, які відповідають за наведену інформацію

За результатами дослідження порядку формування Балансу (Звіту про фінансовий стан) в ТОВ «Курланд» встановлено, бухгалтерський облік на підприємстві організований відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні», Національних та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, а також наказу «Про облікову політику підприємства». Для відображення зведеної інформації бухгалтерського обліку товариство застосовує журнально – ордерну форму обліку. ТОВ «Курланд» складає фінансову звітність за вимогами НСБО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» та подає до контролюючих органів. Баланс складається в комп'ютеризованому середовищі програми М.Е.Дос (Медок) у національній валюті в тисячах без десяткових знаків станом на 31 грудня звітного року. Підготовка та формування Балансу (Звіту про фінансовий стан) здійснюється на підприємстві з дотримання основних етапів: збір первинної інформації про факти фінансово- господарської діяльності та її узагальнення; реєстрація первинної інформації в реєстрах аналітичного обліку та її узагальнення; реєстрація узагальненої інформації в головній Книзі; підготовка інформації для складання звітності; розгляд, затвердження та подання звітності користувачам. Встановлено, що в практиці ТОВ «Курланд» здійснюють згортання статей по дебіторах та кредиторам. Недопустимість цієї дії є важливим при відображенні однорідних зустрічних вимог – контрагент виступає в якості дебітора та кредитора одночасно. Тим більше, що заборгованість дебіторів та кредиторів є різною за терміном погашення, і це є важливою підставою для відображення цих заборгованостей розгорнуто.

Визначено, що на кожному етапі життєвого циклу підприємств бухгалтерський баланс виконує функції джерела релевантної інформації для прийняття економічних рішень. Враховуючи, що аналіз бухгалтерського балансу виступає окремим етапом процесу прийняття економічних рішень

спрямованим на розробку їх альтернативних варіантів, застосування аналітичних процедур прямо залежить від інтересів користувачів, що їх приймають. Використання бухгалтерського балансу як основного джерела прийняття економічних рішень здійснюється у процесі формування та реалізації політики управління активами, власним та залученим капіталом. Як додаткове джерело інформації баланс виступає при реалізації інвестиційної та фінансової політики, політики управління ризиками та грошовими потоками. Наразі, існують певні недоліки у системі економічного аналізу, здатні вплинути на ефективність економічних рішень, що приймаються на основі бухгалтерського балансу: 1) неузгодженість понятійного апарату економічного аналізу; 2) відсутність загальноприйнятої підпорядкованості між різними поняттями та блоками аналізу; 3) відмінності у методиках обчислення окремих показників.

Здійснено горизонтальний та вертикальний аналіз структури активів та пасивів ТОВ «Курланд». Результати аналізу активів підприємства засвідчують, що за аналізований період вартість майна зросла на 216907 тис грн. Збільшення вартості активів відбулось за рахунок необоротних та оборотних активів. Необоротні активи в діяльності підприємства займають значно меншу частку і за період дослідження вони зросли на 153294 тис. грн. Серед необоротних активів найбільша питома вага припадає на основні засоби, які збільшились за період дослідження на 81437 тис. грн. Серед оборотних активів є запаси, поточні біологічні активи, дебіторська заборгованість, гроші та їх еквіваленти, витрати майбутніх періодів та інші оборотні активи.

Власний капітал ТОВ «Курланд» має від'ємне значення, що свідчить про значну суму накопиченого непокритого збитку. Це негативно відбивається на фінансовій стійкості підприємства, оскільки свідчить про високу залежність підприємства від позичених та залучених ресурсів. Залучені кошти за досліджуваний період зросли на 196368 тис. грн.

Аналіз показників платоспроможності підприємства за 2018-2020 рр.

має регресивну динаміку та переважно не відповідає нормативному значенню.

Проаналізувавши показники ліквідності балансу зазначено, що із чотирьох груп тільки у одній групі виконується встановлена нормативна нерівність – вартість середньоліквідних активів та суми середньотермінових боргів. Це свідчить про те, що впродовж 2020 р. баланс підприємства в цілому є абсолютно неліквідним. Підприємство також нездатне розрахуватися з кредиторами за зобов'язаннями та є проблеми в дотриманні мінімальних умов фінансової стійкості – наявності власних оборотних коштів. Отже, проаналізовані коефіцієнти за 2018-2020 р. свідчать про ненадійний фінансовий стан підприємства, наслідком чого є підвищення ризику неплатоспроможності та погіршення фінансового стану підприємства в цілому.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бедзай О. В. Трансформація фінансової звітності та її вплив на методику аналізу ліквідності балансу. *Вісник Львівської комерційної академії. Серія: Економічна*. 2014. Вип. 44. С. 86-89.
2. Болгов В.Є. Забезпечення фінансової стійкості та платоспроможності як важлива ціль внутрішньофірмового бюджетування. *Економіка і організація управління*. 2021. №1. С. 15-29; <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2021.1.2>
3. Бондар М. І. Звітність підприємства: підручник. Київ: Центр учбової літератури, 2015. 570 с.
4. Бондаренко С. М. Методичні аспекти обліку, аналізу, аудиту фінансової звітності підприємства. *Финансовые рынки и ценные бумаги*. 2008. № 24. С. 14-17.
5. Бутинець Ф.Ф. Горещька Л.Л. Облік у зарубіжних країнах. Житомир: Рута, 2002. 544 с.
6. Вигівська І. М. Бухгалтерський облік та фінансова звітність компаній з управління активами: проблеми організації. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка*. 2017. Вип. 2. С. 305-309. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuuces_2017_2_46
7. Височан О.С., Височан О. О. Фінансовий облік: навч. посіб.; Нац. ун-т «Львів. політехніка». Львів : Сорока Т. Б., 2016. 449 с.
8. Глушук О.М. Облік і аналіз операцій з припинення діяльності підприємства та відновлення його платоспроможності : дис... канд. екон. наук: 08.06.04. Житомир, 2004. 264 с.
9. Господарський кодекс від 16.01.2003 № 436–IV URL: www.ligazakon.ua.
10. Грабова Н.М. Теорія бухгалтерського обліку: навчальний посібник. Київ: А.С.К., 2001. 266 с.

11. Гудзенко Н. М., Коваль Н. І., Плахтій Т. Ф. Вплив інформаційних потреб користувачів на структуру та наповнення фінансової звітності *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. № 5. С. 102-113.

12. Гуменюк А. Ф., Цимбалюк Г. С. Сутність та становлення балансу підприємства як основної форми фінансової звітності. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. № 2. С. 56-58.

13. Давидюк Т. В. Бухгалтерський облік: навч. посіб.; Нац. техн. ун-т «Харків. політехн. ін-т». Харків : Гельветика, 2016. 391 с.

14. Дєєва Н. М., Дедіков О. І. Фінансовий аналіз. Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2007. 328 с.

15. Дідоренко Т. В. Вплив міжнародних стандартів фінансової звітності на систему стратегічного обліку і аналізу підприємства. *Вісник Хмельницького національного університету. Сер. Економічні науки. Хмельницький: Хмельницький національний університет*, 2015. № 2, т. 1 (222). С. 110-114.

16. Дорошенко О. О. Бухгалтерський облік та фінансова звітність державного сектору України в системі інформаційного забезпечення формування показників бюджетної безпеки держави. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 32. С. 177-180.

17. Єрмолаєва М. В., Василенко І. О. Історія формування балансу як форми фінансової звітності. *Економічні науки. Сер.: Економіка та менеджмент*. 2012. Вип. 9(2). С. 169–175.

18. Звітність підприємств : навч. посіб. (для студ. вищ. навч. закл. за спец. «Облік і оподаткування») / [В. П. Пантелеєв, О. А. Юрченко, Г. М. Курило, К. В. Безверхий ; за заг. редакцією д. е. н., проф. В. П. Пантелеєва]. К.: ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2017. 432 с.

19. Зюкова М. М. Становлення та сучасний стан бухгалтерського балансу. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки*. 2015. Вип. 27. С. 225–234.

20. Іванчук Н. В. Звітність підприємств: навчальний посібник. Остро: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2021. 208 с.
21. Іванчук Н. В. Фінансова звітність як джерело інформації для аналізу фінансового стану підприємства. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Економіка.* 2020. № 18. С. 57-61.
22. Івахненко В. М. Курс економічного аналізу: Навчальний посібник. Київ: Знання, 2008. 261 с.
23. Іщенко Я. П., Галайда Л. В. Теоретичні основи формування власного капіталу підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки.* 2015. Вип. 15(1). С. 146-148.
24. Каминський П. Д. Аналіз ліквідності балансу на прикладі ПАТ "ПВП "Кривбасвибхупром". *Торгівля і ринок України.* 2017. № 1. С. 81-87
25. Кебко В. В. Еволюція теоретичних уявлень про баланс як основну форму фінансової звітності. *Економіка АПК.* 2016. № 9. С. 97-102.
26. Коваль Л. В., Томчук О. Ф., Немеш Г. С. Аналітичні властивості фінансової звітності. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер.: Економічні науки.* 2018. Вип. 31. С. 193-197. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2018_31_41.
27. Коваль Л.В., Болехівська В.. Бухгалтерський облік власного капіталу в управлінні підприємством. *Агросвіт.* №9. 2019. С.53-58.
28. Коваль Н. І. Сутність виробничих запасів як економічної категорії: обліковий та управлінські аспекти. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики.* 2017. № 7. С. 93-105.
29. Колосінська М. І., Бойда С. В., Семенко О. О. Оцінка фінансового стану підприємства з метою удосконалення його фінансової стратегії. *Ефективна економіка.* 2020. № 4. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_4_69
30. Крамаренко Г. О., Чорна О. Є. Фінансовий аналіз. Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 392 с.

31. Кулик В.А. Бухгалтерський баланс: минуле, сучасне, майбутнє: Монографія. Полтава: РВВ ПУЕТ, 2018. 186 с.

32. Куцик П. О., Головацька С. І. Консолідована фінансова звітність: генезис нормативно-правового регулювання в Україні. *Облік і фінанси*. 2018. № 4. С. 26-37.

33. Лагодієнко Н. В., Іванченкова Л. В., Іванченков В. С. Формат і зміст бухгалтерського балансу в сучасній обліково-економічній моделі. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. (294) № 3. С. 21 – 28.

34. Лемішовська О.С. Теорії балансу в історичному розвитку. *Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. Запоріжжя*, 2014. С. 102–109.

35. Лепетан І. М., Рязанцева Ю. І. Методологічні підходи до обліку орендних операцій. *Агросвіт*. 2019. № 22. С. 92–97. DOI: 10.32702/2306-6792.2019.22.92

36. Лучко М Р. Консолідована фінансова звітність: теоретична концептуалізація побудови: монографія. К.: КНЕУ, 2007. 262 с.

37. Малярчук І. І. Фінансова звітність у системі обліково-аналітичного забезпечення фінансової безпеки підприємства [Електронний ресурс] / І. І. Малярчук, Л. П. Стеців // Наукові записки [Української академії друкарства]. 2017. № 1. С. 163–169.

38. Мельничук М. О., Анцибор М. С. Звітні дані в системі управлінських рішень на підприємстві: фінансова та нефінансова звітність. *Економічний простір*. 2020. № 160. С. 118-123.

39. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності: наказ Мінфіну України від 28.03.2013 р. № 433 URL: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=382859&cat_id=29

40. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансових звітів» URL: http://minfin.kmu.gov.ua/document/92418/МСБО_1.pdf.

41. Міжнародні стандарти фінансової звітності. 2004 ; пер. з англ., за ред. Голова С.Ф. Київ : ФПБАУ, 2005. І ч. 1304 с.
42. Мних Є. В., Барабаш Н. С. Фінансовий аналіз: навч. посіб.Є. В.Мних. К.: Київ. нац. торг.-економ. ун-т, 2014. 412 с.
43. Мощенський С. Г. Таксономія активу бухгалтерського балансу для експрес-аналізу фінансового стану. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Вип. 24. С. 249-254.
44. Мулик Т. О. Аналіз основних засобів підприємства: методичні та практичні аспекти. *Інфраструктура ринку*. 2020. 46. С. 113-122.
45. Мулик Т. О. Відображення інформації про власний капітал у звітності господарюючих суб'єктів. *Агросвіт*. 2020. № 19-20. С. 51-60.
46. Мулик Т. О. Роль інтегрованої звітності в оцінці капіталу підприємства. *Розвиток інтегрованої звітності підприємств: тези доп. міжнар. наук. конф. (м Житомир, 4-5 жовтня 2019)*. Житомир, 2019. С. 311-312.
47. Мулик Т.О. Томчук О.Ф., Федоришина Л.І. Аналітичне забезпечення заборгованості підприємства в умовах антикризового управління. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. № 1. С. 146-160.
48. Мулик Т.О., Материнська О.А., Пльонсак О.Л. Аналіз господарської діяльності: навчальний посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2017. 288 с.
49. Мулик Т.О., Федоришина Л.І. Організація аналітичної роботи в сільськогосподарських підприємствах: навч. посіб. Київ. «Центр учбової літератури», 2020. 236 с.
50. Мулик Я.І. Ліквідність підприємств як елемент управління фінансовою безпекою: методичне та інформаційне забезпечення. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 4. С. 42–51.

51. Мулик Я.І. Оцінка фінансової стійкості як інструменту управління фінансовою безпекою молокопереробних підприємств. *Вісник ЖДТУ. Серія: Економічні науки*. 2015. №2 (72). С. 283-291.

52. Мулик Я.І. Порогові значення показників фінансового стану та їх формування для визначення рівня фінансової безпеки молокопереробних підприємств України. *Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. Економічні науки: збірник наукових праць*. Вип. 28. Ч. 4. Чернівці: БДФЕУ, 2015. С. 184-190

53. Національне (положення) стандарт бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.

54. Національне (положення) стандарт бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність»: наказ Міністерства фінансів України від 25.02.2000 р. № 39. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00#Text>.

55. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку в державному секторі 101 «Подання фінансової звітності» : наказ Міністерства фінансів України від 28.12.2009 р. № 1541. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0095-11#Text>.

56. Національні положення (стандарт) бухгалтерського обліку. URL: <https://interbuh.com.ua/ua/documents/onemanuals/35131>

57. Паянок Т. М., Савченко А. М., Морозюк А. М. Загальна оцінка фінансового стану підприємства: теоретичні та практичні підходи. *Економіка та держава*. 2020. № 12. С. 88-94.

58. Піхняк Т.А., Піхняк О.А. Бухгалтерський баланс підприємства та методичні засади його аналізу. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2018. № 3. Том 2. С.65-68.

59. Погорелова Т. П., Сьоміна О. Р. Бухгалтерський баланс: його сутність, історія виникнення та технологія складання. *Агросвіт*. 2017. № 1–2. С. 44–48.

60. Подольська В. О., Яріш О. В. Фінансовий аналіз: підручник. К.: Центр навчальної літератури, 2007. 488 с.

61. Позняковська Н. М., Демчук М. С. Фінансова звітність малого і середнього бізнесу: Україна та світовий досвід. *Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки*. 2020. Вип. 4. С. 269-281.

62. Польова Т. В., Дружина А. В. Фінансова звітність як елемент системи управління підприємством. *Ефективна економіка*. 2019. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7458>. DOI: 10.32702/2307-2105-2019.11.89

63. Польова Т. В., Кравцова Ю. В. Аналіз ліквідності балансу підприємства на прикладі ПрАТ "Бондарівське". *Ефективна економіка*. 2018. № 10. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2018_10_20

64. Правдюк Н. Л., Мулик Т.О., Мулик Я.І. Управління фінансовою безпекою підприємств: обліково-аналітичний аспект: монографія. Київ: Центр учбової літератури, 2019. 224 с.

65. Правдюк Н.Л., Плахтій Т.Ф. Необхідність оцінки якості фінансової звітності. *Облік і фінанси*. 2017. № 3 (74). С.52-59.

66. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: закон України від 16.07.1999 р. № 996–XIV. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=996-14>.

67. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо облікової політики підприємства та внесення змін до деяких наказів Міністерства фінансів України: наказ Міністерства Фінансів України від 27.06.2013 р. № 635. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0635201-13#Text>.

68. Про затвердження Методологічних положень з організації державного статистичного спостереження «Річні національні рахунки»: наказ Державної служби статистики України від 09.07.2020 р. № 204. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0204832-20#Text>.

69. Про затвердження Правил організації статистичної звітності, що подається до Національного банку України: постанова правління Національного Банку України від 13.11.2018 р. № 120. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0120500-18#n192>.

70. Ревак І. О., Хомин О. Й., Кіржецький Ю. І., Мельник С. І. Судова бухгалтерія: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2017. 328 с.

71. Розвиток бухгалтерського обліку в умовах глобалізації та інформатизації суспільства: монографія / [О.В. Пальчук, В.М. Савченко, І.В. Рузмайкіна та ін.] ; за ред. Г.М. Давидова. Кропивницький : ПП «Ексклюзив-Систем», 2017. 248 с.

72. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2009. – 536 с.

73. Савченко А. М., Блищик Л. В. Аналіз показників балансу з метою попередження банкрутства суб'єкта господарювання. Молодий вчений. 2019. № 1(2). С. 501-505.

74. Соколов Я.В. Основы теории бухгалтерского учета. М.: Финансы и статистика, 2000. 496 с.

75. Сторожук Т. М., Блищик Л. В. До питання термінологічного трактування дефініції "фінансова звітність". *Облік і фінанси*. 2019. № 4. С. 54-62.

76. Тарасенко І. О., Любенко Н. М. Фінанси підприємств: підручник. К.: КНУТД, 2015. 360 с.

77. Тарасова Г. О., Стоцька Н. М. Фінансова звітність в управлінні підприємством. *Міжнародний науковий журнал "Інтернаука"*. 2018. № 6(2). - С. 42-44.

78. Ткаченко С. А., Потишняк О. М. Господарська модифікація, останні запити до балансу національної економічної системи як до механізму аналізу і оцінки та планування вітчизняної економіки. *Економіка. Фінанси. Право*. 2018. № 12(1). С. 4-6.

79. Томчук О. Ф., Ващілова Н. В. Аналіз бухгалтерського балансу підприємств. *Економіка та держава*. 2019. № 10. С. 98-102.

80. Томчук О.Ф. Аналітичні можливості балансу (звіту про фінансовий стан) підприємства. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 28 (2). С. 152—159.

81. Томчук О.Ф., Козак Н.Ю. Методичне забезпечення фінансового стану підприємства. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2011. Вип. 2(1). С. 150–154.

82. Ульянченко Н. В. Оцінка рівня ліквідності балансу за даними фінансової звітності сільськогосподарських підприємств. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2016. № 3. С. 263-269.

83. Федоронько Н.І. Методи фінансового аналізу кон солідованої фінансової звітності. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2015. № 4. С. 337—341.

84. Цаль-Цалко Ю. С., Мороз Ю. Ю. Статистична і фінансова звітність в системі інформаційних ресурсів для оцінювання розвитку бізнесу територіальних громад. *Наукові горизонти*. 2018. № 6. С. 36–46.

85. Царевська Т. Суттєвість для бухобліку та фінзвітності. *Податки & бухоблік*. Вересень 2017. № 36. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/bn/2017/september/issue-36/article-30177.html>

86. Царук В. Ю. Фінансова звітність підприємств в сучасних умовах господарювання: проблемні аспекти і перспективи розвитку. *Подільський вісник: сільське господарство, техніка, економіка*. 2017. Вип. 26(2). С. 236-243. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZnpPdatu_2017_26\(2\)_29](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZnpPdatu_2017_26(2)_29)

87. Цигилик І. І., Кропельницька С. О., Мозіль О. І.: Економічний аналіз господарської діяльності підприємства: Навчальний посібник. К.: Центр навчальної літератури, 2009 р. 123 с.

88. Чайка Т. Ю., Ларіна Т. І. Оптимізація структурно-динамічних характеристик балансу підприємства на основі його горизонтального аналізу. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 6(3). С. 124-133.

89. Шурпенкова Р., Демко І. Баланс як основне джерело інформації для прийняття управлінських рішень. *Вісник Львівського національного аграрного університету*. Сер.: Економіка АПК. 2013. № 20(1). С. 167–173.

90. Яцишин Н. Проблемні аспекти побудови балансу підприємства. *Галицький економічний вісник*. 2011. № 3(32). С. 149–160.

91. Gutsalenko L., Wasilewski M., Mulyk T., Marchuk U., Mulyk Ya. Accounting control of capital investment management: realities of Ukraine and Poland. *Economic annals - XXI*. 2018. № 170(3-4). P. 79-84.

92. Tomchuk O., Mulyk T. Accounting and analytical security assessment of economic safety of agricultural enterprises. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Міжнародні економічні відносини та світове господарство». 2020. Випуск 33. С. 69-81.